

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 29 лістапада 1985 г. № 48 (3302) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ВОСЕНІ СТРУНЫ ПЯВУЧЫЯ

ЗАУТРА, 30 лістапада, прагучыць заключныя акорды «Беларускай музычнай восені». Зоўтра — урачыстае закрыццё гэтага традыцыйнага Усесяюзнага фестывалю: у Дзяржаўным тэатры музыкамедыі БССР адбудзецца канцэрт майстроў мастацтваў. Выступаць у ім пасланцы Расіі, Украіны, Прыбалтыкі, Малдавіі, Сярэдняй Азіі, Закаўказзя, беларускія артысты... Зразумела, праграма заключнага канцэрта яшчэ ўдакладняецца. Гэта ж вельмі няпроста: за адзін вечар прадставіць жанравую, стылявую, «геаграфічную» нават, шматстайнасць галасоў і фарбаў фестывалю! І ўжо зусім няпроста — вызначыць таропкім газетным словам усе тыя «галасы» і «фарбы», адметнасць музычнай палітры «Восені».

Сёлетняя (ужо дванацятая) «Беларуская музычная восень» праведзена пад знакам творчай справядзачы майстроў мастацтваў напярэдадні XXVII з'езда КПСС. Аркестры, танцавальныя і харавыя калектывы, эстрадныя ансамблі, салісты-спевакі, музыканты-інструменталісты, дырыжоры, чытальнікі выступалі перад самай рознай і ў поўным сэнсе слова масавай аўдыторыяй. На дзесяць фестывальных дзён у канцэртную залу ператварылася ўся рэспубліка. І, відавочна, было б памылкай сказаць, што цэнтр фестывалю, як у ранейшыя гады, засяродзіўся ў Мінску. Наадварот, Мінчане маглі нават пазайздросціць слухачам, глядачам розных раёнаў Беларусі.

Дзяржаўны акадэмічны рускі хор СССР, напрыклад, пачаў маршрут з Полацка (славуць калектыву спяваў у канцэртнай зале Сафійскага сабора), Літоўскі камерны аркестр — з Віцебска. Ансамбль народнага танца Паўночнай Асеціі «Алан» выступаў на Магілёўшчыне, на Гомельшчыне. Гамельчане першымі віталі і яркае самабытнае мастацтва малдаўскіх танцораў ансамбля «Жок». З Гродна прыходзілі весткі пра поспех Акадэмічнага аркестра казахскіх народных інструментаў... Большасць беларускіх

(Заканчэнне на стар. 2—3).

Хлеб-соль — удзельнікам фестывалю. Дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага аркестра казахскіх народных інструментаў, народны артыст Казахскай ССР А. Мурзабекаў (справа), мастакі краўцін Мінскага камернага аркестра, лаўрэат Усесяюзнага і Міжнароднага конкурсаў І. Галаўчын (у цэнтры) і намеснік начальніка Гродзенскага абласнога ўпраўлення культуры В. Губіч.

Артысты Дзяржаўнага ансамбля народнага танца Паўночна-Асецінскай АССР «Алан» гутараць з удзельнікам мастацкай сямалдзейнасці Магілёва.

ЧАЦВЁРТАЯ СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР АДЗІНАЦАТАГА СКЛІКАННЯ

26—27 снежня ў Маскве, у Вялікім Крамлёўскім палацы праходзіла Чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР адзінацатага склікання. Былі абмеркаваны наступныя пытанні:

1. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 27 верасня 1985 года аб назначэнні таварыша Рыжкова М. І. Старшынёй Савета Міністраў СССР і аб вызваленні таварыша Ціханавы М. А. ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў СССР.

2. Аб змяненнях у саставе Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

3. Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986 год і аб ходзе выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР у 1985 годзе.

4. Аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1984 год.

5. Аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і іншых заканадаўчых актыў СССР у сувязі з асноўнымі напрамкамі рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы і раздзяленням галасавання на палатах аднагалосна прынялі Законы СССР аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і ў некаторыя іншыя заканадаўчыя акты СССР.

6. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

7. Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы.

Па першаму пункту павеці дзя выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС дэпутат М. С. Гарбачоў.

Дэпутаты аднагалосна прынялі пастанову Вярхоўнага Савета СССР аб назначэнні таварыша Рыжкова М. І. Старшынёй Савета Міністраў СССР, зацвердзіўшы Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 27 верасня 1985 года па даным пытанні і пастанову аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб вызваленні таварыша Ціханавы М. А. ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў СССР па яго просьбе ў сувязі з выхадом на пенсію па стану здароўя.

Затым выступіў Старшыня Савета Міністраў СССР дэпутат М. І. Рыжкоў.

Пасля разгляду другога пытання з дакладам аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на

1986 год і аб ходзе выканання плана ў 1985 годзе выступіў першы намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыня Дзяржплана СССР дэпутат М. У. Талызін.

З дакладам аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год і аб выкананні бюджэту за 1984 год выступіў першы намеснік міністра фінансаў СССР В. У. Дземенцаў.

Абмеркаваўшы даклады, дэпутаты раздзяльным галасаваннем на палатах аднагалосна прынялі Закон аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця на 1986 год і Закон аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год.

Затым дэпутаты разгледзелі пытанне аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства СССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і іншых заканадаўчых актыў СССР у сувязі з асноўнымі напрамкамі рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы і раздзяленням галасавання на палатах аднагалосна прынялі Законы СССР аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і ў некаторыя іншыя заканадаўчыя акты СССР.

З дакладам аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР выступіў сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Т. М. Ментэшавілі. Дэпутаты прынялі па дакладу адпаведныя Законы і пастановы.

З дакладам па пытанні аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. С. Гарбачоў.

Пасля абмеркавання даклада выступіў сакратар ЦК КПСС, старшыня камісіі па замежных справах Савета Саюза Я. К. Лігачоў і ўнёс па прапанове камісіі па замежных справах абедзвюх палат Вярхоўнага Савета Саюза ССР на разгляд сесіі праект пастановы Вярхоўнага Савета СССР «Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы».

Дэпутаты аднагалосна прынялі пастанову Вярхоўнага Савета СССР «Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы».

МАШТАБНАСЦЬ ПЛАНАЎ, ВЕЛІЧ ЗДЫЯСНЕННЯЎ ДА НОВЫХ ПОСПЕХАЎ

Прасякнуты гуманізмам і вялікім клопатам пра лёс народа, усяго сацыялістычнага грамадства, праект новай рэдакцыі Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза народжаны самім жыццём. З асаблівым хваляваннем чытаеш кожны радок, у якім адчуваеш геніяльнае лінгвістычнае думкі пра мір, пра мірнае суіснаванне дзяржаў з розным грамадскім ладам.

Для ўсіх савецкіх людзей праект новай рэдакцыі Праграмы, у якім сказана аб тым, што «канчаткова мэта КПСС — пабудова камунізму ў нашай краіне», па-сапраўднаму блізка і каштоўна. Сказана тут і пра фарміраванне гарманічна развітой, грамадска актыўнай асобы. У вырашэнні гэтай вялікай выкараднай задачы важную ролю адыгрываюць мастацтва, музыка, асноватворныя прычыны якіх — народнасць і партыйнасць. Спашлюся на такія радкі новай рэдакцыі Праграмы: «КПСС надае вялікае значэнне больш поўнаму і глыбокаму засваенню працоўнымі масамі багаццяў духоўнай і матэрыяльнай культуры, актыўнаму далучэнню іх да мастацкай творчасці». А гэтая выкараднае задача павінна вырашацца пры самым актыўным удзеле беларускіх дзеячаў музыкі і, мабыць, перш за ўсё — кампазітараў, стваральнікаў духоўных каштоўнасцей.

Кампазітары Савецкай Беларусі, як ніколі раней, павінны садзейнічаць павышэнню ролі музыкі ў фарміраванні высокіх эстэтычных густаў слухачоў, стварэнню музыкаў, якія ўзбагачаюць унутры свайго чалавечы свет нашых сучаснікаў, прыносяць б людзям пачуццё глыбокага душэўнага задавальнення.

Прасочваеш шлях, пройдзены беларускай музыкай за апошнія гады, зазначаеш павышэнне яе ролі ў культурным жыцці народа. Яна глыбей і больш важна ўвайшла ў музычны побыт, стала лепш адпавядаць мастацкім запатрабаванням шырокай аўдыторыі. Нельга не радавацца таму, што творы, прысвечаныя героіка-патрыятычнай тэматыцы, прабле-

мам сучаснага жыцця, — у авангардзе творчасці беларускіх кампазітараў. Праз мастацкія вобразы гэтых твораў раскрываецца героіка Вялікай Айчыннай вайны, барацьба за мір, працоўныя подзвігі нашых сучаснікаў. Гэта актуальная тэматыка атрымлівае яркае ўвасабленне як у буйных жанрах, так і ў песеннай творчасці.

Беларуская савецкая музыка, у прыватнасці аркестравая, спалучае смелае наватарства з развіццём плённых і прагрэсіўных традыцый. Прыклад — сімфанічныя творы Я. Глебава і Д. Смольскага, прысвечаныя нашай сучаснасці. У іх сімфоніях адчуваецца высокі ўзровень кампазітарскага мыслення, валоданне формай, актуальнасць творчай задумкі, яснасць яе ўвасаблення.

Нашы кампазітары маюць поспехі і ў камерна-інструментальным, і ў вакальным жанрах. Праўда, пакуль аўтараў, якія працуюць у гэтай складанай і цікавай галіне, не многа. У гэтых жанрах, дарэчы, мала выкарыстоўваецца багатая музычная спадчына беларускага народа. Хоць апошнім часам выдана нямала зборнікаў песень, што сведчаць пра невычэрпанасць мелодыйных шэдэўраў, — якое мізэрна сціплае іх выкарыстанне ў прафесійнай творчасці!

Творчая рэдакцыя Праграмы КПСС вызначае галоўную лінію ў развіцці літаратуры і мастацтва як «умацаванне сувязі з жыццём народа». Ідучы насустрач XXVII з'езду КПСС, беларускія кампазітары імкнуцца ўнесці свой уклад у умацаванне сувязі з масавай аўдыторыяй, у выхаванне слухача ў духу адданасці Радзіме, партыі, бесмыслотным камуністычным ідэалам. Кампазітары шмат працуюць, каб адлюстраваць у мастацкіх вобразах праблемы сучаснасці, каб іх музыка знайшла жывы водгук у сэрцах людзей. У сувязі з гэтым прыгадваюць нядаўні пленум нашага творчага саюза, прысвечаны праблемам развіцця масавых музычных жанраў, папярэжваюць праблемы ў Гомелі. Пленум паказаў, што створана

нямала адметных песень, здатных прывабіць слухача сваёй шчырасцю, эмацыянальнай усхваляванасцю.

На мой погляд, да ліку такіх песень належыць «Ліст з 45-га» І. Лучанка на словы М. Ясеня. Яркая і эмацыянальная, яна нясе героіка-патрыятычны настрой барацьбы супраць фашызму, яна аваяна і лірыка-рамантычным роздумам пра жыццё. Тут аўтарам працута глыбіня развітанак з вясной 45-га ў час гераічнай Перамогі, выказаны мары пра будучыню, пра любоў. Песня спалучае свежасць знаходак з развіццём традыцый лепшых узораў беларускай савецкай песні.

Надзённая праблема — саюз працы і мастацтва, усё больш плённа вырашаецца Саюзам кампазітараў рэспублікі. Створана параўнальна нядаўна пры саюзе Бюро па прапагандзе беларускай музыкі правяло творчыя сустрэчы нашых кампазітараў у Маскве, Ленінградзе, Львове, Вільнюсе, іншых гарадах краіны. Актыўна і мэтанакіравана праходзяць канцэрты, гутаркі з рабочымі непасрэдна ў цэхах, на заводах Мінска, Барысава, Жодзіна і інш. Часта наладжваюцца таварыскія гутаркі пра музыку, і рабочыя шчыра запрашаюць кампазітараў і выканаўцаў прыехаць зноў. Дарэчы, не толькі песні, а і інструментальныя п'есы ў выкананні на баяне, цымбалах, гітары, балалайцы карыстаюцца вялікім поспехам. Такія сустрэчы іграюць важную ролю ў эстэтычным выхаванні працоўных прамысловых прадпрыемстваў і новабудуляў.

Як член партыі з 45-гадовам стажам, я да глыбіні сэрца і душы ўсхваляваны праектам новай рэдакцыі Праграмы КПСС. Ён па-новаму асяццеліў жыццё і дапамог па-новаму паглядзець на свет. Я ўпэўнены, што новая рэдакцыя Праграмы будзе прынята XXVII з'ездам нашай роднай партыі і стане зарукай надзвычайнага росквіту савецкай эканомікі, культуры і мастацтва.

Браніслаў СМОЛЬСкі,
заслужаны дзеяч мастацтваў
БССР.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў кампазітара СЕМЯНЯЮ Юрыя Уладзіміравіча ордэнам Дружбы народаў.

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка МіРОНАВА Аляксандра Яўгенавіча ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВОСЕНІ СТРУНЫ ПЯВУЧЫЯ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1).

выканаўцаў — харавая капэла імя Р. Шырмы, ансамбль танца БССР, «Харошкі», салісты нашай філармоніі, оперы, тэатра музкамедыі — таксама вандравалі з канцэртамі па рэспубліцы.

Так, мінчанам на гэты раз выпала амаль «пад заслонку» фестывальнай дэкады сустрэцца з выдатнымі музыкантамі: Літоўскім камерным аркестрам пад кіраўніцтвам С. Сандэцкіса, Акадэмічным рускім хорам СССР (мастацкі кіраўнік С. Ігальнін), спевакамі В. Басісцюк, Х. Крумам... Аднак першыя дні «Беларускай музычнай восені» таксама напоў-

нілі канцэртнае жыццё Мінска адметнымі падзеямі.

ТРЫ ВЕЧАРЫ выступіў у нас Акадэмічны сімфанічны аркестр Ленінградскай дзяржаўнай філармоніі імя Д. Шастаковіча. Летась гэты калектыў упершыню гасцяваў у Мінску разам з выдатным яго кіраўніком — Яўгенам Мравінскім. Сёлетнія канцэрты ленінградцаў правялі дырыжоры А. Дзмітрыеў, П. Коган, Ю. Яфімаў. Праграмы тых трох вечараў не здзівілі слухача рэдкім рэпертуарам: гучала музыка Чайкоўскага, Бетховена, Брамса, Пракоф'ева. І пераважна — Чайкоўскага: хрэстаматычныя «Рамэа і Джульета», «Франческа да Рыміні», Пятая сімфонія, сцена

пісьма Таццяны з оперы «Яўгеній Анегін». А ўсё ж і дасведчаны слухач перажыў, відаць, хвіліны здзіўляючага светлага пачуцця: старая, знаёмая, хрэстаматычная класіка... У «класным», акадэмічным выкананні яна — асабліва кранальная.

Між іншым, сёлета ў жніўні ленінградскі аркестр гастроляваў у Рызе. За пультам стаялі розныя дырыжоры, але почырк творчай асобы таго ці іншага кіраўніка не замінаў разгледзець (дакладней, «пачуць») рысы аблічча супольнасці музыкантаў, якія аб'ядналіся і працуюць пад кіраўніцтвам Я. Мравінскага. Варта было аднойчы пачуць, як іграў гэты музыкант «Рэквіем» Д. Вердзі ў сценах Домскай канцэртнай залы! Нібы адзін скрыпак, гучала група скрыпак. Нібы першы промень чыстага ранішняга сонца, «успыхваў» у паўпрыцемках старажытнага сабора голас трубы...

Хоць бы адну рэпетыцыю, хоць бы адзін вечар пастаяць за пультам выдатнага аркестра — гэта, відаць, для кожнага дырыжора заваблівая і адказна. Мастацкі кіраўнік Ака-

дэмічнага сімфанічнага аркестра БССР Юры Яфімаў выступіў з ленінградскім калектывам і ўлетку (якраз у Рызе ў канцэртнай зале «Дзінтары»), і цяпер у Мінску. Ён дырыжыраваў творами Бетховена, Брамса... У «восенніх» канцэртах ленінградцаў удзельнічалі салісты: скрыпачы М. Фядотаў, С. Меерсон, віяланчэліст М. Кушнер, спявачка Л. Казарноўская.

ЛЮБОЎ КАЗАРНОЎСКАЯ, артыстка Акадэмічнага музычнага тэатра імя К. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі, выступала ў Мінску не раз. Прыязджала яшчэ студэнткай Маскоўскай кансерваторыі. Быў 1981 год, у нас праходзіў Х Усеагульны конкурс вакалістаў імя М. Глінкі. Маладая спявачка была яго ўдзельніцай, упэўнена выйшла ў фінал, атрымала званне лаўрэата. На трэцім конкурсным туры Л. Казарноўская выконвала сцэну пісьма Таццяны з оперы «Яўгеній Анегін». І вось зноў, праз чатыры гады, у гэтай жа філарманічнай зале, загучала ў яе выкананні слаўтае: «Я к Вам пишу...» Гучала багатае абертонамі лірыка-

драматычнае саправа; раскрывалася яркая артыстычная натура гэтай маладой, ды ўжо добра вядомай у краіне спявачкі.

ГАРТАЮЧЫ ПЛАНІ «Беларускай музычнай восені», прыкмячаеш: пераважаюць тут праграмы так званых філарманічнага накірунку. Прапаганда сімфанічнай і камернай музыкі робіцца галоўнай задачай гэтага фестывалю. (Зрэшты, яго арганізатары зусім не абмяжоўваюць «фестывальныя правы» эстрадных выканаўцаў: гэтымі днямі, напрыклад, паліцы культуры Мінска прымаў Дзяржаўны канцэртна-эстрадны аркестр «Гая» з Азербайджана, украінскі ансамбль «Смярычка», вакальны дуэт Галіны і Віктара Бяседзіны і інш.).

Сярод праграм у Зале камернай музыкі, што на Залатоў Горцы, многія мінчане вылучылі сольны вечар Людмілы Колас (канцэртмайстар Л. Талчачова), заслужанай артысткі БССР, опернай салісткі, якая сёлета атрымала і прэмію на Міжнародным конкурсе вакалістаў у Італіі. Разнастайны ка-

«ПІСЬМЕННІК на радыё і тэлебачанні» — такая тэма гаворкі на чарговым сходзе секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў рэспублікі была абрана не выпадкова. У наш час, як ніколі, бадай, раней, узрастае значэнне і роля мастацкага слова — аднаго з дзейных сродкаў у справе выхавання падрастаючага пакалення. Асабліва так званых слова жывога, якое гучыць непасрэдна з вуснаў літаратараў, а радыё і тэлебачанне ў гэтым сэнсе адразу

многія матэрыялы паступаюць і самацёкам, але супрацоўнікі прымаюць усе захады для таго, каб разнастаіць іх тэматыку, прыцягнуць патрэбных аўтараў. Немалая ўвага надаецца сацыяльнаму заказу.

Прамоўца назваў асобныя перадачы, што вытрымалі выпрабаванне часам. Не адно пакаленне піянераў выхавалася, знаёмячыся з цыклам «Жывое слова», які вядзе дваццаць тры гады У. Юрэвіч. Былыя вучні пісьменніка, менавіта вучні, падкрэсліў Ю. Бокач, назваўся-

дакцыі праграм для дзіцей К. Жук. Практикуюцца перадачы з удзелам саміх пісьменнікаў — у асноўным паэтаў, празаікаў. Папулярнымі сталі «Літаратурныя сустрэчы». Гасцямі тэлебачання былі Э. Агняцет, В. Вітка, С. Шушкевіч, А. Вольскі і іншыя. А колькі радасці прынеслі школьнікам сустрэчы з Р. Барадуліным, па кнігах якога было падрыхтавана некалькі перадач! Транслі-

ства актэраў і рэжысёраў, якое пакуль што на радыё вышэйшае, чым на тэлебачанні.

На думку М. Чарняўскага, найбольш карысць ад радыё-перадач, у якіх прымаюць удзел самі пісьменнікі. Жывы голас дзеці ўспрымаюць шчыра і непасрэдна, мае большы рэзананс. Безумоўна, супрацоўнічанне з радыё адбірае нямала творчага часу, але ім варта ахвяраваць, бо адкрываецца магчымасць адразу гутарыць з вялікай аўдыторыяй.

У. Юрэвіч, наадварот, выказаў думку, што пісьменніку не трэба спяшацца да мікрафона, паколькі далёка не кожны можа адразу настроіцца на своеасаблівую кароткую дыстанцыю са слухачом. Свае цяжкасці і ў тых, хто выступае па тэлебачанні, на радыё яшчэ тэкст можна запомніць, але калі ён завучаны ў тэлевізійнай перадачы, завучаны, а не пераплаўлены ў сабе, гэта адразу заўважаецца. Трэба, падкрэсліў У. Юрэвіч, каб кожная фраза даходзіла да слухача, каб яна па-свойму прыадкрывала сакрэты творчасці. Варта так раскаваць, як пісаць, толькі тады будзе карысць ад выступлення літаратара.

Пэўныя аспекты супрацоўніцтва пісьменніка з радыё і тэлебачаннем, спасылаючыся на канкрэтныя перадачы, закранулі ў сваіх выступленнях супрацоўнік Інстытута заалогіі Акадэміі навук БССР Э. Самуценка, І. Грамовіч, рэдактар тэлебачання, адказны за выпуск «Калыханкі» Л. Качанка, Э. Агняцет, галоўны рэдактар галоўнай рэдакцыі вяснянкі для дзіцей Т. Жумар. Яны гаварылі аб тым, што неабходна разнастаіць перадачы для дзіцей, імкнуцца выкарыстоўваць арыгінальныя сцэнарыі. Магчыма, варта падумаць і аб тым, каб увесці новыя цыклы. Напрыклад, наспеў час на тэлебачанні рыхтаваць перадачы «Дзіцячая кнігарня», тым больш, што радыё даўно і рэгулярна знаёміць з кніжымі навінкамі.

Паасобныя з удзельнікаў абмеркавання гаварылі аб неабходнасці пры падрыхтоўцы тэлевізійных перадач больш вучыцца ў маскоўскіх калег. Канечне, творчая вучоба заўсёды прынясе жаданы плён, але ме-

навіта вучоба, а не пераймальніцтва. У сувязі з гэтым П. Місько вылучыў тры — на яго думку — праблемы, якія неабходна вырашыць як мага хутчэй, каб перадачы тыпу «Калыханка» карысталіся не толькі папулярнасцю, але і мелі свой мастацкі твар. Па-першае, у аснову перадач трэба класіфікацыя сцэнарыяў, напісаных аўтарамі, якія добра ведаюць спецыфіку тэлебачання. Па-другое, трэба ствараць адпаведныя вобразы лялек, надаючы адначасова ўвасабленню іх адпаведнае сцэнарнае вырашэнне і гукавую афарбоўку. І, нарэшце, патрэбны вядучыя, якія могуць жыва, непасрэдна весці гаворку з экранам.

Нельга капіраваць нават тое, што ў іншых выглядае няблага. Там, дзе простае перайманне, непазбежны правінцыялізм. На гэтым засяродзіў увагу В. Вітка. Магчыма, сказваецца тое, што ў тэлебачанні пакуль што «кароткая памяць», у яго меншы вопыт, чым у радыё. Адсюль — паўтарэнне і асобныя сюжэтныя хадоў, аднойчы абраных, на беларускім матэрыяле, і паўтарэнне вобразаў герояў. А ў нас жа, падкрэсліў В. Вітка, такі багаты фальклор, з яго і трэба браць герояў для дзіцячых перадач. І, вядома, больш дбаць аб падрыхтоўцы актэраў-чытальнікаў.

У размове прыняў удзел сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Б. Сачанка. У апошні час, заўважыў ён, часта ідзе гаворка аб тым, што зніжаюцца тыражы кніг, тым самым памяншаецца колькасць людзей, якія далучаюцца да пісьменніцкага слова. Трэба выкарыстоўваць шырокія магчымасці, якія перад кожным літаратарам адкрываюць радыё і тэлебачанне, што збіраюць шматмільённую слухачкую і глядацкую аўдыторыю. Сёння гэтай трыбунай, зразумела, карыстаюцца многія. Але, як значыў прамоўца, пры жаданні можна многае зрабіць лепш.

Старшыня бюро секцыі А. Вольскі, які веў пасяджэнне, адзначыў плённасць гаворкі і падкрэсліў, што толькі агульнымі намаганнямі пісьменнікаў і журналістаў радыё і тэлебачанне могуць дамагчыся яшчэ большага поспеху ў прапагандзе беларускай літаратуры.

НАШ КАР.

ПІСЬМЕННІК НА РАДЫЁ І ТЭЛЕБАЧАННІ

СА СХОДУ СЕКЦЫІ ДЗІЦЯЧАЙ І ЮНАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

можа сабраць шматмільённую аўдыторыю. Таму важна, каб мікрафон заўсёды выкарыстоўваўся з поспехам. А дзеля гэтага неабходна, каб кожная перадача, у якой прымае ўдзел пісьменнік, кожнае яго публіцыстычнае выступленне праходзілі на высокім ідэяна-мастацкім узроўні, знаходзілі чуйны водгук у душах юных слухачоў і глядачоў.

Што ж зроблена ў гэтым кірунку? Што патрэбна зрабіць, каб і надалей радыё і тэлебачанне не проста прапагандавалі пэўныя творы літаратуры ці творчасць асобных аўтараў, а задачы сацыяльна-грамадзянскага і маральна-эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення разглядалі комплексна, памятаючы, што зерне добрага, вечнага можа даць усходы толькі тады, калі будзе дбайна пасеяна ў дзіцячых душах? На гэтыя і іншыя пытанні паспрабавалі даць адказ удзельнікі сходу.

Як працуе ў гэтым кірунку рэспубліканскае радыё, расказаў намеснік галоўнага рэдактара галоўнай рэдакцыі вяснянкі для дзіцей Ю. Бокач, які зазначыў, што хоць выступленне перад мікрафонам спецыфічнае ў сваёй аснове, пісьменнікі ахвотна супрацоўнічаюць з рэдакцыяй. Зразумела,

ды палюбілі родную літаратуру, мастацкае слова, многія сталі выкладчыкамі ў школе, а некаторыя звязалі свой лёс з журналістыкай, працай літаратара.

Палюбілася школьнікам і перадача «Вашы першыя крокі», вядучы якой М. Чарняўскі. Цыкл «Зямля бацькоў нашых» рыхтуе Я. Пархута. Шырокую аўдыторыю збіраюць перадачы «Твая новая кніга», «Школьная радыёхрэстаматыя», «Дзеці братніх рэспублік» і іншыя.

Часта ў эфіры гучаць радыёпастаноўкі па вядомых творах, перадаюцца інсцэніраваныя апавяданні. На жаль, сама радыёдраматургія як жанр пакуль што развіваецца вельмі слаба. Беларускія літаратары амаль не пішуць радыёп'ес, у тым ліку для дзіцей, таму і даводзіцца найчасцей звяртацца да інсцэніровак. Востры дэфіцыт адчувае сучасная казка. Тое ж самае можна сказаць пра піянерскую песню. Відаць, падкрэсліў Ю. Бокач, больш плённа павінен працаваць і савет па радыё і тэлебачанні, які створаны пры секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры.

Актыўна прыцягвае да супрацоўніцтва пісьменнікаў Беларускае тэлебачанне. Інфармацыю па гэтым пытанні зрабіў старшы рэдактар галоўнай рэ-

равалася і бясёда У. Някляева з вучнямі адной з мінскіх школ.

Прамоўца спыніўся і на іншых перадачах, якія адрасуюцца дзецям рознага ўзросту, пачынаючы ад «чамучак», для якіх гучыць «Калыханка», да школьнікаў малодшых класаў. Як і Ю. Бокач, К. Жук выказаў трывожу, што ў перадачах неахвотна прымаюць удзел сталыя, вопытныя літаратары, якім ёсць што сказаць сённяшнім акселератам, пісьменнікі, якія добра ведаюць паўсядзённае жыццё.

На тэлебачанні, як і на радыё, востра стаіць праблема арыгінальных сцэнарыяў, напісаных літаратарамі. Для стварэння інсцэніровак прыцягваюцца і журналісты, і маладыя пісьменнікі, але патрэбны сцэнарыі, пазначаныя смеласцю аўтарскага пошуку, важнасцю ўзятых пытанняў.

У. Машкоў, які прадоўжыў гаворку, таксама спаслаўся на шэраг канкрэтных перадач, тых, што ў свой час прагучалі найперш па радыё, паколькі і сам у свой час там працаваў. Адзначыўшы несумненныя набыткі, гаварыў і аб праблемах, якія патрабуюць вырашэння. Варта павышаць не толькі ідэяна-мастацкі ўзровень саміх твораў, але і прафесійнае майстэр-

ПРАЦЯГ КАНТАКТАУ

Амерыканскія літаратары знаёмяцца з экспазіцыяй музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Фота Ул. КРУКА.

мерны рэпертуар (айчынная рамансавае класіка, творы заходнееўрапейскіх кампазітараў) адпавядаў рознабаковым вакальным магчымасцям Л. Колас. А дзівосная акустыка старажытнага будынка! Тут пачуеш і ацэнш тонкае, як сцішнае трапяткое дыханне, піяна, і «салаўіную чысціню» віртуозных рулад...

НА ТОЙ ЧАС, як друкаваліся гэтыя радкі, як вярстаўся чарговы нумар «ЛіМа», лінградскія музыканты сустракаліся з калектывам МАЗа; у кансерваторыі рыхтаваліся прыняць народнага артыста СССР Саулуса Сандэцкіса; Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР выязджаў з Мінска да вяскоўцаў; у кіназале Мінскага Дома афіцэраў іграў цымбаліст Аляксандр Лявончык... Адбыліся новыя сустрэчы ўдзельнікаў фестывалю са слухачамі Беларусі — у розных яе кутках. Ну а заўтра — заўтра паўпрэды мастацтва саюзных рэспублік збяруцца разам у вялікім заключным канцэрце.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Фота карэспандэнта БЕЛТА.

Усё прагрэсіўнае чалавецтва ў гэтыя дні знаходзіцца пад уражаннем жэўнеўскіх перагавораў Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова з прэзідэнтам ЗША Р. Рэйганам, звязаных з расшырэннем двухбаковых адносін паміж Савецкім Саюзам і Злучанымі Штатамі Амерыкі. Тым больш сімвалічна, што менавіта ў гэты час прайшла чарговым, сёмай традыцыйнай сустрэча савецкіх і амерыканскіх пісьменнікаў. Як вядома, пачатак гэтым кантактам быў пакладзены ў

1977 годзе як канкрэтны водгук на Заключны акт Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, падпісаны ў Хельсінкі. З таго часу і адбываюцца сустрэчы па чарзе ў СССР і ЗША. На гэты раз пасля Масквы, Батумі і Кіева гонар прымаць амерыканскіх пісьменнікаў выпай сталіцы братняй Літвы Вільнюсу, куды прыехала прадстаўнічая дэлегацыя ў складзе Л. Ачынкоса, А. Гінсберга, У. Гэдзіса, У. Гэса, С. Дрэйна, Н. Казіса, Д. Лоўрэнса, А. Мі-

лера, Г. Солсберы, Ч. Фулера і Н. Янга. У Палацы работнікаў мастацтваў горада Вільнюса адбылося пасяджэнне «круглага стала», у якім прынялі ўдзел госці, а таксама вядомыя савецкія пісьменнікі. Пасля Вільнюса амерыканскія літаратары наведалі Беларусь. Госці пабылі ў Хатыні і Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, сустрэліся з кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў БССР, паглядзелі мастацкі фільм «Ідзі і глядзі».

РАПАРТУЕ «ЮНАЦТВА»

Выдавецтва «Юнацтва» адным з першых у рэспубліцы дэтармінава вынакала заданне адзінаццатай п'яцігодкі па выпуску дзіцячай і юнацкай літаратуры. За п'яць гадоў яго існавання убачыла свет 671 назва іні і брашур агульным тыражом звыш 53 мільёнаў экзэмпляраў. Нагадаем, што за гады папярэдняй, дзесятай п'яцігодкі, выдавецтвамі рэспублікі для падрастаючага пакалення выпушчана 569 назваў тыражом 45 мільёнаў экзэмпляраў.

Юны чытач атрымаў яркую, з густам ілюстраваную мастацкую літаратуру, навукова-папулярную літаратуру, кніжніцкія.

Сярод аўтараў «Юнацтва» — вядомыя беларускія празаікі, паэты, драматургі М. Танк, І. Шамякін, В. Быкаў, Я. Брыль, П. Панчанка, В. Вітка, В. Зубан, Р. Барадулін, А. Грачанікаў, В. Казько, А. Дударэў і многія іншыя.

Кнігі выдавецтва на рускай, беларускай і замежных мовах экспартуюцца больш чым у 100 краін свету.

В. МАСКАЛЕНКА.

ЛЕТАМ нівы акурат даспявалі, і камбайны аснежыццаў сталі ўжо на лінейцы гатоўнасці — я вырашыў правесці сваіх знаёмых і блізкіх на Гомельшчыне, паглядзець, што ўраділа ў родным кутку. Мы з аграномам саўгаса Віктарам Патоцім, спакойным, цягавітым у працы і, можна сказаць, не мітуслівым у жыцці, паўдня калясілі па ваколіцах Васілевічаў, перабіралі, цадзілі ў пальцах амаль спелыя жыта. Саўгас — не з горшых, але і не самы лепшы, асноўнае — прыбытковы, перспектывны, зрухі там пэўныя, як не ва ўсіх галі-

на зямлі. І ўраджай яго трэба вызначыць на зямлі, а не ў небе!

Падказка «з неба» ўзрушыла і насцярожыла аснежыццаў. У гэтым, бадай, і была яе карысць. Але ні перасяваць, ні падсяваць яны не сталі, а толькі пацягнулі бараной мясіны з зачэрхлай зверху глебай, адкрылі доступ паветру, дзе-нідзе, праўда, падкармілі азотам. І атрыманы ўраджай быў вышэйшы над вышэйшымі ў рэспубліцы! А ці быў бы ён такі, каб тады перасеялі?..

Аднак запальчывы адказ аснежыццага старшыні вясной быў нечуванна дзёрзкі, і наўрад ці хто яшчэ асмеліўся б на та-

Шлях аснежыццакай гаспадаркі ўгору, да вяршынь дабрабыту аказаўся, бадай, самым простым, праўда, і крутым, але правільным, і ніхто, як бы ні спрачаўся пра гэта, не можа яго не прызнаць.

Але зноўку зазначу: вопыт «Аснежыццакага» да сённяшняга дня ў нас яшчэ толкам не асэнсаваны і не раскрыты ў аснове сваёй. Чаму так? Відаць, не выпадкова партыйнымі органамі звернута ўвага на паглыбленне зместу прапагандысцкіх артыкулаў. Сапраўды, у нас яшчэ шмат дзяжурнага, сумнага або заштампавана-траскучага выдаецца з трыбун і старонак газет. Гэтым самым

прайшоў яе ў Аснежыцах яшчэ ў п'ятдзясятых гадах, быў Мацюшэўскі Канстанцін Вікенцьевіч, калі хто памятае, герой кнігі Лідзіі Абухавай «Глыбінь-гарадок». І прадаваў ён тады не ў калгасе, не аграномам у раёне, а першым сакратаром Пінскага райкома партыі. Вось яго прызнанне:

— У калгас да Ралько я ездзіў часта. Я апіраўся на яго, звяраўся па ім. Калі б не Ралько — і мае поспехі ў працы былі б намогна меншыя, чым яны былі тады.

Аднак не варта думаць, што ўсе пінскія сакратары звяралі-

ца вызначальным як у Ралько, так і ў ягоных папчэнікаў-спецыялістаў і ўсіх людзей у гаспадарцы.

Дык чаму ж сёння, калі ордэна Леніна калгас «Аснежыцкі» стаў проста-такі акадэмічнай гаспадаркай у вытворчасці збожжа, малака і мяса, прапагандуючы яе дасягненні, мы забываемся пра чалавека-змага, пра яго творчы неўтаймоўны дух і ўздываем высока на шчыт тэхналагічных цыклаў?

Чытаючы некаторыя допісы пра жыццё і працу аснежыццаў, можна падумаць: як проста ў іх усё робіцца, і нібыта яны толькі тое і рабілі, што выконвалі, ажыццяўлялі распараджэнні і каманды планавых і сельскагаспадарчых органаў; праўда, дзе-небудзь прылісана будзе, што працавалі яны творча...

А творчасць аснежыццаў найчасцей якраз і заключалася ў парушэнні шаблону, які на першым пачатку, вядома, называецца крыху інакш, бо стаць за ім добры намер, дух наватарства.

Уявім сабе толькі на момант, што ў калгасе «Аснежыцкі» сумленна і шчыра, да гэтага заўжды заклікалі калгаснікаў, выконвалі ўсе рэкамендацыі вучоных у земляробстве і жыўлагадоўлі. За 35 год, як існуе калгас, і наколькі яны супярэчлівымі былі... Сумны факт, але навошта ж ад яго адварочвацца? Нягледзячы на матэрыяльную дапамогу дзяржавы, не было б сёння калгаса — паўторым гэта ўслед за Ралько, — не было б арднаснага «Аснежыццакага», не ззялі б у ім Зоркі. Мала што было б тут... Хіба возьмемца хто гэта аспрэчваць?

Уявім цяпер яшчэ больш неверагоднае і разам з тым даволі звычайнае ў жыцці: старшыню калгаса Ралько з усім яго веданнем справы, і кемнасцю, і ўнікліваасцю, чуццём патрэб чалавека і зямлі, але без характару, таго, якім ён надзелены, без моцнай волі... І тады атрымаецца, бадай, дасціпны выканаўца і добры работнік, не выключана, што яго за датэрміную сыбру нават хвалілі б, хоць не меў бы ён ні ўласных прынцыпаў гаспадарні, ні перадавой гаспадаркі. Дый ці быў бы ён гаспадаром у пэўным сэнсе слова?

Без умнення проціпаставіць сябе і сваю гаспадарку не толькі неспрыяльным умовам надвор'я, але і розным скараспелым, хуткім, як у тым выпадку з верталётам, рашэнням, не было б у Аснежыцах старшыні калгаса — кавалера двух залатых медалёў, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР Ралько.

А сёння на вёсцы, як, мусяць, ніколі раней, набывае значэнне стратэгія. І, зразумела, у новых гаспадарчых умовах мала карысці ад безыніцытэтунага або заіснутага ў фармуляры інструкцый і абрэзанага ў правах кіраўніка. Ці гатовы мы гэта прызнаць на справе і паўсюдна? Павінны, бо партыя менавіта гэтага патрабуе ў інтарсах далейшага развіцця сельскай гаспадаркі, і менавіта ў гэтым адзін з найважнейшых прынцыпаў ленінскай аграрнай палітыкі КПСС на сучасным этапе.

Характар заўсёды патрэбен быў, а ў сённяшніх умовах работы на вёсцы ён патрэбен выключна і, бадай, не меней, чым тэхніка. У старшынеўскім характары, які ў эканамічных разліках бярэцца як рэч суб'ектыўная (а карацей — апускаецца) — так многа аб'ектыўнага, таго менавіта, што дзейнічае, што так ці інакш абумоўлівае поспех нашых перадавых гаспадарак.

Ды праходзіць сёння без увагі міма гэтага — усё роўна што не заўважаюць у барызне вала, які і робіць, вядзе барызну.

Васіль ЯКАВЕНКА

Гаспадарскі ХАРАКТАР

нах. Дырэктар, дарэчы, валявога складу характару, трохі нават захарактараны чалавек, быў тады ў ад'ездзе, недзе ў Пінску.

Ён вярнуўся праз тры дні і, яшчэ не паспеўшы акінуць вокам сваю гаспадарку, запрасіў да сябе ў кабінет галоўнага агранома. «Што новага?» — «З Рэчыцы тэлефанаграму прыслалі. Заўтра патрабуюць вывесці камбайны ў поле. Пачынаць уборку...» — «Ага, — адрагаваў дырэктар. — Калі ёсць тэлефанаграма, трэба вывесці камбайны; хоць колькі...» І больш на гэту тэму ні слова, ні паўслова. Не паікавіўся, ці прыспеў час, ці паспелі палеткі. Не запытаўся, што пра гэта думае аграном. Не трэба сябе лішне турбаваць пытаннімі. Есць дырэктыва, і ўсё тут. Хай ён мне прабачыць за гэтыя згадкі, ненаўмысленую крытыку...

І ўжо дзіваком сярэд такіх дырэктароў выглядае Уладзімір Антонавіч Ралько. Я ўяўляю яго хваляванне, яго непакой у пераджніўныя дні. І перш чым даць каманду — камбайнерам у поле! — ён трычатыры разы на дзень праедзе і памаца сваімі рукамі калоссе, разгледзіць звонку і ў зломе зерне, перапытае, як мяркуюць таварышы, што стаяць поплец з ім.

Калі сеяць? Калі касіць або вывозіць на палі ўгнаенні? Колькі сеяць?.. Такія пытанні тут даўно навучыліся вырашаць самі. Але гэта не значыць, што самавітую вёску Аснежыцы абмяноўваюць уплыновыя званкі, тэлеграмы. Не-не дый захочацца таму або іншаму начальніку зверху пакіраваць гаспадаркай, патузаць яе. Помню, вясной адзін паважаны вучоны, напрыклад, усё кружыўся на верталёце над раллём, над зяленівам... І не паспеў атухнуць веснавы ласкавы дзень, як аснежыцкаму старшыні перадаюць з нябачнай ужо вышынні нечаканую думку: «Вельмі слабыя і бляклія пасевы азміны ў калгасе «Аснежыцкі», нівы не пакідаюць надзеі на добры ўраджай». Парада адна: «Перасяваць! Хоць бы на асобных плошчах...»

Уладзімір Антонавіч добра ведаў самавітага дарадцу і яго імпульс і адчуў за парадай звычайную гаспадарчую дырэктыву, з ліку тых, якія калегамі Уладзіміра Антонавіча выконваюцца безагаворачна, нават спехам. І не паспеў ён перавесці дух, як усярэдзіне нешта няадобра павярнулася, трэснула, старшыня Ралько выпаліў у адказ: «Перадайце яму, што хлеб вырошчваюць

кое. Добра, можа нехта сказаць, гэта ён цяпер, гэты Ралько, такі смелы, упарты. Добра быць смелым, калі на грудзях дзве Зоркі і папулярнасці той — уга колькі!..

Але ж падобныя разважанні не маюць пад сабой глебы, трэба шчыра сказаць. Справа не ў папулярнасці, якая прыйшла да Ралько апошнім часам. Яркі ралькоўскі характар склаўся раней і даволі паслядоўна — ад году к году — пачуваўся ў кожным яго ўчынку, у спрэчках, а здаралася — і ў барацьбе.

Якога толькі псеўдагаспадарчага дзяду на сваім шляху не перацёр Ралько, не адмеў убок, як адмятаюць, прасяваючы, мякіну. Ён не цураўся простых людзей і разам з імі касіў на ўзбалотці і палоў буракі... Разам марылі і разам шукалі рашэння, выйсця з блытаніны праблем. І таму шчыры аграрнік, ваяк калектыву браў у разлік і ставіў на карту не толькі фізічную працу калгаснага людю, а збіраў, акумуляваў у сабе спакваля яго вопыт жыццёвы, сівы, пракаветны, і досціп апошняга тэхнізаванага дня, улічваў усё гэта ў новым зачыне.

Толькі, калі аб'ектыўна даследаваць работу Ралько і ўвогуле практыку праўлення калгаса, ніяк нельга заплюшчыць вачэй на тое, што праводзіць сваю пэўную лінію, укараняць новае, а тым больш адстойваць добрае старое, занядабанае кімсьці, Ралько і яго папчэнікаў часцей за ўсё даводзілася з боем. І не выпадкова. Бо ралькоўская практыка гаспадарання як не на кожным павароце не супадала з агульнымі гаспадарчымі, а то і прававымі палажэннямі, параграфамі, устаноўкамі, ухваленымі ў свой час і пасля адמעненымі жыццём. Зрэшты, і паваротаў тых у Ралько было мала... Тым больш ён рызыкаваў быць незразуметым, і не ўсе яго разумелі. Гэта сёння, відаць, проста, ды і то не скрозь, памяняць калгаснікам аднойчы ў адным месцы нарэнзання соткі. Сёння і сена на пакосах касцам не дзесятую долю даюць і не трэцюю, як тады Ралько, сёння льга касіць напалавіну. А было ж, за адступленні ад «спушчанага зверху» кіраўнікоў каралі.

Падобных прыкладаў — як маку ў макаўцы. І от чаму варта дзівіцца, дык гэта вытрымка, цвёрдасці духу, настойлівасці аснежыццаў у дасягненні задуманага. Усё гэта характарызуе ў першую чаргу камуністаў і асабіста Ралько.

дзядзькі-трыбуны і дзядзькі-журналісты толькі ахвоту слухаць і чытаць адбіваюць. Даволі прымітыўна і выхалашчана раскавалася пра жыццё і працу Ралько і іншых земляробаў з Аснежыц...

Ці для сталай прапаганды аснежыццакага вопыту час не прыспеў? Ці для яго пакуль што не падрыхтаваны? А можа, проста хто-кольвек баіцца паказаць герояў такімі, якія яны ёсць? Дый не зжыта — цягнецца гэтакія струнка: калі той або іншы — герой, то будзем маляваць яго самога і блізкае яму асяроддзе спрэжымым або нейкімі ўмоўнымі фарбамі.

Перад жывом нека ў Аснежыцы завітаў Віктар Сцяпанавіч Шафялуха. Нямаю ніў дый хлебаробскіх суполак, вялікіх і малых, заможных і ніцых, пабачыў ён на сваім вяку, сам ставіў доследы, вывучаў заканамернасці росту і выспявання раслін, а з такім магутным і дружным разлівам збажыны, жыта, розных гатункаў ячменю яшчэ не даводзілася яму страцацца; вучоны быў уражаны і сіха слухаў кароткія тлумачэнні Ралько. Асабліва ўсхвалявала яго тая акалічнасць, што збажына стаяла на карані — як нідзе на палетках, якія ён аглядаў, а, па словах Ралько, усё было проста: пры сыбце і вырошчванні збожжа ў «Аснежыцкім» не ўносяць у глебу штучнага азоту...

Віктар Сцяпанавіч, слухаючы невысокі, грудны голас старшыні калгаса Ралько, яшчэ раз акінуў вокам жытнёвы масіў і ўсхвалявана пахітаў:

— Акадэмія! Сапраўдная сельскагаспадарчая акадэмія!..

— На тым тыдні, адразу пасля выхадных, чакайце: прышло паглядзець на вашы нівы ўсіх начальнікаў сельскагаспадарчых упраўленняў — з абласцей і раёнаў.

І от новая, сабраная ў апэратывным парадку дэлегацыя. Прыхалі, праўда, не самі начальнікі, а галоўныя аграномы ўпраўленняў, упершыню за ўвесь час, і пільна да ўсяго прыглядаліся, прагна слухалі старшыню, сакратара парткома і іншых адказных работнікаў калгаса, сыпалі пытанні, спрачаліся і паехалі з Аснежыц узрушаныя, як мала хто і калі.

Акадэмія! Сказана на пэўных падставах. Мне ж падумалася тады, што першы, хто

ся па Уладзіміру Антонавічу Ралько ў сваёй дзейнасці ці ўзялі нешта сабе з аснежыццакага вопыту. Прынамсі, былі і такія, што лічылі сябе больш адукаванымі і наогул закончанымі ў сваёй адукацыі. І яны павучалі, законна і прыстойна, як здавалася ім, павучалі Ралько кожнаму кроку. А адзін дык нават праз меру быў шчыры, запрашаў да сябе ваяка аснежыццаў і доўга разглядаў яго, мігаючы па-прыцельску бялявымі вейкамі. Ціха і журліва цёк яго пералівісты галасок:

— От жа, ведаеш, справу ты закруціў: па паказчыках няма аснежыццакам роўных! Ай-яй, цябе хваляць, і на гэтым ты, пэўна, не спынішся, а яшчэ ад мяне прасіць помачы. А ты ведаеш, Уладзімір Антонавіч, дзе твой калгас у мяне сядзіць?.. Во тут, — ён тычнуў і працягнуў раброем далоні па сваім тугім карку, скрыўіўся, нібы адчуў у тым месцы застыглы боль, — рэжа!.. Табе слава, а мне дакор. Ужо каторы раз выклікаюць туды і пытаюць: «Чаму ў раёне ў цябе ўсяго адна такая гаспадарка?» Во я. Пытаюць: — Чаму? Га? — і мізінам паскроб гладкую лысіну: — І што мне рабіць? Га?..

Жыццё, зрэшты, расцаніла гэтых кіраўнікоў як і належыць, зыходзячы з натуры; атрымаўшы прызнанне і падтрымку людзей, Мацюшэўскі пайшоў далей, падняўся да пасады старшыні аблвыканкома, а той, нягледзячы на ўсё сваё старанне выбіцца яшчэ ў большыя начальнікі, астаўся на невысокіх прыступках службовай лесвіцы.

Цяпер адыздем ад супаставлення характараў і паставім пытанне: па чым жа вывараў сябе ў Ралько сакратар райкома?.. І от тут само па сабе саступае на другі план пытанне аб метадах і сродках апрацоўкі зямлі. Відаць, не па гэтым. Мацюшэўскі звяраўся па ягоным рытме, пульсаванні сэрца і думкі... Такі Ралько, па сведчанні зноў жа Канстанціна Вікенцьевіча, тады быў адзін, і быў ён акурат жывою крыніцаю, адно дакрананне да якой асвятлае. І тут партыйны ваяк спасцігаў яшчэ больш перспектывы, лад, мудрасць працы. Яго, напэўна, захапляла праца творчая, праца смелая і рашучая. Дзёрзкая праца, якой вымагаў ралькоўскі характар. І, даўбог, не адна апрацоўка глебы прыцягвала партыйнага работніка ў Аснежыцы, хоць, прыязджаючы туды, ён і гэтым цікавіўся.

Дух, зачын і мера працы. От што было і, відаць, астаец-

Антанас ДРЫЛІНГА. Найперш — пра нашы традыцыйныя справы. Мы добра ведаем, якія сувязі паміж беларускай і літоўскай літаратурамі склалися ў гэтым стагоддзі. Мы ганарымся, што з Вільнюм звязаны лёсы Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка і іншых беларускіх пісьменнікаў. У пасляваенныя дзесяцігоддзі літаратурныя кантакты пашырыліся, узмацніліся, набылі спраўны творчы характар, сталі сістэмай і нормай нашага культурнага жыцця. Выдаецца ўсё больш перакладных кніг (кажу пра кнігі беларускіх і літоўскіх аўтараў). Асабістыя кантакты пісьменнікаў таксама

ніцтва, я згадаў бы памяты многім «круглы стол», прысвечаны тэме «Духовны свет савецкага чалавека (на матэрыяле беларускай і літоўскай паэзіі)». Гэтае спатканне ў Мінску, у якім удзельнічалі вялікія дэлегацыі літоўскіх, беларускіх і маскоўскіх літаратараў, дагэтуль не пабякла ў памяці, пакінула след у сядомасці. Думаю, гэтак было таму, што за «круглым сталом» адбылася сапраўды творчая, канкрэтная гутарка пра канкрэтныя паэтычныя творы, што ў той жывой гутарцы абмяркоўваўся [з розных пунктаў гледжання, бо выказваліся і крытыкі, і паэты, і перакладчыкі] рэальны досвед дзвюх братніх літаратур у адлюстраванні духоўнага свету сучасніка. Праўда, я схільны лічыць, што «круглы стол» быў больш прадуктыўны і плённы, калі б мы дакладней сфар-

два-тры гады ён пераклаў творы Эдуардаса Межэлайціса, Юсцінаса Марцінявічуса, Марціліуса Марцінявічуса. Разам з вашым музыказнаўцам Вітаўтасам Ландсбяргісам, аўтарам уступнага артыкула і каментарыяў, Алесь Разанаў падрыхтаваў для альманаха «Братэрства» літаратурныя творы М. К. Чурлёнкіса. Па просьбе нашай літаратурнай газеты ён пераклаў навелу Вітаўтаса Марцінкаса, а цяпер паглыбіўся ў раман Енаса Авіжуса «Час, калі пусцеюць сядзібы». Гэта падмацаваны не словамі, а працаю доказ нашага супрацоўніцтва.

Адначасова я хацеў бы адзначыць той істотны факт, што і сярод літоўскіх літаратараў

зю. Пра паэзію, дзе, як мы ведаем, апошнімі дзесяцігоддзямі адбываюцца цікавыя працэсы. Тут захоўваюцца тыя ідэйныя і эстэтычныя прыяцыпы, якія фарміравалі М. Багдановіч, Я. Купала, Я. Колас. З другога боку, сённяшніх вашых паэтаў ужо не задавальняюць формы традыцыйнай паэзіі: паэзія абнаўляецца не толькі ў сваіх выяўленчых сродках, але і набывае новую якасць у працэсе паказу навакольнага свету. Змяняюцца, становяцца больш складанымі паэтычныя структуры, усё больш інтэлектуалізуецца паэтычны тэкст. Аднак мадэрнізацыя верша не павінна змяняць камунікабельнасці паэтычнага слова. Тут магчыма пэўная небяспека для паэта, можа скласціся своеасабліва

дзяў таму. А скажыце, ці ж ён не гучыць і сваім зместам, і духам, і формай так, быццам створаны ў нашы дні, якія азмрочвае пагроза тэрмаядзернай катастрофы, калі са старонак газет усё больш трывожна гучаць паведамленні пра падрыхтоўку ворагаў міру да «зорных войнаў»? Ці ж ён не адпавядае нашаму неспойнаму атамнаму, касмічнаму веку! Гэты верш — своеасаблівы «ўспамін пра будучыню». Ён можа быць яскравым прыкладам таго, як сапраўдная паэзія жыве адразу на некалькі часавых узроўняў. І, як бачым, не толькі зместам, але і формай. Наўрад ці можна сказаць, што стыль цытаваных радкоў архаічны.

Такім чынам, сэнс мастацкіх пошукаў (і пошукаў формы таксама) не ў тым, каб быць ні да кога не падобным, каб быць арыгінальнейшым за ўсіх, самым прыкметным, а ў тым, каб быць... самім сабою, каб пра сябе гаварыць як пра час, а пра час — як пра сябе, каб знайсці адпаведнае сучасным патрэбам гучанне паэтычнага слова, грамадзянскі пафас [прыгадаю, што першае значэнне старажытнагрэчаскага слова «патос» — «боль»]. І калі вырашыш гэтую задачу, сама сабой адпадае праблема памятнай «канфліктнай сітуацыі».

А. Д. Мы ведаем вас як паэта, які нямае зрабіў для абнаўлення беларускага верша, узбагачанага праўдай жыцця, афарбаванага каларытам нашай рэчаіснасці. Вы з тых паэтаў, якія не абыходзяць вострых вуглоў сучаснага жыцця. Як вы лічыце, што сёння для паэта найважнейшае? Якою мае быць ягоная асабовая, грамадска-палітычная пазіцыя ў сённяшнім свеце?

А. В. Я часткова ўжо адказаў на гэтае пытанне раней. Магу дадаць вольнае. Вы прамовілі слова «палітычнае». Яно тут вельмі да месца, яно мне імпануе (мо яшчэ і таму, што апошнія два гады я пісаў кнігу палітычнай публіцыстыкі). І я ўпэўнены, што сёння паэту быць сацыяльна інертным, стаяць у баку ад вялікай палітыкі — гэта значыць стаяць у баку ад праблем ваіны і міру, узбраення і раззбраення, нявольні і свабоды, чалавечых правоў і бяспраўя, рэакцыі і прагрэсу — проста нельга.

«Небяспека, абумоўленая існаваннем такіх процілегласцей, як апартэйд і нацыянальна-вызваленчы рух, атамная зброя і барацьба за мір, арбіце мовы надае новае вымярэнне...» Нельга не згадзіцца з гэтымі словамі, якія некалькі гадоў таму назад сказаў Уолтэр Ловэнфэльс. Гэтае новае вымярэнне паэтычнай мове дае той відочны факт, што сёння ўжо недастаткова ліраю будзіць «добрыя пачуцці», апяваюць жыццё, радасць зямнога быцця: сёння задача паэзіі, які ўсёго мастацтва, — унесці свой уклад у справу ўратавання свету, у справу абароны цывілізацыі і жыцця.

Словам, сёння паэт, хацеў бы ён таго ці не, музіць быць палітыкам. Формула антычных аўтараў «мастак — першы палітык» у кантэксце сённяшняй рэальнасці набывае вельмі актуальны сэнс.

«Якую пазіцыю павінен заняць паэт у сучасным свеце!» Так, гэта пытанне над пытаннямі. І ведаецца, пра што я яшчэ падумаў! Вартаючыся да пачатку гутаркі, я хацеў бы сказаць: вольна актуальна тэма нашага агульнага «круглага стала», ці якой іншай сустрэчы, тэма, варта разглядаць — у нас у Мінску ці ў вас у Вільнюсе.

МІНСК — ВІЛЬНЮС.

СУЧАСНАСЦЬ І СУЧАСНАЯ ЛІТАРАТУРА

Якія нашы БУДУЦІ?

З Анатолем ВЯРЦІНСКІМ гутарыць літоўскі паэт Антанас ДРЫЛІНГА

прывозяць плён, узбагачаюць культурнае жыццё. Гэта адпавядае палітыцы Камуністычнай партыі ў сферы інтэграцыі нацыянальных культур краіны.

Аднак зроблена далёка не ўсё, наў дзевяццацца яшчэ ладна папрацаваць, знаёмчы сваіх чытачоў з дасягненнямі братніх літаратур. Якія тут прыкмячаецца становішчы зрухі? І наогул — як ацэньваецца цяперашняе наша супрацоўніцтва? Суседзям, вядома, прыемна сустракацца з нагоды літаратурных святаў. А што вы думаеце пра будні нашых адносін?

Анатоль ВЯРЦІНСКІ. Дарэчы будзе сказаць, што ў духоўным жыцці [а, значыць, і ў сяброўскіх дачыненнях суседзяў ды калег] непадзельныя паняцці «свята», «праца», «будні». Скажаў жа нехта: прызначэнне паэзіі — рыхтаваць свята для чалавека і чалавека да свята. Гэта, зразумела, гучныя словы. Калі ж вярнуцца да нашых рэальных літаратурных спраў, дык я сказаў бы вольна: мяркую, нашае добрасуседства сапраўды магло б замацоўваць больш сістэматычныя творчыя кантакты, а нашы самыя розныя літаратурныя мерапрыемствы маглі б абысціся без фармальнага момантаў і стаць больш цікавымі, практычнымі, выніковымі, змястоўнымі. Словам — больш карыснымі. Я прыгадаю нашы сустрэчы ў Мінску і Вільнюсе ў 1977 годзе, калі выйшла анталогія літоўскай паэзіі па-беларуску. Характэрнаю рысай тых сустрэч былі і братэрская сардэчнасць, і святочная прыўзнятасць, і, з другога боку, гаспадарлівае практычнасць, якую дыктавала наша заклапочанасць мастацкім перакладам — найвышэйшым актам сяброўства літаратур.

Гаворачы пра іншыя станоўчыя моманты нашага супрацоў-

мулявалі яго тэму, бо прадмет гутаркі, здаецца, зрабіўся залішне шырокі.

А вольна і іншыя, зусім новыя факты «нашых будняў», якія сведчаць пра ўзаемадзеянне і супрацоўніцтва. Наш штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» нядаўна надрукаваў у перакладзе на беларускую мову апублікаваны ў газеце «Літаратура і рмянас» артыкул Б. Масёне «Балючая памяць беларускай ваеннай прозы» [«Небяспека кампрамісу»]. Вядома ж, беларускаму чытачу было цікава вачыма літоўскай пісьменніцы паглядзець на даўно вядомыя творы беларускіх аўтараў, параўнаць яе меркаванне з ранейшымі ацэнкамі сваіх крытыкаў. У гэтым выпадку мы сутыкаемся адразу з двума станоўчымі фактамі. Па-першае, літоўская аўтарка на старонках сваёй газеты аналітычна разглядае беларускую прозу. Па-другое, наша беларуская газета выяўляе вартую ўхвалы ініцыятыву, аператыўна пераклаўшы і надрукаваўшы артыкул. Адно варта другога. Каб жа ў такім духу і развівалася нашае творчае супрацоўніцтва.

Яшчэ адзін свежы прыклад. У жнівеньскім нумары часопіса «Полымя» надрукавана нізка вершаў Альфансаса Малдоніса, якую пераклаў наш паэт і перакладчык Алесь Разанаў [які, дарэчы, вывучыў літоўскую мову]. Паэта пераклаў паэт, які няблага ведае мову арыгінала, і вершы літоўскага паэта натуральна, пераканаўча гучаць па-беларуску. Прачытаўшы іх, пачынаеш сумнявацца ў пашырэнным меркаванні, што паэзія — гэта нешта неперакладальнае.

Я згадаў Алесь Разанава і падумаў: вольна які можа быць самы плённы шлях двухбаковых творчых абменаў. Будучы яркім, арыгінальным паэтам, Алесь Разанаў адначасова жыве і клопатам вашай літаратуры, уважліва сочыць за яе развіццём і — гэта асабліва істотна — сістэматычна перакладае з літоўскай. Толькі за апошнія

ёсць даўнія, адданыя прыяцелі, перакладчыкі і папулярызатары беларускай літаратуры. Гэта — Альбінас Жукаўскас, Эўгеніюс Матузьявічус, Альгімантас Балтакіс, іншыя. Цудоўна зарэкамендавала сябе перакладчыца беларускай прозы Эмілія Легутэ. Усё больш актыўна далучаецца да пашырэння нашых сувязей перакладчыца і даследчыца Альма Лапінскене.

Дакладна не ведаю, чыя ідэя — супольнымі сіламі выдаць па-літоўску і па-беларуску кніжку пра нашыя гістарычныя і культурныя сувязі [такія кніжка — у планах выдавецтваў «Вага» і «Мастацкая літаратура»]...

А. Д. Магу ўдакладніць: ініцыятыву праявіў беларускі Саюз пісьменнікаў, яго старшыня Максім Танк...

А. В. Гэтая ідэя, несумненна, сама па сабе каштоўная і своечасовая. Узровень культуры нашых рэспублік, назпашаны літаратурамі ідэйна-эстэтычны досвед патрабуюць глыбейшага асэнсавання і абагульнення, а значыць, і новых форм нашых творчых дачыненняў.

Зразумела, штодзённасць нашых дачыненняў магла б быць багацейшая. На карце культурных і літаратурных узаемасувязей абедзвюх рэспублік хапае белых плям. Памятаю, як аднойчы заслужаны дзеяч культуры Беларускай ССР паэт Альбінас Жукаўскас, прыехаўшы ў Мінск, казаў, што ў нашых адрозных мовах багата блізкіх элементаў [асабліва ў сінтаксісе і фразеалогіі]. Я тады прывёў такі факт: мовазнаўцы падлічылі, што ў нашых суседніх мовах існуе каля 2000 узаемна перанятых слоў. Гэтае пытанне, падкрэсліў Альбінас Жукаўскас, магло б стаць аб'ектам цікавага даследавання вучоных-філолагаў. Мяркую, што знайшлося б і больш тэм, якія датычаць нашых добрасуседскіх адносін і вартыя ўвагі як беларускіх, так і літоўскіх літаратуразнаўцаў, лінгвістаў.

А. Д. Гутарка пра справы нашай паэзіі магла б ісці вельмі шырока і ў самых розных кірунках. Але мо пагаворым пра сучасную беларускую паэ-

канфліктная сітуацыя паміж творами і чытачом.

А. В. Вы палегчылі маю задачу, часткова адказаўшы на пытанне. Сапраўды, сітуацыя прыблізна гэтая, але, думаю, яна не раскрывае спецыфікі развіцця беларускай паэзіі. Працэсы, якія ў ёй адбываюцца, можна, бадай, вызначыць тымі самымі словамі, якімі сённяшні дзень літоўскай паэзіі характарызуе ваш крытык Вітаўтас Кубілюс у артыкуле «Зорная гадзіна» — наперадзе!... нядаўна надрукаваным у «Літаратурнай газеце». Хіба толькі дадаць пэўныя агаворкі і ўдакладненні, маючы на ўвазе нацыянальную своеасабліваць. Такім чынам, мне ўжо як быццам і не трэба пра гэта шырэй гаварыць. І яшчэ. Вы гаворыце пра спадчыну нашых папярэднікаў і адносіны да іх нягледзячы на традыцыйныя паэтычныя форм. Аднак гэтае пытанне, мяркую, значна больш складанае, чым можа часам здацца. Перш за ўсё, традыцыі — гэта не штосьці закасацца, дадзенае раз назаўсёды. Гэта — урокі працэсу, гэта — лінія пераемянасці. Па-другое, абнаўленне выяўленчых сродкаў, тая самая мадэрнізацыя верша, калі гаварыць пра сапраўднае, а не ўяўнае наватарства, не нейкая суб'ектыўная з'ява, а жывы аб'ектыўны працэс. Па-трэцяе... Дарэчы, для большай нагляднасці звернемся да канкрэтнага прыкладу — верша нашага Максіма Багдановіча «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы»:

Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы
У ціхую сінюю ноч
І сказаць:
«Бачыце гэтыя буйныя зоркі,
Ясныя зоркі Геркулеса!
Да іх ляцці наша сонца,
І нясецца за сонцам зямля.
Хто мы такія!
Толькі падарожныя, — папутнікі сярод нябёс.
Нашто ж на зямлі
Сваркі і звадкі, боль і горыч,
Калі ўсе мы разам ляцім
Да зорі!»

Верш напісаны ў 1915 годзе, гэта значыць сем дзесяцігод-

ПРАГЛЯДАЮ «Хроніку перакладных выданняў», якая штогод публікуецца ў альманаху «Далёгляды». Праглядаю і раблю параўнанні. Кідаецца ў вочы прыкметнае павелічэнне колькасці выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове за апошнія 12—15 гадоў. Калі ў 1970 годзе выдавецтвам «Беларусь» былі выпушчаны тры кніжкі замежных аўтараў, дык у наступным годзе іх было пяць, у 1974 годзе — восем, а ў 1981—1984 гадах — у сярэднім каля дваццаці такіх кніг штогод. Творы майстроў замежнай пазіі і прозы выдаюцца цяпер у двух рэспубліканскіх выдавецтвах — у «Мастацкай літаратуры» і ў «Юнацтвае». Нельга не сказаць і пра тое, што з 1975 года выходзяць прыгаданы ўжо «Далёгляды», у кожным выпуску якіх друкуюцца пераклады твораў прыкладна двух дзесяткаў аўтараў; з 1982 года альманах спецыялізуецца толькі на літаратуры замежных краін, а перакладчыкі з моў братніх народаў СССР займелі сваю адмысловую трыбуну — літаратурны зборнік «Братэрства».

Наш чытач толькі за апошнія дзесяць гадоў атрымаў магчымасць прачытаць на роднай мове вершаваныя творы Егана Вольфганга Гётэ і Роберта Бёрна, Фрыдрыха Шылера і Уолта Уйтмена, Федэрыка Гарсія Лоркі і Поля Элюара, Ніколы Валцарава і Пабла Нэруды. Выдадзены па-беларуску празаічныя творы Балжыслава Пруса, Антуана дэ Сэнт-Экзюперы, Ганса Фалады, Яраслава Гашанка, Браніслава Нушыча і многіх іншых. Выйшла нямала цікавых анталогічных зборнікаў пазіі і прозы розных краін. Нашы дзеці атрымалі на роднай мове цікавыя і (іхнія ж прыгожыя) падарункі. З іх найперш трэба назваць зборнік нямецкіх народных апавяданняў пра дзівакаватых шыллябургераў, зборнік выдатных казак Оскара Уайльда, цудоўную казку-легенду Юрыя Брэзана «Чорныя млыны»...

Высокі ўзровень прафесійнага майстэрства характарызуе вынікі працы нашых майстроў мастацкага перакладу: Юркі Гаўрука і Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Семёна і Янкі Брыля, Васіля Сёмухі і Ніла Глевіча, Аляксея Зарыцкага і Рыгора Барадзіліна...

Поспехі беларускага мастацкага перакладу, асабліва ў апошні час, безумоўны. Ці лаюць яны падставы сцвярджаць, што ў гэтым жанры літаратуры нашыя справы складваюцца добра? Як увогуле можна ахарактарызаваць сённяшні стан перакладчыцкай справы на Беларусі? Пра гэта мы запыталіся ў вядомых і аўтарытэтных нашых перакладчыкаў Аляксея Зарыцкага і Васіля Сёмухі. А таксама ў загадчыка рэдакцыі замежнай літаратуры ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» Валянціна Рабкевіча.

Аляксей ЗАРЫЦКІ:

— Беларуская літаратура ў галіне мастацкага перакладу займае адно з апошніх месцаў сярод літаратур братніх саюзных рэспублік. І мне здаецца, што мы яшчэ не пранікліся агульнавядомай ісцінай, што без па-сапраўднаму развітой перакладной літаратуры не могуць па-сапраўднаму развівацца арыгінальная літаратура і літаратурная мова.

Васіль СЕМУХА:

— Якасна нашы пераклады, безумоўна, не саступаюць перакладам іншых народаў, а некаторыя зроблены на ўзроўні найвышэйшых дасягненняў гэтага віду творчасці наогул. Але калі гаварыць пра колькасць перакладаў, дык яна, вядома, недастатковая.

Валянцін РАБКЕВІЧ:

— Перакладной літаратуры ў нас выдаецца мала. Праўда, з мэтай паліпшэння перакладчыцкай справы ў нас ужо зроблены першыя добрыя крокі. Штогод у план нашага выдавецтва ўключаецца 14—15 назваў выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове. З нядаўняга часу мы маем спецыяльную рэдакцыю, дзе, аднак, працуюць толькі чатыры чалавекі, і на сённяшні дзень мы ў прынтэпе выдаваць больш, чым тры 14—15 кніжак, не можам. Дык перакладаў да нас прыходзіць не надта многа, і не заўсёды яны якасныя.

Танім чынам, 14 ці 15 кніг замежных аўтараў, якія штогод рыхтуе «Мастацкая літаратура», плюс шэсць-сем такіх выданняў, што выходзяць у «Юнацтвае», — гэта тое, на што можна

сёння (і ў бліжэйшых наступных гадах) разлічваць беларускі чытач. Многа гэта ці мала? Ці ёсць, сапраўды, падставы гаварыць, што сярод братніх саюзных рэспублік наша нацыянальная літаратура ў галіне мастацкага перакладу займае адно з апошніх месцаў?

Спашлёмся на лічбы. У 1981—1982 гадах з друку выйшла 38 выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове. У гэты самы час, паводле звестак з «Кніжнага летапісу», выйшлі 124 такія выданні на ўкраінскай, 86 — на літоўскай, 75 — на латышскай мовах. Акрамя таго, шмат выданняў у нашых бліжэйшых суседзях аб'ёмам намнога перавышаюць беларускія: пад адной вокладкай там

пальцах адной рукі можна пералічыць рэцэнзіі на такія кнігі на старонках нашай перыядыкі. Ні друк, ні кнігагандлёвыя арганізацыі не займаюцца рэкламай «Далёглядаў» ці то беларускіх выданняў замежнай пазіі і прозы.

Нарэшце, ёсць яшчэ адно нявырашанае пытанне, пра якое трэба гаварыць асобна. Даўно наспела патрэба ў выданні ін-

толькі тады, калі ён перавыдаецца. Некаторыя кажуць (гэта нават прабілася на старонкі «Літаратурнай газеты»), што на беларускія пераклады замежнай літаратуры, маўляў, няма попыту. Няпраўда. Добры пераклад добрага твора заўсёды добра разыходзіцца. Разышоўся ж беларускі пераклад «Фаўста», выдадзены ў 1976 годзе, за некалькі дзён, і ўжо даўно наспела пытанне аб другім выданні. Тое самае можна ска-

падрабозна і сур'ёзна спыніцца менавіта на гэтай праблеме, пашырыўшы, у прыватнасці, кола нашых сённяшніх суразмоўнікаў. Выказаць свае меркаванні пра неабходнасць выдання ў нас перакладных слоўнікаў мы папрасілі таксама галоўных рэдактараў нашых перакладных альманахаў «Братэрства» і «Далёгляды» Рыгора Барадзіліна і Анатоля Вярцінскага і аднаго з найбольш аўтарытэтных беларускіх перакладчыкаў Язэпа Семёна.

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД: учора, сёння... а заўтра?

нярэдка друкуюцца два-тры вялікія раманы. Сярод гэтых выданняў, напрыклад, чарговыя тамы дванаццацітомнага Збору твораў Балжыслава на латышскай мове, сорак першы том вялікай серыі «Вяршыні сусветнай літаратуры», якая выдаецца паўкраінска. Прыведзеныя тут лічбы не ўключаюць перакладчыцкіх перыядычных выданняў (напрыклад, шырокавядомы ўкраінскі «Всесвіт»).

Болей, чым у нас на Беларусі, кніг замежных аўтараў на нацыянальных мовах выходзіць таксама ў Арменіі, Эстоніі, Грузіі, Малдавіі, ва Узбекістане.

Вядома, нашаму чытачу дапамагае тое, што ён умее чытаць па-руску і мае магчымасць гэтым чынам пазнаёміцца са шмат якімі творамі замежнай літаратуры. Толькі ж, як ужо адзначаў вышэй Аляксей Зарыцкі, развіццё мастацкага перакладу вельмі цесна звязана з развіццём нацыянальнай літаратуры і літаратурнай мовы. Ніхто не будзе пярэчыць, што інтэнсіўнае знаёмства з найлепшымі здабыткамі заходнеўрапейскіх і іншых літаратур дало магчымасць рускай літаратуры ў свой час хутка выйсці на перадавыя пазіцыі ў свеце. Можна прыгадаць і тое, што вялікі Пушкін вельмі добра разумееў важнасць набліжэння шэдэўраў еўрапейскай літаратуры да рускага чалавекі і сам меў даволі вялікі перакладчыцкі даробак. А нам, беларусам, здавалася б, вельмі красамоўны прыклад далі яшчэ Дунін-Марцінкевіч, а пазней Купала і Багдановіч, якія ўсведамлялі патрэбнасць развіцця беларускага мастацкага перакладу і самі заклаў падмурк вялікага будынка... Але мы зноў звяртаемся да нашых ранейшых суразмоўнікаў.

Валянцін РАБКЕВІЧ:

— Апошнім часам наш атрад перакладчыкаў павялічыўся. Даволі ўпэўнена выступілі ў друку маладыя: Зміцер Колас, Сяргей Шупа, Фелікс Баторын, Аляксей Міхальчук, Аляксей Істомін, Сяргей Мурашка і іншыя. Актыўнавалі сваю працу больш вопытныя Уладзімір Папковіч, Леанід Казыра, Іван Чарота... Прыток свежых сіл, безумоўна, цешыць, але ён усё ж малалікі. Тут ёсць шмат прычын. Напрыклад, у Мінскім інстытуце замежных моў, які мог бы стаць сапраўднай кузняй перакладчыцкай кадраў, спецыяльна не вывучаецца беларуская мова...

Яшчэ адна праблема. Наша літаратурная крытыка чамусьці вельмі рэдка заўважае тыя перакладныя кнігі, што выходзяць у нашых выдавецтвах. На

шамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў. І гэты слоўнікі вельмі патрэбны нашым перакладчыкам, і не толькі, дарэчы, ім.

Васіль СЕМУХА:

— Я б хацеў сказаць вось пра што. Нашым маладым перакладчыкам, па сутнасці, няма дзе сур'ёзна вучыцца. Штогод беларуская творчая моладзь сустракаецца на семінары ў Каралішчавічах, але ж секцыі мастацкага перакладу там няма. Дык наш інстытут замежных моў мог бы праявіць больш ініцыятывы ў гэтай важнай для беларускай культуры справе. Думаю, што шмат хто з нашых перакладчыкаў быў бы гатовы яму ў гэтым дапамагчы.

Ці патрэбны нам двухмоўныя слоўнікі? Няма чаго і пытацца. Такія слоўнікі трэба выдаваць і перавыдаваць. Слоўнікі — гэта ці не ў першую чаргу паказчык культуры народа. Не кажы ўжо, што слоўнік — аснова вивучэння мовы.

Вядома, калі гаварыць пра праблему «слоўнік — пераклад», дык тут, на маю думку, усё не так элементарна проста. Пераклад — справа творчая, і не ўсё тут залежыць ад таго, ёсць у нас двухмоўныя слоўнікі ці не. Але ва ўсякім разе такія слоўнікі дапамагалі б вельмі добра ў працэсе вивучэння як замежнай, так і роднай мовы і спрыялі б абуджэнню ў моладзі цікавасці да справы мастацкага перакладу.

Аляксей ЗАРЫЦКІ:

— Цяжкасці развіцця беларускага мастацкага перакладу звязаны з многімі прычынамі, але асноўнымі, на маю думку, з'яўляюцца наступныя.

Па-першае, гэта — слабая прапаганда і заахвочванне таго, што ўжо зроблена ў гэтай галіне. Я пакуль штосьці амаль не сустраў у нашым рэспубліканскім друку — і тым больш ва ўсесаюзным — грунтоўных выказванняў нашых вядучых пісьменнікаў і крытыкаў нават пра такія выдатныя з'явы, як таленавіты пераклад на беларускую мову гётэўскага «Фаўста», выкананы Васілём Сёмухам, альбо пераклад трагедыі Шэкспіра «Гамлет», зроблены Юркам Гаўруком...

Па-другое, перавыдаць пераклад, хай сабе выдатнага твора, у нас нялёгка; падобныя перавыданні на Беларусі — рэдкае з'ява. А мастацкі пераклад жыве паўнакроўным жыццём

завя і пра шмат якія іншыя нашы пераклады. Я ўпэўнены таксама, што чытач ахвотна купіць і прачытае па-беларуску не толькі творы сусветнай класікі, але і шмат якія іншыя кнігі замежных аўтараў, у тым ліку прыгодніцкую, дэтэктыўную літаратуру, навуковую фантастыку і г. д.

І, нарэшце, па-трэцяе. Адсутнасць патрэбных іншамоўна-беларускіх слоўнікаў — яўная і значная перашкода ў перакладчыцкай працы. Выданне такіх слоўнікаў ёсць справа неабходная і неадкладная.

Здаецца, нашы суразмоўнікі даволі выразна назвалі тое, што стрымлівае развіццё нашага мастацкага перакладу. І нешта істотнае дадаць тут сапраўды цяжка. Для паспяховага вырашэння гэтых праблем, відавочна, патрэбны сумесныя намаганні, зацікаўленасць не толькі творчых і выдавецкіх арганізацый, але і такіх кампетэнтных устаноў, як Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі рэспублікі і інш.

Адна з галоўных праблем, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння, бацьца ў тым, што ў нас дагэтуль не выдадзены неабходныя іншамоўна-беларускія і беларуска-іншамоўныя слоўнікі.

Сапраўды, калі не лічыць невялічкага англа-беларускага слоўніка І. Акаловіча, які выйшаў яшчэ ў 1913 годзе ў Вільні і мае цяпер чыста навуковае значэнне, беларускімі выдавецтвамі пасля вайны выпушчаны два выданні «Руска-беларускага слоўніка», «Беларуска-руска-польскага слоўніка» і «Украінска-беларуска-польскага слоўніка». У 1962 годзе варшаўскае выдавецтва «Ведза паўшэмна» выдала «Падручны польска-беларускі слоўнік», які, дарэчы, ужо стаў бібліяграфічнай рэдкасцю. Можна ўспомніць яшчэ пра «Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў параўнальнага тыпу», які сёння выйшаў у выдавецтве «Вышэйшая школа» тыражом 500 экзэмпляраў і які таксама імгненна знік з паліц кнігарань.

Між тым, пытанне пра неабходнасць выдання беларускіх перакладных слоўнікаў узнімаецца і ў рэдакцыйнай пошце «ЛіМа». Чытачка Н. Шчучко з Мінска, прыкладам, прапануе, каб штотыднёвы выступіў ініцыятарам у яго вырашэнні, бо, на яе думку, «адсутнасць неабходных двухмоўных слоўнікаў — адна з галоўных прычын цяжкасцей развіцця нашага мастацкага перакладу».

Таму мы вырашылі больш

Рыгор БАРАДУЛІН:

— Пытанне аб выданні слоўнікаў — гэта пытанне аб нашай культуры. І вырашаць яго трэба тэрмінова. Мне вядома, што існуе падрыхтаваны У. Марцінкеўскім «Нямецка-беларускі слоўнік», але чамусьці выдаваць яго ніхто ў нас не бярэцца. Перакладных слоўнікаў даўно чакаюць нашы перакладчыкі, філолагі, выкладчыкі, студэнты... Без іх, а таксама без падручнікаў беларускай мовы, напрыклад, на аснове англійскай, вельмі цяжка вивучаць родную мову нашым суайчыннікам за мяжой: пра гэта мне не раз казалі яны самі, калі даводзілася бываць у замежных паездках.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ:

— Прыгадваю, якую добрую службу служыць тыя слоўнікі, што ў нас ёсць, у прыватнасці, падручны польска-беларускі. І па кантрасце з гэтым фактам асабліва адчуваю неабходнасць выдання аналагічных слоўнікаў: англа-, французска-, нямецка-, іспанска-беларускіх, балгарска-беларускага і г. д. І справа тут не толькі ў тым, што такія слоўнікі патрэбны як інструмент, які падручны сродак у справе мастацкага перакладу, хоць сапраўды тут без іх абыходзіцца цяжка: сам працэс далейшага развіцця нашай мовы, літаратуры, культуры ў цэлым лагічна вымагае стварэння і выдання іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў. Як выданне Беларускай Савецкай Энцыклапедыі ў свой час было зафіксавана ў ЮНЕСКО як адзін з паказчыкаў культурнага развіцця рэспублікі, гэтак і факт выдання беларускіх двухмоўных слоўнікаў будзе сведчыць яшчэ аб адным кроку нашай наперад у кантэксце сусветнай культуры. Будзем тут, апрача ўсяго, памятаць, што рэспубліка наша з'яўляецца членам ААН і шэрагу яе спецыялізаваных устаноў накіталт ЮНЕСКО.

І яшчэ. Выданне беларускіх перакладных слоўнікаў рознага тыпу спрыяла б, безумоўна, прытоку маладых перакладчыцкіх сіл.

Генадзь ПАШКОЎ

Мой род—
народ вялікі

Радаслоўную я найвялікшую маю.
Я граніт у палях,
быццам кнігу, гартаю.

Мне высокі закон
для жыцця і сумлення
гартвала спакон
не адно пакаленне

на сіберных вятрах,
на крывавах разорах.
...Разлілася зара
па граніце,
па зорах,
бо за ўсё заплаціў
род суроваю платай:
шчыравалі наўздзіў
разнамасныя каты!

Меней дбаў аб сабе
і па норах не ныкаў,
а ў цяжкой барацьбе
стаў
Народам Вялікім.

Зноў яго пазнаю.
Далучаюся смела.
Аб'яўляе вайну
бюракратам ссыцелым,
дэмагогам
і тым,
хто чыноўнай персонай
бачыць вузка,
сваім
інтарэсам
законы;

дзе шлагбаўмам рука:
«Маладым—а нікуды!»,
дзе няма свежака,
бо баецца прастуды,
дзе пахмельнай гразёй
нейчы лёс блудзіць горкі,
дзе зацяты фразёр
затушоўвае болькі.

Драбнасей гучных слоў
хіба часу пасуе,
калі гораца кроў
у вортах пульсуе,
калі нешта баліць
і прабелы у нечым,
і пытальянік вісіць
над жыццём чалавецтва?

Я спасцігнуў свой род.
Ганарыцца ёсць права.
...Хто такія?
Народ.
Хто такія?
Дзяржава...

Над глухатой,
над мітуснёй,
над страхам

Аліда,
Марыяна,
Антанела—
аглухлай плошчы
звонкая навела.

Аліда,
Марыяна,
Антанела...
На вуліцах абуджанага Рыма
жыццё нясласю,
войкала,
грымела,
схаванае пад металёвым
грымам.

І толькі тут, на плошчы,
ля фантана,

ігралі тры скрыпачкі
апантана.
Як тры валашкі
ля сцяжыны жытняй,
былі яны
між сценаў старажытных—
Аліда,
Марыяна,
Антанела.
Сенаты засядалі атупела,
дзялілі свет,
на праўду клалі вета.
Была Мадоннай першаю
Ракета...
Зямля ад жаху
кожны дзень нямела.
Зямля абараніць сябе
не ўмела.
Над ёй цяпер,
нібы лятункаў зыбікі,
смяяліся і плакалі тры
скрыпкі.
На стромыя хрыбты
і на лагуны
ад скрыпак тых
прадоўжыліся струны.
Між лужынай
і грамавою хмарай,
між памяццю
напятай
і марай.
Яны шумелі над прасцягам
мора,
напятай
на заўтра і на ўчора.
На вуснах ваша песня
прамянела,
Аліда,
Марыяна,
Антанела.
Човен
Перуны,
абрываючы ў цемрадзі
чорнай
ланцугі агнявыя,
раскаціста ў ночы гырчаць.
Як дэльфін, узлятае на грэбені
ўспененым човен,
і—з размаху ў плясок,
толькі рэбрамі дошкі
тырчаць.
Ці сарвала з прычалу,
ці нехта надумаў укрэсіць?
Можна, буру хацеў
летуценнік
які ўтаймаваць?..
Толькі ўсё ж мне здаецца —
аб бераг разбілася шчасце,
што пусцілася ў шлях
не умеючы вёслаў трымаць.
Мы абломкі збярэм.
Паўздыхаем самотныя трошкі
пад рытмічную
хваляў
уздоўж узбярэжжа
хаду.
І распалім касцёр, ахвяруючы
чорныя дошкі,
і свой човен адпусцім
на бурную гэту ваду.

што асавелы воран хрыпла
яловы змрок агаласіў.
То гул, то зумеры—скрозь
далеч,
скрозь ацяжлае галлё,
і ўжо здаецца,
што гайдаюць
драты
з'інае:
«Алё!..»

«Алё... Люблю...» —
падхопіць сойка
і панясе ў гушчар праз гаць,
а там ганчак узвье звонка,
пачне насіцца і брахець.
А потым сціхне.
Як па жыце,
ад ветру шум—праз халады.
Вы чалавеку памажыце,
хоць на хвілінку,
правады.

Хай ледзянее нота злая.
Слязой гаручай акраплю
пралеску,
што тут распускае
на снезе
вечнае
«люблю...»

На гэтым полі
неўміручым...
Мастаку і пісьменніку
А. ВАРАНОВІЧУ

Жываліс асенняга пажару.
Снежанская графіка лясоў.
Над выжарай—
жаўры,
а ў імшарах—
смутак журавовых галасоў.
І ў тым свеце
між лясоў і гацяў—
колькі б ні адпушчана
пражыць—
не стамлюся бачыць
і здзіўляцца,
захапляцца,
слухаць
і любіць.

Адыду,
як лісце адыходзіць
пад крысо завейнае зімы.
Застануся толькі
у прыродзе
я пад імем вечным
Шар Зямны.

Першы ліст
і першая завая...
Я слязы гаручай не ўтаю,
як душа ад шчасця анямею,
і як заварожаны стаю.

І ў тым свеце
між лясоў і гацяў—
колькі б ні адпушчана
пражыць—
не стамлюся бачыць
і здзіўляцца,
захапляцца,
слухаць
і любіць.

Гушчарнікі і светлыя паляны,
наіўны ўладарац-чалавек,
табой не будучы, пэўна ж,
разгаданы
сваёй нягучнай мудрасцю
павек.

На хацішча ўзбіваешся
зняможаны,
калі дарэмна пушчу абхадзіў.
І ў траве,
пад елачкаю кожнай,
хтось мітуслівы,
бачыш,
наслядзіў.

Нарэшце разгавеешся,
лазовік,
старанны зборшчык
восеньскіх дароў.
...Грыбоў нясу дахаты
адмысловых,
аж рыжая
з каша сцякае
кроў.

Язэп СЕМЯЖОН:

— Патрэба ў беларускіх перакладных слоўніках вельмі пільная. Без іх цяжка нашым перакладчыкам, а асабліва замежным перакладчыкам беларускай літаратуры. Пра гэта я ведаю з маіх асабістых кантактаў, напрыклад, з брытанскімі перакладчыкамі, Освальд Озэрс і шмат хто з ягоных калег не раз у гутарках са мною скардзіліся на тое, што не маюць беларуска-англійскага слоўніка, з-за гэтага цяжка перакладаць непасрэдна з беларускай мовы. А наколькі такія пераклады спрыяюць прапагандзе нашай нацыянальнай літаратуры і культуры за мяжой, і казаць не трэба.

Шмат гадоў я працаваў выкладчыкам у БДУ імя У. І. Леніна і, як памятаю, на занятках студэнты не раз ставілі пытанне, чаму ў нас няма, напрыклад, добрага англа-беларускага слоўніка.

Для перакладчыкаў, на маю думку, асабліва патрэбныя двухмоўныя фразеалагічныя слоўнікі, і нядаўна выданыя «Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў параўнальнага тыпу» — гэта першы крок у патрэбным напрамку.

Не хачу сказаць, што адны двухмоўныя слоўнікі вырашаць усе праблемы развіцця нашага мастацкага перакладу, але паўтараю: гэтыя слоўнікі нам вельмі патрэбныя.

Пра сваю патрэбу ў іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўніках у гутарках з намі гаварылі, дарэчы, самыя розныя людзі, прадстаўнікі розных відаў заняткаў. Вось урыўкі толькі з некаторых выказванняў.

П. САДОУСКІ, мовазнаўца, кандыдат філалагічных навук:

— Двухмоўныя слоўнікі з беларускай часткай сталі б важнай з'явай у славянскай лексікаграфіі. Гэтыя слоўнікі патрэбны філолагам і выкладчыкам роднай і замежных моў. Надыйшоў час грунтоўна ўзяцца за падрыхтоўку такіх слоўнікаў.

В. ЕРМАЛОВІЧ, выкладчык нямецкай мовы Мінскага педінстытута замежных моў:

— Пад час заняткаў з нашымі студэнтамі мы, выкладчыкі, імкнёмся, дзе магчыма, праводзіць нямецка-беларускія моўныя (асабліва лексічныя) паралелі. Тут вельмі прыдаецца б нямецка-беларускі слоўнік. Шмат студэнтаў прыходзіць да нас пасля заканчэння вясковых школ, дзе асноўная мова навучання — беларуская, а атрымаўшы дыплом настаўніка, большасць з іх ідзе працаваць у такія самыя школы. Калі б у нас былі іншамоўна-беларускія (і адваротныя) слоўнікі, а таксама падручнікі замежных моў на базе беларускай, дык гэта б, несумненна, спрыяла лепшай падрыхтоўцы нашых студэнтаў.

Пабачым зараз, якое становішча з двухмоўнымі слоўнікамі ў нашых суседзях. Пачнём з Украіны. Першы «Украінска-нямецкі слоўнік», складзены Е. Жалыхоўскім, выйшаў у Львове яшчэ ў 1886 годзе. Цяпер зазірнем у «Кніжны летапіс» апошніх 12 гадоў. Мы ўбачым, што толькі ў гэты перыяд выдаваліся і перавыдаваліся «Англа-украінскі слоўнік» (на 65 тысяч слоў) М. Падвэзана і Н. Бала, аналігічны, але меншы аб'ёмам слоўнік пад рэдакцыяй Ю. Жлуктэнікі (два выданні, у 1978 і 1984 гг., агульным тыражом 150 тысяч экзэмпляраў), «Украінска-англійскі слоўнік» Ю. Жлуктэнікі і іншых (тыраж 155 тысяч экзэмпляраў), «Нямецка-украінскі слоўнік» (укладальнікі Н. Басінец і інш., тыраж 100 тысяч экзэмпляраў), «Украін-

ска-нямецкі слоўнік» Э. Лысенкі і інш., двухтомны «Нямецка-украінскі фразеалагічны слоўнік», які склаў У. Гаўрысь і А. Прарочанна, «Французска-украінскі слоўнік» Н. Бурбела і іншых...

У іншых саюзных рэспубліках за гэты перыяд выданыя грунтоўныя (на 50 і болей тысяч лексічных адзінак) нямецка-літоўскі слоўнік, двухтомны французска-грузінскі слоўнік, англа-грузінскі, французска-літоўскі, французска-малдаўскі, нямецка-эстонскі, літоўска-англійскі і іншыя слоўнікі. Сярод меншых аб'ёмам слоўнікаў — англа-таджыкскі, нямецка-руска-кіргізскі, англа-армянскі, нямецка-казахскі, англа-ўзбекскі, нямецка-армянскі, італьянска-латышскі, шведска-эстонскі, іспанска-латышскі і г. д. Выданы таксама шматлікія размоўныя, фразеалагічныя слоўнікі (напрыклад, англа-кабардзінска-рускі фразеалагічны слоўнік)... Але не будзем напамінаць чытачоў пералікам, бо і без гэтага навіна ясная.

Ці ёсць перспектывы з'яўлення ў бліжэйшым часе падобных слоўнікаў у нашай рэспубліцы? З гэтым пытаннем мы звярнуліся да кампетэнтных асоб — дырэктара Інстытута мовазнаўства АН БССР А. Жураўскага і прарэктара Мінскага педінстытута замежных моў Г. Багуслаўскай. Вось якія адказы мы атрымалі.

А. ЖУРАЎСКІ:

— У нас у 1982 годзе быў выданы двухтомны «Руска-беларускі слоўнік», а ў сучасны момант завяршаецца падрыхтоўка таксама двухтомнага «Беларуска-рускага слоўніка». Якія-небудзь іншыя перакладныя слоўнікі ў інстытуце не рыхтуюцца, бо ў нас няма спецыяльных структурных падраздзяленняў па праблемах германістыкі ці раманістыкі.

Нам вядома, што выкладчыкі кафедраў беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна сумесна з выкладчыкамі Енскага універсітэта імя Ф. Шылера (ГДР) рыхтуюць перакладны «Беларуска-нямецкі слоўнік».

Г. БАГУСЛАЎСКАЯ:

— Калектыў выкладчыкаў нашага інстытута ўжо шмат гадоў працуе над складаннем перакладных слоўнікаў, у якія ўваходзіць беларуская мова, адна з заходнееўрапейскіх моў і ў некаторых выпадках руская мова. Падрыхтаваны «Нямецка-беларускі слоўнік» на 30 тысяч слоў, «Нямецка-беларуска-рускі слоўнік» на 5 тысяч слоў, вядзецца праца над англа-беларуска-рускім, іспанска-беларуска-рускім і іншымі слоўнікамі. Падрыхтавана таксама картатэка беларуска-руско-нямецкага слоўніка на 5 тысяч слоў.

Праца гэтая, аднак, была б болей эфектыўная, болей прадуктыўная, калі б вырашылася пытанне наконт выдання слоўнікаў. Спробы знайсці выдавецтва для іх публікацыі пакуль што не маюць вынікаў.

Такім чынам, ёсць у нас людзі, якія ўжо займаюцца падрыхтоўкай перакладных слоўнікаў, ёсць нават гатовыя слоўнікі, але чамусьці слоўнікаў гэтых на паліцах кнігарняў мы пакуль што не бачым, і, відаць, у бліжэйшым часе не ўбачым. Гэтым пытаннем пакуль што не цікавіцца пэўныя нашы кампетэнтныя ўстановы. Гэтал, як і іншыя праблемы, што былі ўзняты ўдзельнікамі нашай размовы, мусяць, павінна быць вырашаныя як мага хутчэй.

Думаецца, тады мы істотна пабагацеем на перакладчыкаў і пераклады, а творы нашай літаратуры больш інтэнсіўна будуць пераналадзены на мовы іншых народаў, выхадцы ж з Беларусі і іхнія дзеці і ўнучкі атрымаюць большую магчымасць чытаць нашы кніжкі і вершы, раманы і апавяданні, спаваць нашы песні на мове сваіх продкаў.

Матэрыял падрыхтаваў
Лявон БАШЧЭУСКІ,
аспірант Мінскага педінстытута замежных моў.

Балада

Залатакудры, ён у свет
за сонцам выйшаў, па расе.

Ідзе на захад—сонцу ўслед
і сонейка ў руках нясе.

Яго вітаюць—што ні крок—
і куст, і квет, і матылёк,

і птах з гнязда, і гад з травы,
а ён—ідзе, як нежывы,

за сонцам крочыць ён адно,
што ў мора коціцца, на дно.

Бязважка, доўга так ідзе—
і ўсё: ні знаку на вадзе...

Назад павек не прыйдзе ён.
Устала хваля, і, як зvon,

у вечнасць рэха паплыло.
Як бы нічога й не было.

Песня пра камень

Камень кінуты ляжа долу—
хоць да неба няхай дасягне.
Так і ты ўрэшце сыдзеш долу.

Толькі вецер рукі працягне,
каб пагрэць іх на папялішчы.
Нібы дар у руках працягне.

След ад босых ног на іржышчы
зноў спакусіць цябе блуканнем.
Будзе ў муках шлях: па іржышчы.

І як зоймешся ты шуканнем

Шчасліваю магчымаць глыбей пазнаёміцца з духоўным багаццем брацкага славенскага народа, з творчымі дасягненнямі яго музыкантаў, літаратараў, мастакоў, майстроў сцэны і экрану падараць нам Дні культуры Славені ў Беларускай ССР. Яны пройдуць з 5 па 10 снежня ў адпаведнасці з праграмай

культурнага супрацоўніцтва, прынятай урадамі Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі. Сёння наш штотыднёві друкую творы славенскіх пісьменнікаў — удзельнікаў Дзён славенскай культуры ў Беларусі.

свайго следу ў небе і долу,
між другіх, што жылі шуканнем,

можа, знойдзеш, што знойдзе камень
у палёце-падзенні долу,
і спазнаеш: шчаслівец—камень,
часам счышчаны, верны долу.

Ты іх не бачыў

З нізкі «Славенскія песні»

Ты іх не бачыў, як яны прыйшлі,
нязграбна важныя, маўклівыя,
у цёмных апранахах,
з абветранымі тварамі ў маршчынах,
з вялікімі рукамі—як няўмела ў іх
яны трымалі краскі са сваіх лугоў!—
ты іх не бачыў,
папярэднікаў сваіх,
прадстаўнікоў зямлі, якіх
прывабіў твой апошні верш,
яны прыйшлі цябе павіншаваць,
паклон табе аддаць
у першы і апошні раз
як аднаму з сваіх,
як аднаму з-між іх.

Ты іх не чуў,
як цяжка запелі песню—
роду, пагоркам, зямлі,
пелі працяжна, тужліва,
пра неперажыванае зло,
што нашы рукі складае;
яны развітацца прыйшлі
і пайшлі б за табой і з табой,

да продкаў, у неба,
калі б іх не звала зямля,
калі б іх не звала жывёла
і з покуці ў хаце забыты ўжо бог.

Цырыл ЗЛОБЕЦ

Хто я?

Раптам мне
усе мае імёны-званні
паказалі спіну.
Добрыя,
і мудрыя,
і слынныя—
пакінулі мяне.

Цяпер
з адрэзаным у горле словам,
з адной надзеяй
на голы чалавечы голас,
крычу штосілы вам
і прыслухоўваюся,
а вас не чую.
Як камень,
пушчаны з цікаўнасцю
і страхам
дзіцячаю рукой,
ляціць і доўга падае
ў глухую бездань,
так я ва ўласным
немым
крыку
падаю да вас
без звання-імені.

Хто я?

Эпілог

Рука—на жаночых грудзях.
Бяспечны?
Або апякун?

Адно пакуль дзень не згасне.
Калі ж ён абвернецца ў вечар—
другія,
якія цяжэй за ягоны цяжар,
за рукі мяне падвешваюць,
за ногі мяне падвешваюць,
з кожнай ноччу
усё цяжэйшыя,
рукі мне выцягваюць з рук,
ногі мне выцягваюць з ног,
усяго мяне выцягваюць з мяне
і кідаюць у бяздонне.

А там мерцвякі—жывыя!
Яны мяне зноў забіваюць,
хоць забіваць і не хочучь,
там іх, мёртвых, я зноў забіваю,
хоць іх забіваць не хачу.
І гэтак—штоночы.

Штоноч
рука—на грудзях жаночых.

Ноч

Ноч, цямнейшая за цемру,
ноч, святлейшая за святло,
ноч, што на парозе дому нам
перасякаеш жорстка шлях-дарогу,
каб мы не зналі з дому не дамоў,
ноч, што рассыпаеш перад намі

ПАПАЎДНІ свінцова-цяжкая і пагрозна-змрочная хмара нависла над Калаўратам. З яе вылыталася змяная галава і на даўжэнай гнуткай шыі праляцела па-над далінаю. Пры гэтым так палала, быццам з усёй сілы напіналася, каб вывергнуць як найбольш агню. Аж хвост заматляўся. Потым гэтае страшыдла прыйшла, бо засталася адно на чыстым небе. Сонца таксама нібыта патанула і паблясквала толькі светлым кружочкам, нагадваючы савінае вока ў прыцемках. Надыходзячы вечар адсунуў іх абайх на край небасхілу. І яны пагаслі.

Ноч павольна расцілалася па даліне. Змоўк плач дзіцяці ў вёсцы ўнізе, сціхла рыканне скаціны, не адзываліся болей з пашы званочкі. Знямелі выганы, і вада вышумела, выгаманілася ў неба, якое зрабілася цёмным і халодным, без зорак...

Усё знікала з яго вачэй. Не толькі злавесны знак на небе, але і само гэтае неба, лугі і нівы, выселкі ў даліне і сядзібы, раскіданыя па цяснине, і нават зямля, на якой стаіць — усё тое, што было для яго жывое і блізкае...

Гэты дом, у якім ён нарадзіўся, правёў дзяцінства і вырас у мужчыну, дом, які сваімі рукамі з камянёў і абчасаных бярвенняў будаваў дзед, двор з хлявом і свірнам паасобку, сонечныя нівы, якія кармілі сям'ю... Усё беззваротна прападала. Цэлае жыццё сышлося ў застылае сёння, якое можна акінуць нават адным вокам. Горы, дрэвы, зямля пад нагамі — усё зрабілася прывіднае і няўстойлівае, гэтак жа, як і ён сам... Ён ведаў, што губляецца, гіне ў прасторы, і разам з тым разумее, што не мае права даваць волю журбе.

З разбуранага вулея вохка запахла мёдам, ад свірна данёсся водар сасновай смалы і сухіх ружаў, якімі на каляды абкурваў сядзібу ад урокаў. Не на гэтыя, а яшчэ пазалеташнія, калі іхнія надзеі былі яшчэ вялікія, калі яшчэ верылася ў свае правы, а ўлада гэтай веры яшчэ не задумала... Адтуль, дзе былі зверы хлява, на яго разявілася пустата. Сёння апоўдні адабралі авечак. Валоў і кароў забралі раней...

З Кабыллай галавы наляцеў халодны начны вецер, здрыганулася цемра на двары, запаленая лучына высветліла скляпеністыя дзверы, крыху святла дайшло і да бычка і спрацаванай камяніны, прывязаных каля плота.

Раптам пачуўся нейкі шум на страсе, ды такі моцны, што, здалося, дах абвальваецца... Рука ўзнялася да лба, ён перахрысціўся, а потым сціснуў кулак, ледзь стрымліваючыся ад праклёну. Ды голасу не падаў, толькі ў вачах адчуў такі боль, як быццам бог хацеў скараць яго слепатою.

Клуцкі з вопратка і харчам ён навязаў на каня адвячоркам, а воліка нагузіў яшчэ раней. Надыходзіў момант, ім самім прызначаны. Праўда, цемра была гусцейшая, як чакалася. Агонь у ачазе дагараў.

нам цягнулі за сабою бычка, дачка падганяла яго ззаду.

Удары капытоў па камяністай дарозе гулка аддаваліся. Рэха ляцела наперад у даліну і вярталася, як быццам хацела весці за сабою. Але гэта не кранала яго, не ўплывала на думкі, якія заблукалі па ўнутранай цішыні.

Назаўжды пакінуць гэты край — так паграбавалі ўказ, такі выйшаў лёс... Калі даведаўся пра гэта, не было так страшна, думалася нават, што лёгка абышоўся, не згніў у Горыцкай турме, не чвартаваны, як яго верны тава-

Уладзімір КАУЧЫЧ

Дзеці глядзелі на яго моўчкі, жончын твар з парога здаваўся яшчэ вузейшы і яшчэ болей абразовы. Маці драмала, прыхіліўшы галаву на складзеныя рукі, і з прысвістам паспавала. Яна яшчэ жыла, хоць вострым дзён таму яе ўжо былі саборавалі... З таго часу, як ён вярнуўся дадому, яна, здаецца, ужо нічога не разумела. Нават погляд рэдка калі набываў усвядомленасць, так што і па вачах немагчыма было здагадацца, чаго яна хоча... Яшчэ днём яе абвязалі ваўнянаю поцілкай, а тым не меней яна трэслася, дрыжала, нібыта вась-вось выпускаць дух. Ды інаша, відаць, было наканавана... Да гэтага, апошняга дня чакалі, хацелі зберагчы яе ад выгнання, спадзяваліся, што развітаюцца з ёю да таго, як пакідаць родны прытулак і гэты край.

Пад ногі прыпоўз сабака, цёмны, бы ноч. Ён гэта больш адчуў, як убачыў, бо сабака не падаваў голасу. У гэткай цішыні словы, з якімі ён звярнуўся да сваіх, прагучалі таямніча.

Маці была лёгкая, як падушка. Калі ўладкоўваў яе на кані, свіццяга сапення ўжо не чуваць было. І ён выйшаў на дарогу, вядучы каня на павадку абедзвюма рукамі. Жонка з сы-

рыш Мація Падгорнік і іншыя... Ягонае ж цела скалечанае не выстаўлялі ў Панаўцы ці ў Солкане, сабакі не лізалі яго крыві, як лізалі кроў другіх таварышаў па няшчасці. Год прабыў у турме з сотняю іншых... Калі пасля гэтага зноў убачыў святло белага дня, сонца яго проста ашаламіла, ледзь на нагах утрымаўся. П'янеў ад свежага паветра, п'янеў ад таго, што ліха мінула. А цяпер вась зламаны перажыты пакутамі і безнадзейнасцю таго, што чакана... Але гэтага нельга казаць. Адрозна ён суцяшаў сябе тым, што і ў іншых месцах людзі жывуць, што і там зямля, мо нават лепшая за іхнюю, а таксама і тым, што ёсць яшчэ сіла, каб паставіць новы дом.

Але тады ён не ведаў, як усё змянілася, як за гэты час састарэла жонка, як падраслі меншыя дзеці. Вядома, усе радаваліся, калі ён вярнуўся, гэта так. У іхніх вачах ён чытаў, што горшае ўжо ззаду. Усё скончана... Ды было ў іх нешта яшчэ, нешта іншае... Мабыць, дакор...

Ці усё ён правільна рабіў? Ці думаў пра іх, калі далучыўся да паўстанцаў? Ці ўлічваў усе цяжкасці, якія з гэтага вынікаюць? Ці напруду верыў, што будзе так, як абяцалі

самыя красамоўныя? Што паны саступяць і сяляне даб'юцца сваёй праўды... Хіба з самага пачатку не ведаў, што ўсё гэта кепска скончыцца? Хто даў яму права зацягваць у бяду не толькі сябе самога, а яшчэ і сям'ю... Такія вялікія былі надзеі. Гонар і заветы дзядоў вялі іх да бунту. За справядлівасць... Свяшчэннік грымеў з кафедры, што гэта ад гардыні і сквапнасці, аднак у душы быў на нашым баку. Ён проста хацеў іх засцепагчы ад горшага. Жонка таксама напамінала, што іхнія пакуты ад бога, а таму іх трэба прыняць і несці, як Хрыстос нес свой крыж... «Божыя і людскія законы...», — падумаў ён, і перад ім расчыніліся цёмныя і слізкія сутарэнні Горыцкай турмы. Ён скалануўся і агледаўся вакол сябе.

Маці памрэ ў дарозе. Мо нават і на першым прыпынку, калі зразумее, што на чужыне. Жончын схуднелы твар увесь час папракаў яго за тое, што гэтак выйшла, што ён зрабіў не інакш. Без слоў, вядома, бо і яна ведала, што стаць убаку ён не мог. Некаторыя паспрабавалі, дык імі будзе пагарджаць не адно пакаленне.

Раптам схачелася, каб побач быў старэйшы сын Якоб. У іх аднолькавыя погляды... Разам адседзелі год у турме, ды Якоба гэта не зламала так, як яго... Але Якоб пайшоў яшчэ зранку наперад, каб разведзець. Вечар яго застаў на Масоры, у Атуш'і. Увесь час ён спяшаўся, каб не траціць часу, знайсці месца пад сонцам. На Масору ён прыходзіў ужо два тыдні таму. За такую вольную ноч туды і назад... Адзін атушынец абяцаў яму, што папытаецца ў сваёй у Цркіянскім. Каб толькі гэта не было адгаворкай, звычайнай спробай без горкага слова паслаць куды-небудзь, абы тут не бачыць... У турме ён пакляўся, што прыродзе за Талмінскую гару, калі выпускаць на волю, перабяжыць на землі Венецыі і возьме другое імя... Аднак цяпер зрабіць гэтага не можа, не смее... Каб гэта была адна яго воля, а тут... Проста так не пакінеш матку з меншымі. Бадай што, без яго яны не перажывуць зімы.

Змрок у даліне час ад часу радзеў, але бачнасць ад гэтага не паляпшалася. Па схілах тлаліся туманы, холад пашчыпаў рукі і твар. Рэха ад крокаў стала карацейшае, і усё больш стваралася ўражанне, што яшчэ нехта ідзе побач. З кожным крокам рэха ўсё больш напамінала пра небяспеку. Тым не меней ён ні разу не азірнуўся. Мясіны былі знаёмыя, і не было па-

цёмны бляск намераў і агіднасцей,
каб мы да ранку бавіліся з імі,
ноч, што дорыш нам красу жанчыны
і сваім цёмным сонцам спеліш
семя ў нас
і ім жа раскрываеш кветкі
для найпрыгожых на зямлі народзін,
ноч з найбольшым між усіх стварэнняў
сэрцам,
сёння, як пачнеш балоцістую вохкасць
мораку
мне зноў сцяліць пад ногі
і ў вочы мне пасвеціш, нібы следчы,
я ўсаджу табе ў сэрца нож,
усаджу ад зайздрасці,
ноч,
цямнейшая за цемру,
святлейшая за святло.

Мая кароткая вечнасць

Я ёсць, бо мяне не было ніколі,
я ёсць, бо ніколі мяне ўжо не будзе.
Я—імгненне, якое крычыць
са светлай душою
сваёй кароткай-кароценькай вечнасці.
Адвага маіх голых рук—
у грыве ягонай,
я шалею ажно
у сваім непазбежным падзенні,
каб яго перагнаць.

Знаю, што—самаабман,
а кроў мая ўсё-ткі верыць,
і ў веры яе
кожны міг—несканчоны
і ў ім мая вечнасць кароткая
доўжыцца.

І таму я павінен прызнаць:
я ёсць, бо я ўчора ўжо быў,
я ёсць, бо і заўтра таксама я буду,
божа, злітуйся нада мной!

Са славенскай пераклаў
Ніл ГІЛЕВІЧ.

трэбы асабліва напружваць вочы, каб
не збіцца з выбранага накірунку. Га-
лоўнае — трымацца каля рэчкі. А яе
плынь, хоць і мянялася — была то
бурлівая, то спакойная, запаволеная і
амаль нячутная — нязменна нагадва-
ла пра сябе, пакуль што не згубілася.
У паветры тут было вельмі шмат віль-
гаці, халоднай расою пакрылася ўся
яго спіна, ногі зацяжэллі ад стомы. Тут
раптам ён падумаў, што пераацаніў
сваю сілу, што не ўлічыў, як гэта буд-
дзе адолець такі шлях жонцы і дзе-
цям. Родны кут сыходзіў усё далей,
усё гусцей завешваўся імжою. Рабіў-
ся прывідам, як мясіна са сноў. А ў
ёй жа заставаліся цеплыня і святло
згадак. Успомнілася, як калісьці да-
памагаў бацьку збірацца на фест, пры-
гадаўся пах грушак-гнілак.

На пустэльнай гэтай дарозе яго паг-
ляд нязменна быў скіраваны ў сябе
самога. Памяць зноў і зноў вяртала ў
мінулае, далёка назад, яшчэ ў тыя га-
ды, калі яго аднаго не пускалі пасвіць
статак, а потым пасылалі прадаваць
палатно. Пры бацьку ён быў пэўны,
асаблівых цяжкасцей не ведаў, а пра
будучае проста не думаў. Тады яму
здавалася, што час не мае межы. А
ўсё мінула так хутка... Не паспеў апа-
мятацца, як надшоў канец беспла-
потнаму дзяцінству. З гэтай пары не-
прыемнымі здаюцца толькі дні, калі
паступком у навалніцу, пад грыво-
тамі і бліскавіцамі, зганяў у зацішнае
месца жывёлу, якая забіралася высока
на скалы... Потым араў, касіў сена на
стромах, сек дрэвы на самых цяжка-
даступных дзялянках. Быў ужо хлоп-
цам і паглядаў на дзяўчат... Ад дзя-
цінства да старасці тры-чатыры межа-
выя камяні, а між імі нічога... Цяпе-
рашнія здранцвеласць, зняможанасць,
адчуванне, што сіла неяк неўпрыкмет
выпарылася, — гэта не толькі ад па-
кут, якія давалася зведзець, не толькі
ад расчаравання, што задушана паў-
станне, гэта яшчэ і ад гадоў... Пяць-
дзедзят два іх ужо за плячыма. Бацьку
не намнога больш было, калі памёр.
Ці ж праўда ўжо гэтак многа, і гэтак
блізка да канца? Ён зноў аж сцёпануў-
ся. І зноў прыслухаўся да ночы.

Усе гукі былі на сваіх месцах. Зна-
чыць, з ім усе, хто павінен быць. Толь-
кі матчына сапення не чуваць. Ні-
быта заснула. Хоць гэта і мала вера-
годна. Без сну яна прайшла ўсе апош-
нія ночы. Калі ні прыслухаешся, яна

(Заканчэнне на стар. 10).

ВОЎК ляжаў у клетцы ў за-
алагічным садзе і ачунь-
ваў. Быў ён увесь скале-
чаны, але раны ўжо па-
прыгойваліся, і ягонае
воўчая памяць пачала паступова пры-
гадваць увесь шлях ад Сьера Гуада-
раме, з таго часу, як ён пакінуў сваю
зграю. Справа ў тым, што ён быў дзі-
вак, прываблены ззяннем, якое паго-
длівымі начама было відаць удалечы-
ні, над горадамі. І вось адной начы не-
як яго ўзяло ды пацягнула да гэтага
ззяння. Спатоліць смагу ён, хаваючы-
ся ад людзей, поўзаў да ракі Ярамы.
І рабіў гэта спрытна, як належыць са-
праўднаму ваўку. Праўда, у глушы і
адзіноце яму падчас становілася туж-
ліва, і ён не заўсёды мог утрымаць
каб не зайціся кароткімі парывісты-
мі поклічамі. Тады ўспаміналіся сяб-
ры і танкалалая ваўчыца. Прабіраўся
ён кradком, душыў якую авечку і
бег далей, прагны не гэтулькі да кры-
ві, як да ззяння горада.

напружання дух займала, пачалі ак-
ружаць зверу. Яны чуліся, як паляў-
нічыя, баявыя разведчыкі, мсціўцы,
што атрымалі заданне знішчыць ней-
кую надзвычайную асобу, скажам,
Гітлера. Падышоўшы зусім блізка,
яны адначасова ўдарылі. Спачатку
воўк застыў ад неспадзяванасці —
людзі ж падыходзілі нібыта без злых
намераў, а потым адчайна скавытнуў
і кінуўся наўцёкі. Але моцна дастаў
шэфлем, які папаў па самай спіне, і
небарака, выцягнуўшыся, аж застаг-
наў. Добра яшчэ, што граблі праляце-
лі міма, а то ж маглі прашыць да
касцей. Ды прыбіральшчык, які пра-
мазаў, усё роўна хацеў расправіцца з
праклятым зверам, у якога з першага
разу не папаў, і цяпер прымерваўся,
каб улупіць па галаве, каб выбіць во-
чы і потым спакойна дабіць. Тады
воўк вырашыў пераскочыць агароджу
і схаватца ў садзе пад якім-небудзь
кустом, каб хоць залізаць спіну, якая
смылела і крывавіла, хоць хрыбет, як

ляд і ўсмешкі людзям цяпер ужо не
было ніякай патрэбы. Ён сабраў ас-
татнюю сілу і кінуўся вонкі, лаваліў-
шы пры гэтым дзеўку, а потым напру-
жыў свае тры лапы і сігануў цераз
агароджу назад на вуліцу. Спадзяваў-
ся, што прыбіральшчыкі ўжо пераста-
лі думаць пра яго, таму адразу ж пры-
сеў адпачыць, аддыхацца і сулакоць
боль. Калі вылятаў з нары, ён быў
настраміўся на алюмініевы стрыжань
(парасона) і цягнуў парасон за сабою,
пакуль той не вырваўся сам, зачэпю-
шыся за куст.

Дзеўка ляжала на спіне, і хлопец,
кінуўшыся да яе, распытваў пра ад-
чуванні.

— Ат, — сказала дзеўка, — малы
ўсё роўна брыкаецца.

— А ты смелая, — заўважыў
хлопец. — І праўда, мусіць, найлепш
будзе, калі ажанюся з табою. Надта
ж ты смелая. Ды і цяжарная ўжо даў-
но. І поп казаў, што мне трэба браць
цябе.

— Любы, я ж табе заўсёды веры-
ла, — прызналася дзеўка.

Воўк ляжаў на другі бок агароджы
і не думаў пра шэрую танкалалую
ваўчыцу, з якой так шчыра і хораша
кыхаўся сярод лесу пад дрэвамі. Міма
праходзілі рабочыя абутковай фабры-
кі, якім трэба было падбіваць абцасы
на чарговай лініі.

— Гляньце, сабака здыхае, — заў-
важыў нехта з іх, не спыняючыся. Але
другі прыгледзеўся і сказаў, што гэта
воўк. Усе ўзбударажыліся і пача-
лі шукаць, з чым бы гэта кінуцца на
зверу. А Педра, у якога было пяцёра
дзяцей і нямала сілы, дастаў свой кі-
шэнны нож, адпхнуў усіх і кінуў:
«Глядзіце!»

Нож бліскануў, як у свае лепшыя
часы, калі яго ўласніку за бойкі з па-
нажоўшчынай тройчы даводзілася ся-
дзець у турме. І ваўкова вока пацяк-
ло, нібыта вінаградзіна, калі яе сча-
вляць няўклюднымі пальцамі.

Заскуголіў воўк і кінуўся ўцякаць
на трох лапах. А рабочыя абступілі
Педра, ляпалі яго па магутных пля-
чах і абцягалі, што пасля работы пас-
тавяць літроўку малагі і кіло гарачай
варанай каўбасы. І Педра быў задаво-
лены, ён зноў ведаў, чаго жыве на
свеце.

Потым на ваўка наляцелі яшчэ ней-
кія рабочыя, студэнты, што разносілі
малако, жанчыны, што спяшаліся на
рынак купляць і прадаваць — і ўсе
яго таўклі, колькі здужалі.

Дзіўна, але паліцэйскі з'явіўся поз-
на. Калі ён падышоў, воўк прыпаўшы
галавою да зямлі, спрабаваў знайсці
хоць якую дзірку ў абручы людзей,
якія білі яго парасонамі, кійкамі, сум-
камі, кітамі, торбамі... І не знахо-
дзіў... Крыху ўбаку стаяў нейкі член
таварыства па ахове жывёлы і лічыў
удары, каб напісаць пратэстны ліст у
рубрыку «Допісы» вярхоўнай масты-
скай газеты. А ў натоўпе крычалі:

— Ваўчыска паскудны, авечак
сабраўся дзерці! Дзяцей хацеў паду-
шыць, чалавечай крыві нахлябтацца!..
Свіння воўчая!.. Прылез у разведку,
каб потым прывесці цэлую зграю і
ўсіх нас перадушыць... 'Э не, не вый-
дзе! Хутчэй цябе заб'ём!..

Ніхто не ведаў, што гэта воўк-дзі-
вак, што прыцягнула яго сюды свят-
ло ліхтароў Мадрыда, што ён пакінуў
свой букавы лес на Сьера Гуадараме
і падаўся да двух з паловаю мільянаў
людзей.

— Што тут такое? — спытаўся па-
ліцэйскі.

— Воўк, — адказалі яму.

Ахоўнік парадку падумаў і прыга-
даў тыя параграфы закона, што
сцвярджаюць: неспаспешным зьярам за-
баронена свабодна хадзіць па мадрыд-
скіх вуліцах. Ён дастаў бланкет, за-
гадаў людзям разыходзіцца і выпісаў
ваўку штраф на пяцьсот песа.

Ваўку прамылі раны спіртаж, за-
мест страчанага вока ўваткнулі шкля-
ное, і стаў ён, мабыць, адзіным прад-
стаўніком свайго віду са шкляным
вокам. Час ад часу гэтае вока павін-
ны былі чысціць, таму што з вочнай
яміны, калі шкельца зварушвалася,
цякла кроў, залівала шкляную зрэн-
ку і на ёй згусала. Але гэта рабілася
не так ужо і часта. А ён быў у заала-
гічным садзе ўнікальным экзempla-
рам і таму, што прыйшоў сюды доб-
раахвотна, і таму, што меў шкляное
вока. Так пісалася ў праспекце.

Воўк спрабаваў думаць пра свой
лес, але думкі перакідваліся на лю-
дзей, якія, паводле яго воўчага разу-
му, сталі ягоным лёсам. Танкалалую
сяброўку і букі бачыў ён толькі ў сне.

Са славенскай пераклаў
Іван ЧАРОТА.

ВОЎК на мадрыд- скіх ВУЛІЦАХ

Тоне ПАРТЛІЧ

І вось неяк на досвітку апынуўся
перад горадамі, перад Мадрыдам. Ззян-
не, праўда, стала бляднець, бо пачы-
нала ўзыходзіць сонца, і воўк быў
крыху расчараваны, што ўсё не зусім
так, як бачылася здалёк. Аднак ён на-
ват сабе самому не хацеў прызнаваць
да гэтым расчараванні, бо ззаду
быў гэтакі цяжкі і доўгі, ой доўгі,
шлях. Ён састроіў на мордзе ўсмеш-
ку, каб падлашчыцца да людзей, якіх
напаткае, і накіраваўся ў горад. Ву-
ліцы ў гэты час былі амаль бязлюд-
ныя, яшчэ толькі на ўскраіне дзе хто
пачаў збірацца на свае прадпрыемст-
вы, будоўлі, у майстэрні ды валаклі-
ся дадому нявыспаняны, стомленыя
прастытуткі. Чыста падобныя на ваў-
ка.

Якраз прастытутку першую і сус-
рэў воўк. Той начы яна была з двума
прышчавымі, п'янымі і сентымен-
тальнымі студэнтамі, якім хацелася
выратаваць яе, Іспанію і ўвесь свет. І
гэтыя двое з самага пачатку сапсава-
лі ёй настрой.

Потым у яе быў нейкі джэнтльме-
нам апрануты поп. Пасля яго неміла-
сэрна доўга цешыўся натурысты афі-
цэр. Ды ніводзін нават выпіць нічога
не прапанаваў. Так што яна брыла
стомленая, з няўтоленай смагай і
крыўдаю.

Убачыўшы ваўка, яна, пэўна, паду-
мала, што гэта сабака, таму падышла,
паглядзіла і сказала: «Аднолькавыя
мы з табою, жывёлінка». Воўк нама-
гаўся што прыязней і спагядлівей ус-
міхнуцца, але прастытутка гэтага не
заўважыла, бо зайшла ў нейкія дзве-
ры і патупала па ступеньках некуды
ўгару. Тым не меней воўк адчуў ся-
бе спакойна і ўпэўнена. Ён ужо амаль
што пачаў любіць людзей, хоць і заў-
важыў сам сабе, што не варта гэтак
адразу спяшацца з абагульненнямі. І
меў рацыю.

Тым часам на ваўка звярнулі ўвагу
прыбіральшчыкі вуліцы. Яны ўбачы-
лі, што звер, унюхаўшы ваду, стом-
лена накіроўваецца да калонкі.

— Глядзіце, воўк! — сказаў адзін
з іх.

— Ды не, напэўна, сабака.

— Ты што, не бачыш? Воўк! Ак-
ружайма!

Яны пахапалі — адзін шэфель, на
які збіралі смецце, другі жалезныя
граблі — і быццам бы спакойна, з
годнасцю, хоць у саміх ад страху і

падказваў яму спрадвечны інстынкт,
быў не зламаны. Гайсануў... і папаў
на спіну нейкаму хлопцу, што сядзеў
з дзеўкай. А дзеўка была цяжарная,
ужо добра вызначылася. Хлопец, вазак
катка з дарожніка прадпрыемства,
імгненна ўсхапіўся, вылаяўся і заве-
рашчаў: «Воўк!» Яго абурыла най-
перш тое, што воўк перашкодзіў яму,
бо ён жа цэлую ноч дзеўку ўтаворваў,
ды тая не давалася, бо была ўжо на
пятым месяцы, а ён яе не браў за-
муж, як некалі абяцаў. Вось таму ён
з асаблівай злосцю выцягнуў калок,
да якога быў падвязаны куст квітнею-
чых ружаў, і пагнаўся за ваўком, які
і сам страшэнна пералякаўся, аніяк
не мог сцяміць, што ж рабіць далей.
Хлопец зразумеў, што воўк не наме-
раны кусацца, ён ад збянтэжанасці
ашчэрыў зубы і бегеае туды-сюды, та-
му проста шпурнуў калком па лапах.
І папаў. Звер заскуголіў і паскакаў
ужо на трох, сагнуўшы пярэднюю так,
што яна нагадвала крывую касматую
шабельку. Нечакана пад сцяной, ён, не
раздумваючы, юркнуў туды. Але тым
часам дзеўка (яна працавала ў мясні-
ка), папраўляючы ўборы, сонным го-
ласам спыталася:

— Што там?

— Воўк.

Тут дзеўка раптоўна змянілася. Яна
хуценька знайшла парасон, які звеча-
ра мела пры сабе, падбегла да нары,
у якую папаўся воўк, і давай тыркаць
вострым канцом. І не спынілася на-
ват, аж пакуль не адчула, што востры
алюмініевы стрыжань скрозь шкуру
ўлазіць у мяса. Ды яшчэ й прыгавор-
вала:

— Проклятыя ваўкі, ад вас паляў-
нічым няма жыцця, вы б людзей жэр-
лі, майму дзіцяці выжарлі б вантро-
бы, каб да яго дабраліся! Вось за гэта
на, за гэта, за гэта!.. На табе, воўка,
на, спіцу табе вострую, на! Затаўку,
задзяўбу, прокляты!.. Ты б хацеў
людской крыві напіцца, а не выйдзе-
ты б хацеў маё дзіця зжэрці, люда-
едзіна паскудная, дык во на табе, на!..
От няхай твая кроў пырскае, от табе
ў пашчу, каб на цябе, дай божа!..

Воўк на сваёй шкуры адчуваў
страшэнныя, бязлітасныя ўколы. Ад-
чуваў кроў і разумеў, што дзіра, у
якую ён залез, аказалася пасткай.
Выходзіла, што адзіная магчымасць
вылезці з гэтай чортавай пасткі — гэта
набрацца мужнасці і выскачыць
зноў на вуліцу. Строіць прыязны выг-

ПУСТАТА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

У сваёй наморцы шэпча малітвы, што-ночы па тры нізкі ружанца. Раней, да паўстання, гэтулькі не малілася... Каб упала з каня, заднія б заўважылі і яго паклкілі... Ён думае пра смерць, а тут яшчэ тая, што яго нарадзіла. Мо не варта думаць пра блізкі скон пры ёй? Калі ж і пра дзяцей думаць, дык ім ужо не надоўга патрэбны. Каб заставалася гэтак, як раней, Якоба можна было б ажаніць у Падмельцы. Цячак бы застаўся на яго, бацькавай, гаспадарцы. А Рэзка яшчэ не мае куды спяшацца. Яе рукі маладому гаспадару былі б не лішнія. І маглі б трымацца. Аднак усё павярнулася на іншы лад... Ураджаю ніколі не было такога, як чакалася, а падаткі заўсёды большыя, чым аб'яўлялася першапачаткова. З году ў год пясціў надзею на палёкку. Штовысны спадзяваўся, што верне, пакрые адабранае восенню... А чыноўнікі і зборшчыкі падаткаў усё ціснулі, і ціснулі, пакуль не ўскіпела... Тады здавалася, што болей трываць немагчыма... А што змянілася ў лепшы бок? Пань забралі ўсё, а іх прагналі, пусцілі па свеце, так што няма і галавы дзе прытуліць... Яшчэ калі іх загналі гніць у турму, больш як шэсцьдзесят сем'яў выгналі, адзінаццаць мужчын абезгалоўлі і чвартавалі ў навуку астатнім на ўсе вечныя часы... Да паўстання яны не думалі, што можа быць яшчэ горш. А якраз так выйшла... Чалавек трывалейшы за жывёлу. Ніколі не губляе надзеі, яму ніколі не бывае так, каб не магло быць яшчэ горш. І тым не меней... Ніхто не шкадуе, што ўзялі паўстанне. Гэтак павінны былі зрабіць, трэба было паказаць уладзе, што і яна прыступная. Што не ўсемагутная. Цяпер пань лютуюць, ды ўсё ж такі селяніна пачалі баяцца... За яго ж кошт жывуць, ад яго мазалёў... Дзяды высякалі лясы і выкарчоўвалі хмызнякі, жылі ў ямах і пяхорах. У бацькі напачатку была толькі каза і адна дзялянка-высечка, а калі паміраў, ён пакінуў дом, чатыры каровы і гурт дробнай жывёлы. Каб гэта з маленства ведаць, што табе наканавана, трэба было б кожнае яго слова засячы сабе ў памяць. Але ж здавалася, што тое самае два разы не паўтараецца. Кожнае пакаленне павінна мець сваё паўстанне, пакуль не аслабе. Бадай, каб быў маладзейшы... Каб не гэтая задзішка, каб ногі дужэйшыя, каб мець побач сапраўдных людзей, можна было б зноў паспрабаваць. Калі-небудзь удацца, пань будучы пабітыя, войска разгананае.

Са стромы над дарогаю гучна і пранізліва заскавітала сава. Конь заржаў і спыніўся, баючыся ісці наперад. Сабак пабег і жаласна заскуголіў. Гэтыя прыметы не абяцалі нічога добрага. Недзе паблізу мо засеў драпежны звер. А мо чалавек, шпегіці разбойнік. Загадана было выбірацца з ранку, да паўдня пакінуць Талмінскае, а яны выйшлі ўвечары, каб хоць па дарозе іх не чапалі і не здэкаваліся. А яшчэ таму, што баяўся, каб у яго альбо ў Якоба зноў злосць не закіпела. Напэўна, якога-небудзь ціхапоўза паслалі ўслед, і цяпер той падціоўвае з кустоў. Калі гэта разбойнікі, могуць забраць усё, што яшчэ засталася, дарэшткі. Могуць пабіць і пагнаць голымі ў ноч.

Зусім пад вухам засоп бычок. Шморгнуў носам Цячак. Усе, людзі і жывёла, збіліся ў кучу вакол яго... Сава больш не адазвалася, сабака таксама ўціхамірыўся. Але ў яго благое прадчуванне заставалася. Нешта сіцнула, як быццам захлынуліся лёгкія, галава налілася цяжарам. Усё цела пакрылася халодным потам, вочы самі заплосціліся ад выслення. Але ён ведаў, што трэба рухацца далей, і дзякаваў богу, што ніхто не можа бачыць яго ў гэтую хвіліну слабасці.

Гэтак адной начы ў познюю восень 1714 года, праз паўтара года пасля Талмінскага паўстання, са сваёй сям'ёю адыходзіў у выгнанне Матэўж Пляціша, празваны Грогавец.

Са славенскай пераклаў
Іван ЧАРОТА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Канстанціна СІМАНОВА

З ПЕРШАГА дня Айчынай вайны ў тылавым леспрагмесе мы адчувалі сябе мабілізаванымі і прызванымі: працавалі, не ведаючы выхадных і спачыну, — пілвалі артбанны на гарматныя лафеты, часалі ружэйную балванку для аўтаматаў і вінтовак, валілі адборны бярэзнік на авіяцыйную фанеру, сасоннік і ельнік — на рудстойку, рэзалі і адгрукі дровы Маскве.

Калі ж выпадалі вольныя вечары, у чырвоным кутку па старонках «Правды» рэпэціравалі гарачую, узрушаную п'есу «Русские люди». Тады ўпершыню пачуў прозвішча — Канстанцін Сіманаў. Спек-

шута, смеяць, прароча, как в дни войны, придёт слуга покорный твой и все его друзья, кто будет жив к той ночи». Напісана гэта ў 1942 годзе. Да першага мірнага дня трэба было пражыць яшчэ аж тры гримотныя і крываваыя гады. Вера і прадбачлівасць паэта станавіліся нашаю вераю, вераю кожнага, хто прагнуў міру. Сіманаў увайшоў у мае жыццё як спавядальна неабходнасць, як голас даверлівай, непадкупнай, яшчэ не выказанай праўды.

Пасля вайны я чытаў яго лірыку сваім вучням-пераросткам ва Урэцкай школе на Случчыне. З першай старонкі невяліччай кніжачкі глядзеў прыгожы чарнявы падпалкоўнік з тонкімі вусікамі. Я чытаў

на ўсміхаецца, а ў вачах затоены сум.

У гасцініцы Сіманаў трымаўся, як гаспадар: клапаціўся, каб кожнаму было зручна і добра, заходзіў у пакой ўгадніць, хто з кім хоча разам выступаць, што паглядзець, куды з'ездзіць.

Пасля гутаркі ў абкоме партыі і кароткага адпачынку ўсе разам пайшлі ў гарадскі тэатр на літаратурны вечар. Зала больш чым перапоўненая: мы разумелі, што ўсе імкнуліся сустрэцца ў першую чаргу з Сіманавым. Па-будзённаму нетаропка, у світэры і джынсавай куртацы, ён выйшаў на сцэну. На несціханую аваяцыю каратка астрыжанай галавой кінуў на ўсе бакі, а каб хутчэй замоўкла зала, загаварыў вельмі ціха, і публіка

Т О Л Ь К І Д В А С Л О В Ы

такі ўдаўся, і мы яго некалькі разоў паўтаралі на сцэне нашага клуба. Удзень у ім была сталюка, а ўвечары рассоўваліся сталы, і прапахлая капустаю стадола ператваралася ў тэатральны партэр. На сцэну засяроджана глядзелі пачырванелыя ад ветру і маразу вочы лесарубаў і возчыкаў, уздыхалі, выціралі слёзы расчуленыя жанчыны.

Фронт ад нас быў далёка, але яго вогненна лінія праходзіла праз кожнае сэрца: недзе палалі нашы сёлы і гарады, гінулі родныя і блізкія. Мы рваліся ім на дапамогу, але не меней былі патрэбны тут: без моцнага тылу не абысціся фронту.

Пасля спектакля мяне запрасіў да сябе эвакуіраваны стары доктар Рафес і прачытаў выразаны з «Правды» верш «Жди меня». На апошніх радках голас яго задрываў і пакаціліся слёзы па ўпалых шчоках і востранькай сівой бародцы. Сіманаў сказаў за сябе і за ўсіх, каго чакалі і хто чакаў. Потым рознымі шляхамі даходзілі да нас новыя вершы Сіманава: іх перасылалі ў лістах, перапісвалі адзін у аднаго, дэкламавалі на вечарах самадзейнасці, паўтаралі асобныя строфы па дарозе на лесасеку. Асаблівым болям разанулі па сэрцы радкі: «Ты помніш, Алёша, ізбу под Борисовом, по мёртвому плачущий девичий крик, седая старуха в солопчике плисовом, весь в белом, как на смерть одетый, старик». Усё дакладна, знаёма, убачанае, адчутае і выпакутаванае на вайне сапраўдным паэтам. І разам з тым Сіманаў для мяне заставаўся загадкаю. Нешта дермантаўскае было ў яго вобліку і пазіі. Да нас даходзілі чуткі, што ён заўсёды ў самым пекле баёў, што вандруе з фронту на фронт — піша нарысы і аператыўныя рэпартажы, а працулай лірыкай саграе салдацкія душы.

Я натхнёна чытаў грузчыкам і лесарубам яго «Хозяйку дома». Колькі ў хвалюючых радках было суровай шчырасці і веры ў той дзень, калі «наступит мир, и вдруг к тебе домой, к двенадцати часам,

усё, што выходзіла з-пад яго пяра, — вершы, прозу, п'есы, публіцыстыку, артыкулы ў цэнтральных газетах.

У канцы пяцідзсятых гадоў упершыню убачыў Сіманава разам з Твардоўскім у двары Саюза пісьменнікаў СССР і адразу пазнаў па партрэтах. Твардоўскага помніў юнаком з мінскага пэтычнага пленума. Цяпер гэта быў запаволены, пацяжэлы жывы класік; Канстанцін Міхайлавіч побач з ім выглядаў маладым — чарнявы, статны, лёгкі ў хадзе, але з нейкаю затоенаю тугою ў вачах, відаць, не расставіўся з Сінцовым і Сярпіліным, Лапаціным і сябрамі, што не вярнуліся з-пад Барысава і з Буйніцкага поля пад Магілёвам.

У лютым 1974 года з Масквы мне пазваніў нястомны прапагандыст літаратуры Дзмітрый Яўхімавіч Ляшчэвіч і прапанаваў прымяніць удзел у Днях літаратуры ў Разанскай вобласці. Даўно хацелася пабыць у ясенінікіх мясцінах, а як даведаўся, што пісьменніцкую брыгаду ўзначальвае Канстанцін Сіманаў, згадзіўся без ваганняў.

З Масквы ў Разань выязджалі ранішняю электрычкай. З радасцю сустрэўся з даўнімі знаёмымі Рымай Казаковай, Яўгенам Далматоўскім, Дзмітром Паўлячкім, Барысам Ласкіным, Яўгенам Вараб'евым, цікавым растоўскім паэтам Мікалаем Скробавым.

На разанскім вакзале разам з кіраўнікам вобласці нас сустракаў Канстанцін Сіманаў у цёмна-карычневым кашушкі, у збітай на срабрыстую скронь каракулевай шапцы. Ён прыхаў на некалькі дзён раней, каб распрацаваць дакладную праграму, падрыхтаваць усё неабходнае для сустрэч і знаёмства з вобласцю. Разам з ім была адкрытая, усмешлівая і надзвычай абаяльная жонка Ларыса Аляксеўна. Канстанцін Міхайлавіч радаваўся сустрэчы з даўнімі сябрамі, моцна абдымаў Далматоўскага, Ласкіна, Вараб'ева, астатнім ветліва паціскаў рукі і дзякаваў, што прыехалі. Гляджу на яго і даўлюся, як ён рана сцівеў, схуднеў, хоць далікат-

супакоілася. Канстанцін Міхайлавіч гаварыў проста, без прамойніцкіх інтанацый, нібы даўнім знаёмым; не шкадуючы эпітэтаў, прадстаўляў удзельнікаў вечара. Ён нагадаў імёны слаўных пісьменнікаў, якіх дала свету разанская зямля — Якава Палонскага, Сяргея Ясеніна, Аляксея Новікава-Прыбоя, Аляксандра Афінагенава, Паўла Радзімава, успомніў слаўных спевакоў братоў Піраговых, мастакоў Галубкіну, Архіпава, Якаўлева, сусветна вядомых вучоных Цыялкоўскага, Паўлава, Мічурына, Чылыгіна.

Нешта з залы дадаў: «Канстанціна Сіманава». Ён сумеўся, памаўчаў і ціха сказаў: «Я ні ў якой ступені не лічу сябе слаўным. Да вашых выдатных землякоў нам далекавата, але ўдзінны разанскай зямлі і вашаму гораду за ласку і цеплыню ў маім маленстве і юнацтве. Я тут пачынаўся як чалавек, як асоба, вучыўся ў пятай сярэдняй школе і рабіў першыя літаратурныя крокі». Словы яго заклінулі воплескамі.

Кожнага з нас Сіманаў прадстаўляў шчодро, з многімі гіпербалізаванымі эпітэтамі, а сам выступіў апошнім. Пачаў вершам «Жди меня», чытаў «Хозяйку дома», «Открытое письмо», фразгавую лірыку, закончыў выступленне цыклам в'етнамскіх вершаў. Ён быў узбуджаны і ўсхваляваны — загарэліся шчокі, заіскрыліся вочы, выглядаў шчаслівым, памаладзелым.

Пасля вечара ўсе разам ішлі ў гасцініцу. У высокім халодным небе з хмаркі ў хмарку пераплываў маладзік, кідаючы доўгія цені на снезе. Канстанцін Міхайлавіч пацпеўся ад холаду, засланяўся ад ветру пальчаткаю. У гасцініцы ўсю нашу групу запрасіў на вячэру.

Вядчэралі мы разам неаднойчы. Кожная вячэра праходзіла так весела, з такім досціпам, добразычлівым жартамі, цылыней і шчырасцю, што болей нічога падобнага і не прыпомню. Звычайна пасля вячэры Сіманаў запрашаў на шапцёр па начной Разані. На вуліцы ён настаўляў каўнер, насоўваў шапку і часта кашляў.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Вечар вядзе Яўген Міклашэўскі.

Час уносіць карэктывы ў ацэнку творчасці пэўных аўтараў. Паззія В. Хлебнікова ў гэтым сэнсе не вы-

ключэнне, і хоць У. Маякоўскі ў свой час пісаў, што ўспрыманне яе чытачом магчыма толькі «...ва ўрыўках,

якія найбольш вырашаюць пэтымную задачу», цінаваць да напісанага гэтым своеасаблівым аўтарам з

кожным годам павялічваецца. Па-новаму прааналізаваць здзейсненае В. Хлебніковым, вызначыць месца яго ў гісторыі савецкай літаратуры даюць магчымасць і мерапрыемствы, якія адбываюцца ў гэтыя дні ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння паэта.

Урачысты вечар прайшоў і ў Доме літаратара. Адкрыў вечар і вёў паэт, літаратурны кансультант СП БССР Я. Міклашэўскі. Думкамі пра творчасць В. Хлебнікова падзяліліся таксама С. Букчын, А. Разанаў, Б. Спрычан, Б. Спрычан, у прыватнасці, прачытаў свой верш, прысвечаны паэту і пазнаёміў з лістом М. Асеева, у якім той даваў ацэнку гэтаму твору, а таксама дзяліўся думкамі аб паэзіі В. Хлебнікова.

На вечары гучалі творы В. Хлебнікова ў арыгінале, а таксама ў перакладзе на беларускую мову.
Фота Ул. КРУКА.

Скардзіўся, што не вылежаў запаленне лёгкіх, а прыехаў сюды — няк не мог адмовіць абкому партыі. Разань Сіманаў лічыў родным горадам: тут жыў хлапчуком, вучыўся, пачаў працаваць. Хіба ж можна адмовіць землякам? Па дарозе ён паказваў будынак сваёй колішняй школы, а на дзядзінцы Разанскага крамля, у так званай «гасцініцы чэрні», на другім паверсе, займалі два пакоі ён з маці і айчыма Аляксандр Рыгоравіч Іванішын, выкладчык тактыкі ў ваенным вучылішчы. Вайсковы дух заўсёды жыў у іх сям'і: бацька загінуў у першую імперыялістычную вайну, айчыма быў кадравы вайсковец.

Канстанцін Міхайлавіч затрымліваўся каля акон сваёй колішняй кватэры, відаць, успамінаў родных і сваё дзяцінства, прыглядаўся да ценяў, што снавалі по той бок фіранак.

Высока ў небе мільгалі колкія зоркі, а з окскіх крутаяраў урываўся пранізлівы вецер і свістаў у проймах саборнай званіцы. Мы спыніліся каля магільнага паэта Якава Палонскага.

Пришли и стали тени ночи
На страже у моих дверей!
Смелей глядит мне прямо в очи
Глубокий мрак её очей.
Над ухом шепчет голос нежный
И змейной бѣтает мне в лицо
Её волос, моей небрежной
Рукой измятое кольцо.

Задумна, нібы сам сабе, чытае Сіманаў са сваёй характэрнай картавінкай.

— А хто прадоўжыць? — паэты маўчалі. — Гэты верш Палонскага некалі перапісаў у свой шматкі Мікалай Васільевіч Гогаля. А гэта ўжо — атэстацыя! Шкада, што за мітуснёю не заўсёды ўдаецца перачытваць нашых папярэднікаў. А павучыцца ёсць чаму і ў Анненскага, і ў Караліны Паўлавай, і ў Случэўскага, а Цютчаў не толькі паэт сучаснасці, а і будучага.

Мароз падганяў хутчэй у гасцініцу. З кінатэатра насустрач нам валіў натоўп глядачоў. Далматойскі ўспомніў даўні верш Сіманавы:

Тринадцать лет. Кино в Рязани.
Теперь с жестокою душой,
И на заштопанном зирне —
Страдания женщины чужой.

Канстанцін Міхайлавіч, відаць, стала няёмка, і ён, каб перапыніць свайго даўняга друга, нагадаў яму, як яны ў студэнцкія гады разам з Маргарытай Алігер пазніліся на заняткі ў літінстытут, ухалілі таксі, а прыехалі і высветлілася, што ні ў кога з іх няма грошай. Пакуль хадзілі пазычаць, заложнікам у машыне сядзеў Далматойскі.

— Затое на вайне мы ездзілі без грошай, — і Далматойскі паціху заспяваў:

От Москвы до Бреста
Нет такого места,
Где бы не скитались мы в пыли...

— А ведаеце, за гэтую песню я ледзь не трапіў у вар'яцкі дом, — заінтрыгаваў Сіманаў і змоўк. Толькі ў вестыбілі гасцініцы ён раскажаў: у 1943 годзе па заданні рэдакцыі ён выехаў на Паўднёвы фронт, у раён Рацова. У адкрытым «вілісе» быў п'якельны холад. Сіманаў закруціўся ў бурку. Па дарозе пачала складацца «Карэспандэнцкая песня». Калі збіралася страфа, каб не забыць, ён па некалькі разоў паўтараў яе ўголас. І так увесь час мармытаў аж да самага Батайска. У горадзе заехалі ў карэспандэнцкі пункт «Красной звезды». Пакуль гаварыў з сябрамі і чытаў ім новую песню, шафёр некуды знік. Неўзабаве з'явіўся ваенурач і пачаў задаваць Сіманаву нейкія недарэчныя пытанні. Калі пераканаўся, што яго суб'ядзінкі здаровы, прызнаўся, што ў санчасць прыбег шафёр і далажыў, што падпакоўнік, якога ён толькі што прывёз, відаць, звар'яцеў, бо

ўсю дарогу гаварыў сам з сабою. Пачаўся дружні рогат.

Праз некалькі гадоў пра гэты выпадак Сіманаў раскажаў у кнізе «Розныя дні вайны».

У апошнія гады Сіманаў не курыў, але па даўняй звычцы не выпускаў з зубоў пустую люльку. Мы ўсёй вялікай брыгадай выехалі на будаўніцтва электрастанцыі. На сустрэчах з моладдзю Канстанцін Міхайлавіч адразу весялеў, жартаваў, усміхаўся, адказваў на пытанні і ахвотна чытаў вершы. Пасля была вячэра ў кафе і доўгая дарога ў Разань. У гасцініцы Сіманаў спахапіўся, што нідзе забыў сваю люльку, а гэта ж франтавая памяць.

Назаўтра на сьнеданне Сіманаў прыйшоў вяцель — у руцэ была яго любімая абгрызена люлька. Нехта з работнікаў электрастанцыі знайшоў яе і на досвітку прывёз у гасцініцу.

Заканчваліся Дні літаратуры зноў вялікім вечарам у Разані. Гучалі вершы і шчырыя словы ўдзячнасці, было шмат кветак і сардэчных пажаданняў, аўтографу і памятных сувеніраў. У цэнтры ўвагі нязменна заставаўся Канстанцін Сіманаў. Ён бянтэжыўся, стараўся схавача ў цені, нідзе не вытыркаўся наперад, але яго асоба, яго паэзія, яго сумленнейшая добразычлівасць прыцягвалі агульную ўвагу і любоў.

Праз чатыры гады Сіманаў прыехаў у Мінск на нараду па ваеннай літаратуры. Мне здавалася, што ён мог мяне і забыць. Ці мала ў яго было такіх сустрэч? Аж не, не забыў. Сустрэліся мы як добрыя знаёмыя. Ён распытаў пра здароўе пасля маёй цяжкай хваробы, шкавіўся, што пішу, што выдаў апошнім часам, а сам глядзеў сумна, трохі пажоўклымі вачыма і неак злавесна пакашліваў.

Нараду спыніла і азмрочыла раптоўная смерць Аркадзя Куляшова. На паніхдзе Сіманаў выступіў з развітальным словам — паставіў Куляшова поплец з Твардоўскім, а яго «Сцяг брыгады» — поруч з «Васіліем Цёркіным». Гаварыў ён з глыбокім болям — так, як толькі можа бедаваць паэт па паэту.

Праводзілі маскоўскіх пісьменнікаў работнікаў апарату СП Беларусі, і я з Сіманавым больш не сустрэўся.

У апошнія дні жніўня 1979 года ў нарачанскі дом адпачынку мне пазваніў Ян Скрыган і паведаміў сумную вестку — памёр Канстанцін Сіманаў. Для мяне гэта была асабістая страта. Не стала сумленнейшага, шчырага, сціплага і прычэплага чалавека, адважнага паэта і воіна, нястомнага і прагнага да жыцця працаўніка.

Пра апошнія дні і пахаванне Сіманавы некаторы час хадзілі няпэўныя чуткі. Праз некалькі месяцаў пасля гэтай жалобнай падзеі ў паўднёвым доме творчасці я сустрэўся з даўнім таварышам і суседзем Канстанціна Міхайлавіча — Барысам Ласкіным і карэспандэнтам «Літаратурнай газеты» Навумам Марам. Мар у бальніцы ўзяў апошняе інтэрв'ю ў Сіманавы. Ад іх я даведаўся, што за колькі дзён да смерці Сіманаў паклікаў сына Аляксея і выказаў яму сваю волю: пасля крэмля адвезці яго прах у Беларусь і развець па Буйніцкім полі, дзе ў 1941 годзе палеглі яго сябры і аднапалчане.

Воля Сіманавы была выканана. На некалі мінным Буйніцкім полі каласіцца цяпер жыта, а сярод яго на вялізным валуне выбіты аўтограф — толькі два словы: КАНСТАНЦІН СІМАНАЎ.

Я гляджу на адзін з апошніх яго партрэтаў. У вачах — погляд жывых і мёртвых салдат апошняй вайны і адно пытанне: «Ці з чыстым сумленнем жывеш?»

Сяргей ГРАХОУСКІ.

ПЕРШЫЯ дні студзеня сорак другога года. Нам не давялося сустрэць Новы год. Завіхурлілі іншыя падзеі. Пасля пяціднёвых пераездаў па стаячых Кубані штаб нашай арміі і рэдакцыя газеты «На штурм», як кажуць, дыслацыраваліся ў Новарасійску. Цяпер ужо зраўмела — наступаем на Крым. Новарасійск —

рад. пра матросаў, якія ноччу захапілі прычал. І ні слова пра сябе. За вокнамі выла завіруха, рэдну білі зеніткі, а ў пакоі было цёпла і ўтульна. Ніхто не уставаў з-за стала, і гадзін у адзінаццаць вечара Сіманаў, адагрэўшыся, расшпіліў каўнер гімнасцёркі, раптам прапанаваў: — Хочаце паслухаць вершы?..

ласць, на права ў самы цяжкі год вайны сказаць сваё слова, якое знайшло водгук у слухачоў. А я вось у тую ж ноч не вытрымаў правёркі на рэдактарскую смеласць. Калі Сіманаў скончыў чытаць «Чакай мяне», я не глядзячы на яго, сказаў ціхім голасам: — Добра... Ах, як добра... У Сіманавы бліснуў ра-

ЯГО ЦЕПЛЯНЯ

прыстанішча часовае, пункт канцэнтравання. Адрэаўку другога эшалона, у які ўключана і рэдакцыя, затрымлівае штурм.

Спаднеючыся і нецярпліва чакаючы, мы жылі ў напалустым горадзе, заняўшы пад рэдакцыю адзін паверх паніжатага інтэрната. Вось менавіта тут, праз некалькі дзён пасля Новага года, і з'явілася рослая постаць у мокрым камбінезоне і валёнках, у вушанцы, ссунутай на патыліцу. Твар у чалавека быў абсіраваны, на прыгожых «грузініках» вусах — намары. Мне нават карцела сказаць насмешліваю фразу: вусы гусара ўпрыгожваюць — але незнамец апырэдзіў і, кірху картавачы, спытаўся:

— Рэдакцыя? — і, усміхнуўшыся, сам сабе адказаў: — Ну, канечне, рэдакцыя. Я карэспандэнт «Красной звезды» Сіманаў.

А потым, працягнуўшы мне пакет і сказаўшы, што гэта ад нашых карэспандэнтаў — дэсантнаў, сумна дадаў:

— Не з добрай весткай я... Адзін ваш, Золатаў, здаецца, загінуў у часе бамбёжкі. Там яго і пахавалі, у Феадосіі.

Да мяне не адразу даходзіць гэтыя словы. Я ўжо разарваў канверт, і першай трапіла ў рукі запіска старшага палітруна Міхаіла Канісініна, і чамусьці ў тое ж імгненне вочы выхапілі радон: «...3 студзеня ад цяжкіх ран памёр Геандзь Золатаў...»

Не можа быць! Ён жа самы малады сярод нас. Яму ж усяго 23...

Па-мацярынску ціха плача наша машыністка Вара Ткачэнка, абліваецца слезамі нарктар Тоня. І на нейкі час зусім забыліся пра прыезд Сіманавы. Ён і сам маўчыць.

Канечне, Сіманаў разумее нас. Ён ужо не раз бачыў, як «на нашых глэзах умирают товарищи». І тут усе адчулі яго вялікую душэўную далікатнасць. Ён уступаў у размову тады, калі да яго звярталіся. Проста і коратка, нібы разважаючы ўслых, ён раскажаў пра баі за Феадосію, пра го-

Гэта было сказана вельмі проста, без усялякай позы, і відаць было, што яму самому хацелася чытаць вершы менавіта тут, цяпер, у невялікім гурце таварышаў па агульнай справе, з якімі ён толькі што гаварыўся. Мы адчулі ў гэтым пытанні харошы таварыскі давер.

Я ні разу не чуў Сіманавы ў вялікай аўдыторыі, але ў тую ноч ён чытаў цудоўна. Не напружваючы голасу, часам пераходзячы на шэпт, ён даносіў сэнс і музыку верша. Мы ўжо ведалі яго верш, прысвечаны Аляксею Сурнову, — не памятаю, быў ён надрукаваны ў адной з цэнтральных газет ці чулі яго па радыё. Аднак калі яго чытаў Сіманаў, мы былі надзвычай уражаны. Гора нашых мацірон, нейкае сваё, асаблівае ўспрыманне Радзімы, туга і сорам адступлення — усё гэта сціскала сэрца.

А потым пайшлі вершы пра каханне. Дакладней, пра каханне і смерць. Тыя самыя, якімі пазней пачыналася кніга «З табой і без цябе».

Перамогу кахання над смерцю, перакананасць, што «я вернусь всем смертям назло», — перажывалі мы разам з аўтарам у той вечар. Не было ні воклічаў, ні апладысмантаў — былі толькі слёзы на вачах і ціхіх просьбы:

— Яшчэ... Пачытайце яшчэ...

І ён не чакаў упрощванняў. Відаць, таму, што адчуваў хваляе таго духоўнага кантакту, які ўзнік паміж ім і намі. Яго перажыванні ў тую ноч былі і нашымі перажываннімі. У кожнага з нас была сям'я, было каханне, была разлука з ім. А гібель Золатава яшчэ мацней падкрэслівала, што «смерць проходит рядом». Мабыць, мы тады ўпершыню адчулі, як салдату на вайне патрэбна каханне. І нашы слёзы, якіх мы не саромеліся, былі слезамі ўдзячнасці Сіманаву за тое, што ён так чыста і пяшчотна мог сказаць пра гэта.

Я ўжо гаварыў, што Сіманаў прайшоў правёрку на аўтарскую сме-

дасны агенчык у вачах, і ён спытаў:

— Спадабалася?
— Вельмі...
— Вазьмі апублікуй у газеце.

Гэта было нечакана, і я знімаўся. Па сутнасці, мы яшчэ не вярталіся і цвёрда былі перакананы, што газеце патрэбны матэрыялы, якія раскажваюць толькі пра героіну.

А тут:
Не понятъ неждавшим им,
Как среди огня
Ожиданием своим
Ты спасла меня.

І я, замест таго, каб прыслухацца да свайго сэрца, пачаў мармытаць у адказ Сіманаву нешта невыразнае пра несумяшчальнасць на газетных старонках герачынага і лірычнага. Ён, разумеючы, слухаў. Ян мне падалося, з нейкім шнадаваннем усміхнуўся і перавёў размову на іншую тэму. Але як потым дакараў я сябе, калі праз некаторы час гэты верш апублікавала «Правда». Любы газетчык зразумее мяне...

Разыходзіліся позна. Амаль у тры гадзіны, пад раніцу, і тады мне кінулася ў вочы яшчэ адна рысачка ў характары Сіманавы. Ён напрасіў у мяне на восем рэдакцыі машыністку; каб прадыктаваць ёй матэрыял для «Красной звезды». Толькі што мы слухалі харошага паэта, а перада мной ужо стаў журналіст, які спытаўся ў тэрмін даць аператыўны матэрыял для свайго газеты.

Кіі гадзінам Сіманаў скончыў дыктаваць свой артыкул пра здрадніка, бургамістра Феадосіі пры немцах, Грузінава. Вось у гэты матэрыял я ўчапіўся, выпрасіў яго ў Сіманавы і адразу паставіў у нумар. Тут мяне сумненні не мучылі.

У той жа дзень мы праводзілі Канстанціна Міхайлавіча ў Краснадар, адкуль ён павінен быў ляцець у Маскву. Менш чым суткі прабыў ён у рэдакцыі, а цеплыня гэтай сустрэчы доўга не пакідала нас.

Юрый КОКАРАУ,
быў рэдактар
газеты 44-й арміі
«На штурм».

Выступае Пятро Прыходзька.

80-годдзю з дня нараджэння рускага паэта Канстанціна Цітова быў прысвечаны вечар, што сабраў у Доме літаратара прыхільнікаў яго таленту. Вядучы вечара і. Васілеўскі, а таксама П. Прыходзька і М. Татур прыгадалі эпізоды з жыцця і творчага шляху К. Цітова. Гаварылася таксама аб тым, што К. Цітоў не толькі перакладаў з беларускай мовы на рускую, але і з рускай на беларускую.

П. Прыходзька прачытаў свае пераклады вершаў К. Цітова.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Урачысты вечар, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Канстанціна Сіманавы, прайшоў у Вялікім тэатры Саюза ССР. Пра ўклад К. Сіманавы ў развіццё савецкай ваеннай прозы, шматграннасць яго таленту, вялікую грамадскую дзейнасць гаварылі вядомыя літаратары, прадстаўнікі чытацкай грамадскасці.

Сярод тых, хто выступіў на вечары, — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Чыгрынаў.

В. РУСЕНКА.

У краіне прайшлі мерапрыемствы, прысвечаныя 120-годдзю з дня нараджэння выдатнага латышкага паэта, драматурга і грамадскага дзеяча Яна Райніса, добрага сябра беларускага народа. Гэтай значнай падзеяй даўдзілі прысвечаны шматлікія выстаўкі, адкрытыя ў бібліятэках рэспублікі. Значнай дадэ прысвячаўся і ўрачысты вечар, што

прайшоў у Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага. Ад імя беларускай пісьменніцкай арганізацыі на ім выступіў адзін з перакладчыкаў твораў Я. Райніса Рыгор Барадулін.

С. ЛУКАШЭНКА.

Творчым сустрэча з народнымі артыстамі БССР Ю. Семянкіам, прысвечаная 60-годдзю кампазітара, адбылася ў Палацы культуры Мінскага тонкасукоўнага аб'яднання імя Ц. Я. Кісялёва.

Пра шлях, пройдзены Ю. Семянкіам, расказала музыказнавец В. Сізно. Паст У. Карызна гаварыў аб сваім творчым супрацоўніцтве з юбілярам.

З канцэртаў, у якім упершыню прагучалі некалькі песень кампазітара, выступілі юныя артысты СШ № 150.

Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне Ю. Семянкі.

Г. ПЯТРОУ.

Калі чытаеш творы Фрыдрыха Энгельса, не перастаеш захапляцца шырынёй і разнастайнасцю яго навуковых інтарэсаў, яго сувязей з рэвалюцыянерамі, грамадскімі і палітычнымі дзеячамі розных краін. Здаўляе, якую вялікую ўвагу надаваў Энгельс вывучэнню гісторыі многіх народаў. Яго, як і К. Маркса, не задавальнялі фрагментарныя звесткі, вывясненне толькі асобных бакоў ці асобных этапаў даследуемых працэсаў. Выпрацоўка агульнай навуковай карціны свету, выяўленне вызначальных тэндэнцый, адкрыццё заканамернасцей патрабавалі паўнаты ведаў, «дакопвання» да матэрыяльнай пароды, да зыходных прычын тае ці іншае з'явы.

рэдзіне 60-х гадоў. Але ўжо на пачатку 50-х Энгельс рашуча выступіў супраць фальсіфікацыі гісторыі беларускага, украінскага і літоўскага народаў, адкінуў домыслы аб іх знікненні, растварэнні ў іншанацыянальных класавых грамадствах. У 1853 г. у лісце да свайго сябра Іосіфа Вейдэмеера Энгельс пісаў, што ён і чужы не хоча аб механічным уключэнні ў склад адроджанай Польшчы «былых... правінцый па гэты бок Дзвіны і Дняпра», г. зн. беларускіх і ўкраінскіх земляў.

Беларусь цікавіла Энгельса не сама па сабе, а ў сувязі з іншымі народамі, якія ўключаліся ці то ўключаліся ў агульнаеўрапейскі рэвалюцыйны пра-

«сярэдняй паміж польскай і рускай, але больш блізкай да апошняй». Яна была дзяржаўнай мовай Вялікага княства Літоўскага. Прызнанне роднасці нашай мовы з польскай і рускай і — адначасова — яе самастойнасці мела прынцыповае значэнне і для лінгвістыкі, і, асабліва, для выпрацоўкі палітычных лозунгаў рэвалюцыйнага вызваленчага руху. Яно было накіравана як супраць польскіх буржуазна-шляхецкіх нацыяналістаў, гэтак і супраць царскага вялікадзяржаўнага шавінізму. Энгельс растлумачыў прычыны жыццёстайскасці беларускай мовы і культуры: галоўнымі творцамі, носьбітамі і абаронцамі іх былі народныя масы. Пасля аб'яднання Вялі-

бочага класа на аграрную рэвалюцыю ў Расіі, якая паслужыла б штуршком да пралетарскай рэвалюцыі ў Заходняй Еўропе, не спраўдзіліся: царызм папярэдзіў рэвалюцыйны выбух. І не выпадкова ажыццяўленне рэформы 1861 г. пачалося менавіта з беларускіх і літоўскіх губерняў.

Ды вось у студзені 1863 г. пачынаецца паўстанне, якое К. Маркс адразу ж ацаніў як «шырокае адкрыццё» эры рэвалюцый у Еўропе. Паўстанне пачалося і на тэрыторыі Беларусі і Літвы. Літоўскі рух — каротка назаве яго Ф. Энгельс. На аснове нават самых фрагментарных звестак ён вызначыў прынцыповае адрозненне

руска-польскіх межах зусім не ўлічвалі волі насельніцтва «спрэчных» тэрыторый.

У 60-я гады Ф. Энгельс не адзін раз выступаў у абарону беларускага і ўкраінскага народаў. Быў Беларусі, і быў ёй з тымі, з кім яе народ жадае — менавіта такая нязменная думка пралетарскага правадыра — інтэрнацыяналіста пранізвае ўсе яго выказванні пра будучыню нашага краю. У 1890 г. у лісце да Веры Засулліч Ф. Энгельс пісаў: «Калі палікі прэтэндуць на тэрыторыі, якія рускія лічаць набытымі назаўсёды і рускімі паводле нацыянальнага складу насельніцтва, дык не мне вырашаць гэтае пытанне. Усё, што я магу сказаць, дык гэта тое, што, па-мойму, насельніцтва, пра якое ідзе гаворка (г. зн. беларусы і ўкраінцы. — М. І.), павінна сама вызначыць свой лёс». У 90-я гады Ф. Энгельс меў магчымасць назіраць перарастанне рэвалюцыйна-дэмакратычнага этапу вызваленчага руху ў Расіі ў пралетарскі. Пралетарскі рух фарміраваўся як агульнарасійскі, інтэрнацыянальны ў сваёй сутнасці. Энгельс толькі тры гады не дажыў да І з'езда РСДРП, які адбыўся ў Мінску.

Цікава, што вялікі паплекнік К. Маркса звесткі пра Беларусь чэрпаў не толькі з гістарычных і іншых літаратурных крыніц, а і атрымліваў іх, як кажуць, з першых рук. Ён, у прыватнасці, не раз сустракаўся і гутарыў з рэвалюцыйным народнікам Мікалаем Судзілоўскім, карыстаўся дакументамі, якія сабраў барысаўчанін Антон Трусаў, сакратар Рускай секцыі Інтэрнацыянала. Пэўныя звесткі пра Беларусь Энгельс маглі паведаміць і ўдзельніца Парыжскай камуны Ганна Корвін-Крукоўская, сястра Софі Кавалеўскай.

Працы Энгельса праніклі на Беларусь у 70-я гады. Але дадоўга да гэтага яны былі вядомыя нашым землякам, якія вучыліся ў заходнеўрапейскіх універсітэтах і інстытутах. Асобныя творы Энгельса (напрыклад, «Анты-Дзюрынг») становіліся вядомымі ў нашым краі неўзабаве пасля іх выхаду на мове арыгінала.

Аналізуючы прычыны паражэння паўстання 1863 г., К. Маркс і Ф. Энгельс былі перакананы, што яго ўрокі не марныя — Расійская дзяржава стаяла на парозе вялікіх пераменаў. Энгельс быў перакананы, што ў будучых рэвалюцыйных здзяйсненнях разам з іншымі сваю ролю адыграе і беларускі народ.

Класікі навуковага камунізму не памыліліся. Справа паўстанцаў працягвалі рэвалюцыйныя народнікі. Сярод герояў і сакавіка 1881 г. будзе наш зямляк Ігнат Грынявіцкі. У той жа час у народніцкім руху аформіцца беларуская рэвалюцыйная група «Гоман», якая ўпершыню ад імя беларускага народа на ўвесь голас заявіць аб яго неад'емных гістарычных правах. І змяняльна, што гэтак, як і Адам Гурьніч, гоманаўцы звернуцца ў сваіх пошуках да прац К. Маркса і Ф. Энгельса. Аднак сапраўды магутнай і дзейнай зброяй у барацьбе супраць самадзяржаўя і капіталу творы заснавальнікаў навуковага камунізму стануць у руках пралетарскіх рэвалюцыянераў Беларусі.

Міхась ІОСЬКА, кандыдат філасофскіх навук.

і Беларусь была ў полі ЗРОКУ

Да 165-й гадавіны з дня нараджэння Фрыдрыха ЭНГЕЛЬСА

Вынікам такога, дыялектычнага, бачання было «адкрыццё» Марксам і Энгельсам нашага, беларускага краю. Тут важна падкрэсліць, што пачуць голас Беларусі і разгледзець яе аблічча за вывескай «Паўночна-Заходні край» было няпроста. Правадыры ж міжнароднага пралетарыату не толькі ўбачылі Беларусь, але і ўсебакова вывучылі яе. Ініцыятыва належала Энгельсу, які на працягу сарака гадоў не раз звяртаўся да праблем і лёсу нашага народа.

Упершыню Энгельс закрануў пытанне аб гісторыі і будучыні беларускага народа ў 1851 г. У лісце да Маркса 23 мая ён разважае аб магчымых шляхах ажыццяўлення пралетарскай рэвалюцыі. Энгельс прагназіруе яе ход і перспектывы пры канкрэтных зыходных умовах: аднаўленне Польшчы на рэвалюцыйна-дэмакратычнай аснове і сялянская рэвалюцыя ў Расіі. У сувязі з гэтым ён паказвае рэакцыйную сутнасць нігілізму ў нацыянальным пытанні. Ён звяртае ўвагу Маркса на неаднароднасць насельніцтва польскай дзяржавы ў межах 1772 г., г. зн. да першага падзелу Польшчы (мецца на ўвазе Рэч Паспалітая. — М. І.). У лісце адзначаецца, што чвэрць насельніцтва былой Польшчы гаворыць па-літоўску, чвэрць па-русінску, г. зн. па-ўкраінску, невялікая частка «на паўрускай мове» (хутка Энгельс назаве яе сапраўдным імем — беларускай)... Энгельс асабліва зацікавіла і тое, што большая частка былой Рэчы Паспалітай, а менавіта Заходняя Рэч «за выключэннем нямногіх гараджан і дваран у асобных мясцінах» не паварушылася пасля 1772 г. нават у перыяды ўзмацнення польскага нацыянальна-вызваленчага руху, які, па сутнасці, ніколі не перапынаўся. У ліку спакойных мясцін Энгельс назваў Беласток, Гродна, Вільню, Смаленск, Мінск, Магілёў, гарады Заходняй Украіны. Прычыну гэтай з'явы ён канчаткова ўстанавіў у ся-

цэс. З ягонымі думкамі і высновамі аб беларускім народзе добра быў знаёмы і падзяляў іх Карл Маркс, які і сам у 70-я гады зверне ўвагу на гэты край і будзе доўга трымаць яго ў полі зроку ў сувязі з вывучэннем сацыяльна-эканамічнага развіцця Расіі пасля рэформы 1861 г. і выпяваннем тут «грандыёзнай рэвалюцыі».

Ф. Энгельс зыходзіў з таго, што беларусы — старажытны, вельмі жыццёстойкі народ, на долю якога выпала шмат цяжкасцей і суровых выпрабаванняў. У гэтых выпрабаваннях ён умацаваў свой дух, абагаціў свой працоўны вопыт, абагаціўся перадавой дэмакратычнай культурай іншых народаў і сам, у сваю чаргу, абагаціў тых, з кім падзяляў агульны лёс, з кім быў у кроўнай роднасці.

Вывучаючы гісторыю Кіеўскай Русі, Маскоўскай дзяржавы і Вялікага княства Літоўскага, Энгельс вызначае этнічныя межы, прыродныя ўмовы жыцця, асаблівасці культуры і асноўныя этапы развіцця беларускай народнасці аж да сярэдзіны XIX ст. У серыі артыкулаў «Якая справа рабоча-му класу да Польшчы?», напісаных па просьбе К. Маркса, а потым у рабоце «Знешняя палітыка рускага царызму» ён адзначаў, што ў той час, як «Вялікаросія трапіла пад мангольскае іга, Беларусь і Маларосія знайшлі сабе ахову ад азіяцкага нашэсця, далучыўшыся да гэтак званых Літоўскага княства». Вялікае княства Літоўскае Ф. Энгельс назваў славянскай дзяржавай, а літоўскай толькі паводле яе назвы. Вялікае княства Літоўскае называў славянскім і К. Маркс. У рабоце «Сценька Разін» ён адзначаў, што тады Русь была падзелена на дзве дзяржавы: Маскву і Літву.

Ф. Энгельс прызнаваў самастойнае існаванне беларускай мовы. Ён пісаў у артыкуле «Дакрына нацыянальнасці ў дачыненні да Польшчы», што беларусы гавораць на мове,

кага княства Літоўскага з Польшчай, чытаем мы ў артыкуле «Знешняя палітыка рускага царызму», моцна апалыхлася толькі дваранства Беларусі. Захавальнікам нацыянальнай культуры было сялянства. У гэтым артыкуле і іншых творах Энгельс пісаў, што і ў рэлігійным пытанні размежаванне на Беларусі адбылося ў першую чаргу паводле класовай адзнакі.

Характарызуючы стан беларускага народа ў XIX ст., Энгельс звяртае ўвагу на каварнасць і рэакцыйнасць самадзяржаўя. Пасля далучэння Беларусі да Расіі царскі ўрад і не падумаў вызваляць мясцовых сялян з-пад улады апалыхчанаў і польскіх паноў, а да гэтага ўціску дадаў і свой. Ва ўмовах эксплуатацыйскага ладу не было і не магло быць вырашана і нацыянальнае пытанне.

Самым важным прагрэсіўным вынікам далучэння Беларусі да Расіі Ф. Энгельс лічыў тое, што працоўныя нашага краю былі ўцягнуты ў вызваленчы рух рускага народа. Гэтую думку падзяляў і К. Маркс.

У сваёй канцэпцыі рускай рэвалюцыі К. Маркс і Ф. Энгельс асаблівае месца адводзілі Паўночна-Заходняму краю. Яны бачылі, што тут, на Беларусі і Літве, сустрэліся дзве магутныя дэмакратычныя плыні — агульнарасійскі сялянскі і польскі нацыянальна-вызваленчы рухі. Тут практычна вырашалася пытанне аб аднасці дзеянняў шырокіх мас супраць самадзяржаўя — аплоту ўсёй еўрапейскай рэакцыі. У заходніх губернях імперыі вострыя сацыяльна-эканамічныя супярэчнасці — вынік і выражэнне крызісу прыгонніцтва — цесна перапляліся з нацыянальнымі і рэлігійнымі. У канцы 50-х гадоў, калі выпявала рэвалюцыйная сітуацыя ў Расіі, Паўночна-Заходні край, у тым ліку і Беларусь, быў найбольш выбухованебяспечны.

Спадзяванні правадыроў ра-

паміж паўстаннем на Беларусі і Літве і Польскім паўстаннем. Энгельс пісаў К. Марксу: «Літоўскі рух — зараз самы важны, таму што ён: 1) выходзіць за межы кангрэсавай Польшчы (маюцца на ўвазе межы, вызначаныя Венскім кангрэсам 1814—1815 гг. — М. І.) і 2) у ім прымаюць вялікі ўдзел сяляне, а бліжэй да Курляндзі ён набывае прама аграрны характар».

Пазней, аналізуючы прычыны паражэння паўстання 1863 г., Энгельс, як і Маркс, прыйдзе да высновы, што польскі нацыянальны камітэт, які баяўся сялянскай рэвалюцыі, не мог атрымаць падтрымку шырокіх мас. Не маглі падтрымаць яго з гэтае прычыны і рэвалюцыйна-дэмакратычныя сілы Расіі. Дамешваліся тут і іншыя меркаванні.

1863 год зноў ажыўіў у польскім і рускім эмігранцкім друку спрэчку аб польскіх межах і аб далейшым лёсе Беларусі, Украіны і Літвы. Сапраўднай трагедыяй польскіх шляхецкіх рэвалюцыянераў было тое, што большасць з іх падтрымлівала лозунг аб межах 1772 г. Напярэдадні паўстання адзін з яго кіраўнікоў генерал Людвік Мераслаўскі выступаў у абарону гэтага шавіністычнага патрабавання. Яго погляды рэзка раскрытыкаваў Міхаіл Бакунін. Разгарнулася вострая палеміка. Энгельс у лісце 17 студзеня 1863 г. пытаў у Маркса: «Ці заўважыў ты, што Бакунін і Мераслаўскі выстаўляюць адзін аднаго падманчыкамі і ішчэпіліся з-за будучых руска-польскіх межаў? Сам Энгельс у цэлым негатыўна ставіўся да дыскусіі. Ён падтрымаў Бакуніна ў яго барацьбе за перарастанне нацыянальнага руху ў сялянскае паўстанне, аграрную рэвалюцыю і не адобрыў ягоны адыход ад прынцыпу самавызначэння народаў. І ўжо без усякіх агаворак адверг Энгельс пазіцыю Мераслаўскага і ягоных аднадумцаў. І Мераслаўскі, і Бакунін у сваёй палеміцы аб будучых

ЗАЛЫ ЗАПРАШАЮЦЬ

Традыцыйны Усесаюны тыдзень «Тэатр — дзецям» і ў нашай рэспубліцы пазначаны шмат якімі цікавымі мерапрыемствамі. У гэтыя дні вядучыя тэатры, у тым ліку Акадэмічны імя Янкі Купалы і імя М. Горкага, парадавалі школь-

нікаў сваімі лепшымі спектаклямі. Разнастайную праграму падрыхтаваў Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача. У мінулы нядзелю для самых юных — вучняў нулявых класаў беларускай сталіцы — адбылося пасвячэнне ў глядачы.

У наступныя дні прайшлі два чарговыя «ўрокі тэатра» — мерапрыемствы, якія асабліва падабаюцца дзецям. Адзін з іх стаў «урокам літаратуры» і завяршыўся спектаклем «Мінолка-паравоз». Праведзены таксама бацькоўскі дзень і дзень сельскага глядача. У тыдні «Тэатр — дзецям» прынялі ўдзел і самадзейныя тэатральныя калектывы. Е. ДРОМІН.

ПЕРШЫЯ КРОКІ МАЛАДЗЕЖНАГА...

Увагу аматараў сцэнічнага мастацтва горада-героя Мінска ў гэтыя дні прыцягваюць афішы, якія паведамяюць, што ў памяшканні клуба імя Дзержынскага выступае калектыў Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра БССР. Сезон пачаўся спектаклем «Праметэй», які прапанаваў добра вядомым мінчанам і гасцям беларускай сталі-

цы ўдзельнікі ансамбля пантэмімы «Рух». Гэты ансамбль 5 гадоў назад увайшоў у склад Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача імя 50-годдзя Ленінскага намсамола Беларусі. Цяпер ён выступае ў рамках новага тэатра — маладзёжнага...

В. ЗАКРЭУСКІ.

СПРАВАЗДАЧА КУПАЛАЎЦАЎ

Сцена са спектакля «Радавля».

«Брава! Дзякуй!» — гэтыя словы часта гучалі з залы, калі народныя артысты СССР Г. Макарава і В. Тарасаў, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі СССР А. Дзянісаў, В. Манаеў і В. Філагаў, а таксама іншыя актёры выконвалі ўрўкі са спектакляў «Вечар» і «Радавля» па п'есах А. Дударова, «Даходнае месца» А. Астроўскага.

Гэта было на вечары Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, які прадоўжыў у Доме работнікаў мастацтваў творчую справаздачу тэатральных на-

лектываў, прысвечаную XXVII з'езду КПСС.

Вядучыя вечара народная артыстка рэспублікі М. Захаравіч і дырэктар тэатра І. Вашкевіч гаварылі аб творчым уздыме ў калектыве ў сувязі з партыйным форумам, адзначалі плённасць намаганняў па раскрыцці шматграннага вобразу нашага сучасніка на сцэне.

Галоўны рэжысёр тэатра В. Раеўскі раскажаў аб планах на сёлетні сезон. Рэжысёр А. Андросін — аб тым, як вялася работа над спектаклем «Даходнае месца».

П. ГАРДЗІЕНКА.
Фота Ул. КРУКА.

Кветкі Анатолю Багатырову ад удзячных слухачоў.

Творчасць народнага артыста рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР кампазітара Анатоля Багатырова не адно дзесяцігоддзе радуе аматараў музыкі. Яго творы — песні, кантаты, оперы, раманы — сведчанне высокага мастакоўскага ўзлёту, умелага выкарыстання магчымасцей жанру. Дзякуючы А. Багатырову другое жыццё набыў і вядомы верш Янкі Купалы «Беларускім партызанам», у кантаце для

саліста, хору і сімфанічнага аркестра.

З жыццёвым і творчым шляхам кампазітара змаглі пазнаёміцца аматары музыкі на творчым вечары А. Багатырова, які адбыўся ў аўторак у Доме літаратара. Слова пра майстра сказала музыкантавец, выкладчыца Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага В. Савіцкая.

А потым дзякуючы вядомым выканаўцам адбыліся ўваходзіны ў непаўторны свет музыкі А. Багатырова.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Кажуць, да ўсяго добрага хутка прывыкаеш. Мабыць, яно і так. А вось да цудоўнага прывыкнуць немагчыма, як нельга раўнадушна сузіраць прыгожы заход сонца або без хвалявання адчуваць свежасць майскай раніцы, без захаплення любавання непаўторнымі фарбамі самабытнай прыроды сінявокай Беларусі. Слухаючы гучанне Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыноўіча пад кіраўніцтвам М. Казін-

А. Аляб'ева «Салавей» падаліся завершанымі музычнымі карцінамі, у якіх раскрыліся сапраўдны мастацкі густ, вакальнае і сцэнічнае майстэрства артысткі. Тонкае і чуйнае суправаджэнне аркестра спрыяла гэтаму ўражанню. Хацелася б пажадаць, каб творчая садружнасць таленавітай спявачкі з адметным калектывам працягвалася.

Прэм'ера Варыяцый на тэму беларускага народнага танца

ЦУДОЎНА, ЖЫНОВІЧАЎЦЫ!

ца, не шукаючы ніякіх параўнанняў, можна ўсклікнуць: «Гэта цудоўна!» Для аматараў народна-інструментальнага мастацтва нядаўні канцэрт жыновічаўцаў быў і значнай падзеяй сезона, і сапраўдным святам.

Мы прывыклі да таго, што мастацкі калектыв, як правіла, адкрывае сваё справаздачнае выступленне нейкім урачыстым парадным творам. На гэты ж раз канцэрт пачаўся з выканання вядомай сюіты В. Помазава «Батлейка», у якой аўтар па-тэатральнаму ярка ўвасобіў вобразы старадаўняга беларускага тэатра. Адметнасць гэтай сюіты ў тым, што тут выкарыстоўваюцца традыцыйныя формы народнага музыцыравання, у прыватнасці, традыцыі так зва-

«Лявоніха», напісаных кампазітарам-амаратам В. Малых, зрабіла добрае ўражанне: адчувальны народны дух, ярка паказана меладычнае зерне і багацце музычных фарбаў.

Слухачам вельмі спадабаўся новы твор Д. Смольскага «Родны спеў» для ансамбля скрыпачоў і ансамбля цымбалістаў. Кампазітар-мелодыст, ён вельмі добра адчувае прыроду беларускага народнага меласу, арганічна сплаўляе яго з прафесійнымі прыёмамі музычнага пісьма і дасягае моцнага ўздзеяння на эмоцыі і інтэлект слухача. П'еса «Родны спеў», выкананая пранікнёна, была цэла прынята залай.

У канцэрте ўдзельнічаў саліст Вялікага тэатра Саюза ССР, народны артыст СССР

ра, Вобразы народнага быту і фантастычныя сцэны, увасобленыя ў музыцы М. Мусаргскага, набылі новую пераканаўчую інтэрпрэтацыю.

Вялікі і заслужаны поспех мела выступленне салісткі аркестра, баяністкі Святланы Лясун, якая выконвала «Рускую і трапак» А. Рубінштэйна. Высокая артыстычная культура і музычны густ, яснасць выканаўчых намераў, тонкая, дакладная апрацоўка дэталей вылучаюць ігру Святланы Лясун. Яркая, захапляюча прагучала Фантазія Я. Глебава ў дуэце баяністаў С. Лясун і В. Пляшэвіча.

Канцэрт завяршыла выкананне апрацоўкі рускай народнай песні «Карабейнікі». Аркестр паказаў усю багатую гаму тэмбравых фарбаў, невычэрпны арсенал выканаўчых магчымасцей. П'еса была сыграна са святочным уздымам.

Кожны ўдзельнік праграмы, калектыв у цэлым унеслі ў поспех канцэрта сваю лепту. І ўсё-такі хацелася б вылучыць мастацкага кіраўніка, галоўнага дырыжора аркестра Міхася Казінца. Ён, як гаворыцца, з племені «няўрымслівых», «апантаных». Сваю задачу ён бачыць не толькі ў тым, каб аркестр добра іграў, але і ў тым, каб адкрываць новыя гарызонты ў народна-інструментальным мастацтве, выходзіць густы слухачоў; ён не толькі прадаўжае лепшыя традыцыі, пачатыя І. Жыноўічам, але і развівае іх. Запрашэнне выдатных спевакоў, выхаванне перспектывных маладых выканаўцаў з асяроддзя свайго творчага калектыву, умацаванне творчых кантактаў з кампазітарамі, пашырэнне і пастаяннае абнаўленне рэпертуару — усё гэтыя творчыя праблемы пастаянна ў полі зроку мастацкага кіраўніка.

Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыноўіча пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі М. Казінца.

най траістай музыкі, якая суправаджала лялечныя сцэны «Батлейкі».

Траістая музыка — гэта ансамбль з трох музычных інструментаў. Часцей сустракаліся склады: цымбалы, скрыпка, бубен ці цымбалы, скрыпка, гармонік. Малады кампазітар, узяўшы за аснову такі інструментальны склад, стварыў для аркестра маляўнічыя музычныя абразкі. Увод скрыпичнай групы ў партытуру цымбальнага аркестра ўзбагаціў гучанне, надаў яму святочнасць. Усе пяць частак сюіты (Пралог, Бойка Аляксандра Македонскага з Портам індыйскім, Калыханка, Карчмар, Антон з казой і Антоніха) у інтэрпрэтацыі аркестра ўспрымаліся як жанравыя замалёўкі з народнага жыцця.

Салістка Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Людміла Колас (у яе надзіва прыгожы, чысты, багаты рознымі адценнямі голас) з народным аркестрам выступіла ўпершыню. Яе дэбют у такой творчай садружнасці прынёс асалоду слухачам. Выкананая артысткай песня Ю. Семянякі «Беларусі», беларуская народная песня «Янка» ў апрацоўцы Р. Пукста і папулярны раманы

Аляксандр Вядзернікаў. У праграму была ўключана разнастайная руская музыка: арыя Мельніка з оперы «Русалка» А. Даргамыжскага, песня Варэжскага гасця з оперы «Садко» М. Рымскага-Корсакава, песня Яромкі з оперы «Варожая сіла» А. Сярова, раманы «Сумненне» М. Глінкі, песня Варлаама з оперы «Барыс Гадую» М. Мусаргскага, рускія народныя песні «Эй, ухнем», «Из-за острова на стрежень» і інш. Насычаная і рознастайная праграма была выканана знакамітым спеваком з поўнай самааддачай, кожны твор быў пазначаны вакальным і сцэнічным майстэрствам, абаліянасцю і шчырасцю, творчай індывідуальнасцю артыста.

Руская класічная музыка гучала і ў інструментальным выкананні. Спасціжэнне і перадача дырыжорам вобразаў музычнай карціны «Ноч на Лысай гары» М. Мусаргскага пераанала. Звычайна пры пералажэнні сімфанічных партытур для народных аркестраў бывае нямала выдаткаў. Пералажэнне ж, зробленае М. Казінцом, можна называць інструментальнай, бо ён пераасэнсаваў многія сродкі выразнасці, ды захаваў дух гэтага складанага і маштабнага сімфанічнага тво-

Вось што расказвае М. Казінец пра дзейнасць свайго калектыву:

— Мы заўсёды імкнуліся і імкнёмся выйсці за межы звыклых уяўленняў пра рэпертуар народных аркестраў. Руская ілаіка заўсёды была і застаецца для нас той вяршыняй, якая заўсёды вабіць да сябе характывом, магутнасцю, недасягальнасцю. Добра вядома: у мастацтве няма абсалютных вышын. Дасяганасць межаў не мае. Нягледзячы на тое, што наш калектыв робіць пэўныя поспехі, мы далей ад пачуцця запланаванасці, таму што з кожнай заваяванай творчай вяршыняй адкрываюцца новыя, яшчэ больш маштабныя мастацкія гарызонты. Пакарэнню новых вышынляў садзейнічае пастаянная творчая сувязь са спевакамі, сапраўднымі майстрамі свайго справы, з кампазітарамі, якія ствараюць сацыяльны для нашага аркестра. Гэта цудоўны стымул для прафесійнага росту нашага мастацкага калектыву, гэта спрыяе больш цесным кантактам аркестра са слухачамі. Нашы лепшыя пачуцці і думкі, усё свае мастацкія дасягненні мы прысвячаем гістарычнай падзеі — XXVII з'езду нашай роднай Камуністычнай партыі.

...Пасля канцэрта старэйшы беларускі кампазітар Анатоля Багатыроў сказаў: «Гэты канцэрт — сапраўднае свята народна-інструментальнага мастацтва!».

Міхаіл СОЛАПАЎ.
Фота Ул. КРУКА.

В. Маслюк. Тэатр існуе ў пэўна вызначаных, дакладна акрэсленых рамках. Гэта — вытворча-фінансавы план. Сярод яго пазіцый ёсць, напрыклад, такая — «колькасць паставак». Колькасць, а не якасць. Крытэры «мастацкасці» ў плане адсутнічае.

Э. Герасімовіч. Ну не зусім так. Нельга сказаць, што вытворчыя параметры цалкам прырачаюцца паказчыкам, так бы мовіць, якасным.

В. М. Але ж у плане іх няма.
Э. Г. Няма. Ды толькі, трэба думаць, гэта таксама маецца на ўвазе...

Стоп, спыняю магнітафон. Гаворка сёння пойдзе пра тэатр, «Кафедру», «люстэрка», «павелічальнае шкло»...

Пры чым тут фінансы, план, вытворчасць?

У. І. Неміровіч-Данчанка называў прафесійны тэатр «мастацкім прадпрыемствам», яднаючы такім чынам высокае служэнне Мельпамене з прозай бухгалтарскіх рахункаў. Але і такі кампраміс падаецца прэмерным, калі знаёміцца з нарматыўнымі дакументамі, што тычыцца тэатральнай справы. Паводле іх, тэатр — гэта «зідовішчае прадпрыемства», да таго ж «планова-выдатковае»...

Пры чым тут мастацтва? Хацеў сёбе-тое растлумачыць, атрымаўся — заблытаў. Што зробіш, тэатр — гэта складана. Да таго ж, не варта без даў прычыны лезці за кулісы. Вось і сённяшняй гутаркі таксама магло і не быць, калі б не... Але — мяркуюце самі.

Э. Г. Давайце дамовімся так — на ўсіх пытаннях, што будучы тут закрануты, мы маем сваю думку. Магчыма, спрэчную. Але заснавана яна на практыцы... Дык вось, мы сцвярджаем, што цэлы шэраг пазіцый вытворча-фінансавога плана, іншых нарматыўных актаў састарэлі. І даўно. Прыблізна ў канцы 60-ых, на пачатку 70-ых гадоў узнікла неабходнасць рашучых зменаў.

В. М. Калі змяніліся ўмовы, у якіх працуе тэатр, і спатрэбіліся новыя формы кантакту з гледачом. Канкурэнцыя з боку іншых відаў мастацтва ўзрасла. Нам трэба больш актыўна ўплываць на аўдыторыю, а дзеля гэтага — быць больш мабільнымі.

Э. Г. Разумею, тэатр сам дакладна ведае, колькі трэба за год выпусціць новых спектакляў — два, адзін, пяць ці восем. Калі мы бачым, што, напрыклад, 70 працэнтаў рэпертуару адыграны, дык мы — самі! — кроўна зацікаўлены ў якасці больш хуткім яго абнаўленню.

В. М. І адпаведна — у больш хуткім выяўленні свайго мастацкага аблічча.

Э. Г. Так... Што ж адбываецца на справе? Сродкі, якія выдаткоўваюцца нам на год, строга рэгламентаваны. Самастойна змяніць нешта мы не можам, трэба прасіць дазволу. А нашы ўзаемаадносіны з плануючымі інстанцыямі вельмі і вельмі недасканалыя. Нягнуткія. Тыя ці іншыя змены ў плане мы можам уносіць толькі за 45 сутак да пачатку новага квартала.

В. М. За гэты час можна паставіць спектакль альбо адмовіцца ад яго і выпусціць іншы.

Э. Г. Яшчэ адзін момант. Тэатр рыхтуе планавую пастаноўку... Ідуць рэпетыцыі, працуюць акцёры, пастановачная частка — усё скіравана на тое, каб да гледача выйшаў паўнацэнны мастацкі твор. Паверце, ніхто не зацікаўлены ў дрэнным спектаклі. Натуральна, мне, як дырэктару, хочацца стымуляваць творчы працэс. Але я не магу сказаць: «Таварышы, вы добра папрацавалі, па выніках квартала вас чакае прэмія». Здача нас чакае ў канцы квартала — мастацкі савет і Міністэрства культуры прымуць альбо не прымуць спектакль.

Такім чынам, прэмія залежыць ад таго, ці паспее тэатр завяршыць працу ў тэрмін, вызначаны, па сутнасці, збоку. У тэрмін, які не ўлічвае ні характару новай пастаноўкі, ні мастац-

кай задуму, ні магчымасцей для паспяховага яе ажыццяўлення.

В. М. Замест таго, каб рыхтавацца да ўрачыстага моманту, калі на прэм'еру прыйдзе глядач, адчыніцца заслона і павінна адбыцца свята, мы вымушаны ледзь не ў першую чаргу думаць пра тэрмін. Пра лічбу, зноў жа.

— Карацей, выпускаецца «сыры» спектакль...

В. М. Так, і мы запэўніваем камісію, што будзем спектакль «даводзіць». Працягваем працаваць над ім, спектакль паступова вырастае. Але ж прэм'еры глядач бачыць недасканала твор.

Кіраўнікі Дзяржаўнага рускага тэатра БССР

імя М. Горкага — дырэктар Э. І. ГЕРАСІМОВІЧ

і галоўны рэжысёр В. В. МАСЛЮК — гутараць

у прысутнасці карэспандэнта «Літаратуры

і мастацтва».

Э. Г. Цяперашняя сітуацыя часам правакуе на кампраміс. З сваім сумленнем, з творчымі прынцыпамі. Чаму б не пагадзіцца на тым, што тэрмін выпуску спектакля будзе выключна нашым клопатам? Мы зацвярджаем рэпертуар у міністэрстве (гэта — яго прэрагатыва) і пачынаем спакойна, без мітусні працаваць над пастаноўкамі. Мастацкі савет тэатра ў стане, запэўніваю вас, беспамылкова вызначыць меру галоўнасці твора, заўважаючы хібы і дабіцца іх выпраўлення. А пасля — прадставіць спектакль на разгляд дзяржаўнай камісіі. Тэрмін яго выпуску не павінен уплываць на выкананне вытворча-фінансавога плана...

Мяне перанейшаму хвалюе «этычнае» пытанне. Кіраўнікі тэатра вядуць адкрытую і дэлаву гутарку, ды ўсё можа быць абвергнута прыблізна такой фразой: «Выбачайце, але якая нам справа да схаванага — і нездарма — ад вачэй, калі галоўнае — сам спектакль!»

Так, спектакль. Некалькі гаўдзін нашага суіснавання з акцёрамі, якія дзейнічаюць у абставінах, прапанаваных драматургам і рэжысёрам... Вопытны глядач іх адразу заўважае, гэта — пункт адліку і рамкі адначасова. Яны шмат у чым вызначаюць акцёрскі поспех ці няўдачу.

Умовы, у якіх існуе тэатр, таксама можна назваць «прапанаванымі абставінамі». У сувязі з гэтым узнікае шэраг прынцыповых пытанняў. Ці адпавядаюць гэтыя «абставіны» патрабаванням сённяшняга дня? Ці даюць творчым калектывам пэўную самастойнасць у вырашэнні сваіх праблем? Ці пакідаюць прастору для «імпрэвізацыі»? Ці ў поўнай меры спрыяюць выкананню пачэснай і адказнай місіі тэатральнага мастацтва ў сучасным грамадстве?

Рускі тэатр БССР імя М. Горкага па выніках першага паўгоддзя 1985 года ўзнагароджаны пераходным Чырвоным сцягам Міністэрства культуры СССР за перамогу ва ўсесаюзным сацыялістычным спаборніцтве. Высокая ўзнагарода «перайшла» горкаўцам ад знакамітага

Малога тэатра Саюза ССР. Як бачым, мінская руская драма паспяхова спраўляецца з планавымі заданнямі...

А дырэктар і галоўны рэжысёр настроены крытычна. Чаму?

В. М. Сёння вытворчы план — надзвычай зручны ўмовы для існавання пасрэднасцей. Пасрэднага дырэктара, пасрэднага галоўнага рэжысёра, пасрэдных акцёраў. Пад гэтым, магчыма, крыўдным словам я разумею пэўны сярэдні ўзровень — досыць трывалы, але ні кроплі звыш таго. Выконвай усё своечасова — і ніхто не зачэпіць, заўжды з прэміяй бу-

тыя» метры паміж гледачамі і выканаўцамі.

Э. Г. Пажарная бяспека — справа надзвычай важная, ніхто з гэтым не спрачаецца. Але чаму б спецыялістам не пашукаць іншага выйсця? Чаму абавязкова за кошт спектакля?

В. М. Трэба яшчэ запытаць Эдуарда Іванавіча пра матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне і аснашчэнне тэатра.

— Раскажыце, калі ласка...

Э. Г. О. Праблем тут — з галавой... Хоць бы такі прыклад, для пачатку. Паводле загада Міністэрства фінансаў СССР мы маем права ў рознічным гандлі за адзін раз

ТЭАТР У ПРАПАНАВАНЫХ АБСТАВІНАХ

купляць толькі па пяць назваў аднаго артыкула. Калі гэта тканіна, дык толькі пяць метраў. А на касцюм актрысе трэба дзевяць...

В. М. Адною актрысе.

Э. Г. І што вы мне загадаеце рабіць? Даводзіцца сёння купляць пяць метраў, назаўтра яшчэ раз пасылаць чалавека, выпісваць дакументы, і толькі пасля завяршэння цэлага цыкла аперацый, дакупішы чатыры метры, можна прывезці тканіну ў тэатр... Ды яшчэ трэба ўспраціць, каб далі цэлым кавалкам, а не рэзалі на часткі — сшывай тады... Фантастыка! Працуюць — усё, а галоўная справа стаіць на месцы. Улічваючы тэрмін выпуску спектакля, гэта — тормаз для дзейнасці ўсёй мастацка-пастановачнай часткі... А праблему ж можна вырашыць проста — даць магчымасць тэатральна-відовішчым прадпрыемствам мець пастановачную чэкавую кніжку, па аналогіі з кніжкай для разлікаў з транспартам і сувяззю, якая дзейнічае на ўсёй тэрыторыі краіны. Чэкавая форма аплаты надзвычай зручная і ўкараняецца цяпер паўсюль, дзе мы хочам пазбегнуць залішніх фармальнасцей і нават валакіты ў фінансавых пытаннях. Не трэба пералічэнняў, не трэба адкрываць рахунак... Чэк! З яго дапамогай можна было б у любы момант разлічыцца і з гандлем, і з рэпрамснабам — арганізацыяй, якая забяспечвае нас неабходнымі матэрыяламі. Цяпер парадак такі. У маі бягучага года мы павінны прадставіць у рэпрамснаб Міністэрства культуры БССР заяўкі на будучы год. Натуральна, што ў маі нават назваў будучых спектакляў няма, не калі пра макеты ці элементы мастацкага афармлення. Затое пасля, калі спектакль рыхтуецца да пастаноўкі і ўжо вядома, што для яго неабходны, напрыклад, трубы, мне даводзіцца іх прасіць. Пра-сіць! А я не хачу, мне гэта перашкаджае. Я хачу прысці ў адпаведны час, узяць, што мне трэба, і разлічыцца чэкам. Вядома, у межах той пастано-

вачнай сумы, якая вызначана тэатру на год.

В. М. Эдуард Іванавіч прапусціў адну акалічнасць. Справа ў тым, што ў маі мы ўсё роўна заказваем матэрыялы. Безадносна да спектакляў, але бярэм і метал, і дошкі — усё тое і столькі, што і колькі даюць. Мы вымушаны быць запаслівымі, ствараць звышнарматывы... І выбіраць жа, трэба сказаць, няма з чаго. Мне шкада актрысу, якая выходзіць на сцэну ў сукенцы, пашытай з тых самых пяці метраў, у тупых, мода на якія мінула дзесьці гадоў назад. А што рабіць? Здавалася б, рэжысёру няма да гэтага справы, даставайце, дзе хочаце. Але дзе дырэктар возьме? Вось і з'яўляюцца ў спектаклі «Усё ў садзе» чатыры гран-дамы ва ўбраннях рознага колеру, ды аднаго гатунку тканіны. Таму што ў той момант, калі трэба было апрацаваць выканаўцаў, не знайшлося нічога іншага.

— А ў «Фізіках» абіўка крэслаў — з «Гамлета»...

Э. Г. Ну дык што, самі ж крэслы — з «Усё ў садзе»...

В. М. Нічога, мы робім выгляд, быццам не ведаем, што такія самыя крэслы стаяць ля кафе «Вясна». Добра ставіць спектакль «На дне» — назбіраў рознай старызны, лахманой, і ніякіх праблем з мастацкім афармленнем... Жарты жартамі, але ж усё гэта адбываецца на змесеце твора, на яго ідэі. І ўвогуле, на культуры тэатра. Хто вінаваты? Канечне, мы. У прапанаваных абставінах... Шматлікія абмежаванні і састарэлыя правілы проста перашкаджаюць працаваць. Нормы акцёрскай занятасці... Пра якую «занятасць» сёння можна казаць? Ёсць дзве катэгорыі акцёраў — таленавітыя і неталенавітыя. Не будзем спыняцца на праблеме «рэжысёр не бачыць». Я імкнуся «бачыць» усіх — мабыць, таму і маю права на пэўныя высновы... Дзеля таго, каб дасягнуць высакіх нава выніку і атрымаць задавальненне ад сваёй працы, мне, натуральна, патрэбны самыя яркія фарбы, таленавітыя акцёры. Не чапляюцца за словы, акцёр, вядома, — не фарба... Але таленавітыя — больш ярка, больш цікава мысляць, разам з імі лягчэй адкрыць нешта новае. Ці вольны я ў выбары? Не! Ад мяне патрабуюць выдатнага твора, але пры ўмове, што я туды і шэраці намяшаю, і акцёрскай неспрактыкаванасці... Па сутнасці, я пазбаўлены сёння магчымасці і камплектаваць трупы. Гэта, напрыклад, малады спецыяліст, а тое, што ён тры гады не прынясе тэатру карысці, — нікога не цікавіць...

Э. Г. Валерыі Васільевіч, але ж вы можаце не запрашаць неталенавітага маладога спецыяліста ў тэатр.

В. М. Я толькі два гады працую ў гэтым тэатры.

— Істотнае ўдакладненне... Галоўныя рэжысёры ў тэатральных калектывах рэспублікі мяняюцца, мяняюцца калектывы, ірых частцей, чым хацелася б. Ці не пашукаць тут прычыну, чаму не адбыўся той ці іншы акцёрскі лёс?

В. М. Катэгарычна не згодзен. Таленавіты акцёр — заўсёды таленавіты. Така мая пазіцыя... Колькі галоўных змянілася ў Рускім тэатры, ды Аляксандра Клімава, Расціслаў Янкоўскі ўсё роўна сталі народнымі артыстамі СССР, прызнанымі майстрамі. У Аляксандра Ткачонка — я трэці, як мінімум, галоўны рэжысёр. А ён — заслужаны артыст рэспублікі... Доўжыць можна прыклады... Мабыць, не рэжысёрскія індывідуальнасць і суб'ектыўнасць вызначаюць акцёрскі талент, а яго... наяўнасць?

Э. Г. Нядаўна на партыйным сходзе тэатра мы аднадушна пагадзіліся на такой вольнай думцы... Чаму б не наспрабаваць, спачатку ў шэрагу ці ў адным тэатры, перавесці частку трупы на дагаворную сістэму з магчымасцю для кіраўніцтва пераглядаць дагавор штогод на працягу трох гадоў?

Ці не ператвараемся мы ў Іванаў, якія не помняць сваяцтва? Такое пытанне задае, калі задумваешся над гісторыяй беларускай музыкі. Было ж у ёй нямала опер, араторый, кантат, сімфоній, якія па праву лічацца цяпер класікай нашай нацыянальнай музыкі. Усе яны ў свой час ставіліся на тэатральнай сцэне, гучалі ў сімфанічных канцэртах і былі добра вядомы шматлікім слухачам. Але цяпер прозвішчы іх аўтараў рэдка ўспамінаюцца, тансама як і іх творы. Ці можна пачуць у нашы дні «у жывым выкананні» хоць адну з дзесяці сімфоній старэйшага беларускага кампазітара М. Аладава, з шматліка — Я. Цікоцкага і столькі ж Р. Пукста? А між

на лібрэта Ю. Дрэйзіна «Тарас на Парнасе», якая ўпершыню прагучала па рэспубліканскім радыё яшчэ ў 1930 годзе. Варта ўспомніць і новую рэдакцыю оперы А. Багатырова «У пушчах Палесся», яна не так даўно прагучала па тэлебачанні. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што глядзелі і слухалі гэтыя творы ў тысячы разоў болей слухачоў, чым можна злічыць любы оперны тэатр.

А ў гэтым годзе з'явілася яшчэ адна прэм'ера — першая беларуская опера для дзяцей «Марынка» Р. Пукста, якая ў 1955 годзе ставілася ў нашым оперным тэатры.

Помніцца, што тэатральная пастаноўка выклікала ў свой час нямала станоўчых

скай задумы, выкрасліць сёе-тое з партытуры ці, параіўшыся з рэжысёрам, захаваць у якасці музычнага фону пад які-небудзь тэлевізійны эпізод. Такі падыход дырыжора зрабіў музыку пастаноўкі драматычна цэласнай.

А яна, па задуме аўтара, пабудавана на супрацьпастаўленні вобразаў. Станоўчыя героі надзелены песеннымі характарыстыкамі, а адмоўныя — намалёваны рэчытатывамі, пабудаванымі на дысаніруючых інтанацыях з падкрэслена вострым рытмам і складанымі гармоніямі. Кампазітар шырока выкарыстаў вакальныя формы — арыёза, арыі, дуэты, ансамблі і хоры. Але асновай музычнага стылю спектакля

шы іх на прыроду. Таму з цікавасцю глядзяцца сцэны ў піянерскім лагеры (ранішняя зарадка, паход, нарыхтоўка сена, урачыстая лінейка), пакладзены на музыку оперы. Удаляя знаходка рэжысёра — ідэя ўстаўкі ў спектакль кадры кінахронікі ваенных гадоў, прывязаўшы гэтым падзеі да пэўных гістарычных абставін. З цікавасцю ўспрымалася сцэна ў лесе на фоне гучання ўверчоры да оперы.

Сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага ўважліва прачытаў партытуру оперы, яе выкананне вылучалася чысцінай інтанацый, роўным гучаннем усіх груп і тонкай нюансіроўнай.

Добра гучаў хор Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР, прафесара В. Роўды і дзіцячы хор радыё пад кіраўніцтвам В. Лашук.

У парты Марынкi выступіла заслужаная артыстка БССР Л. Каспорская. Яна надвычай удала праспявала свае арыі, дуэты з Саўкам і Маці і асабліва добра цудоўную «Песню пра воўжыка». Сапраўднай знаходкай у спектаклі была Света Сідарэнка, вучаніца 62-й школы Мінска, якую здымалі пад фанараму ў ролі Марынкi. Яе роля была выканана не толькі са сапраўдным артыстызмам, але і з недзіцячым майстэрствам.

Па-мастацку пераканаўча праспяваў партыю Саўкі артыст А. Купчанка. Ён добра праявіў свае вакальныя дадзены і рэчытатывы сцэнах ансамблях і арыях. Найбольш выразнай атрымалася арыя «Праз вонны вылецеў бы птушкай». Няблага справіўся са сцэнічнай роляй Саўкі студэнт інстытута культуры Я. Піўненка.

Змястоўныя і цікавыя сцэнічныя вобразы стварылі заслужаныя артысты БССР А. Сухін (камандзір партызанскага атрада Януб) і В. Кучынскі (фашысцкі афіцэр). На добрым вакальным і артыстычным узроўні выступіла артыстка Т. Пячынская

НОВАЕ нараджэнне „МАРЫНКІ“

тым на гэтых творах вучылася не адно пакаленне беларускіх кампазітараў.

Ці не тое самае сталася з операмі і балетамі. Яшчэ ў 1940 годзе, у дні першай дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве, у Вялікім тэатры СССР былі паказаны чатыры спентаілі оперы «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «У пушчах Палесся» А. Багатырова, «Кветка шчасця» А. Туранкова і балет «Салавей» М. Крошнера. Усе яны былі надзвычай дэпла сусветны слухачамі, атрымалі самыя станоўчыя водгукі ў цэнтральным друку, а іх аўтары былі адзначаны ганаровымі званнямі. Дарэчы, у 1941 годзе за стварэнне оперы «У пушчах Палесся» А. Багатыроў быў удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Першая опера на тэму ўсенароднай партызанскай барацьбы з фашысцкімі захопнікамі ў Беларусі — «Алесь» Я. Цікоцкага была пастаўлена на тэатральнай сцэне ў снежні 1944 года. У далейшым кампазітар неаднаразова звяртаўся да свайго твора, зрабіў плыць новых рэдакцый оперы, апошняя з якіх у 1968 годзе была ўдастоена Дзяржаўнай прэміі БССР. Прыгадаю оперу «Кастусь Каліноўскі» Д. Лукаса, «Яснае світанне» А. Туранкова, «Надзежда Дурава» А. Багатырова, балет «Князь-вожера» В. Залатарова (удастоены ў 1950 годзе Дзяржаўнай прэміі СССР). Цяпер можна пачуць хіба толькі ўрыўкі з іх па радыё і то ў няясных запісах.

Таму можна вітаць работу Беларускага тэлебачання па ўзнаўленні оперных спектакляў. Так, яшчэ ў 1967 годзе была паказана першая беларуская тэлевізійная опера Г. Вагнера «Ранак» па пазме А. Кулшова «Песня аб слаўным паходзе». Добрым падарункам тэлегледцачым была пастаўлена і па клавіры першая беларуская камічная опера М. Аладава

«водгунаў у адрас кампазітара і паэтэсы Э. Агняцвет, якая напісала лібрэта на аснове сваёй пазмы «Песня пра піянерскі сцяг». Гэта была першая спроба ў беларускай музычнай драматургіі расказаць дзеям аб гэтым піянераў у гады Вялікай Айчыннай вайны. У аснову лібрэта быў пакладзены сапраўдны факт захавання вучнямі на працягу ўсёй вайны сцяга піянерскага атрада. І вельмі слушна была

і галоўным сродкам музычнай характарыстыкі яго герою стала песенная форма.

Хоць у тэлевізійнай пастаноўцы оперы выкарыстаны толькі дзве беларускія народныя мелодыі — жартоўная дзіцячая песня «Саўка ды Грышка ладзілі дуду» і танец «Юрчанка», уся яе музыка прасякнута інтанацыямі беларускага фальклору. Гэта надало ёй асаблівую прывабнасць. Кожны персанаж оперы ха-

Шасцікласніца Света Сідарэнка і студэнт Мінскага інстытута культуры Яўген Піўненка — выканаўцы роляў Марынкi і Саўкі ў тэлевізійнай оперы «Марынка».

задуму ўзнавіць яе да свята саракагоддзя Вялікай Перамогі.

Эдзі Агняцвет, уданладніўшы з рэжысёрам-пастаноўшчыкам А. Малчанавым абрысы новага тэлеспектакля, перарабіла лібрэта, значна смяраціўшы яго. Такім чынам удалося пазбегнуць недахопаў, на якія звярталі ўвагу рэцэнзенты тэатральнай пастаноўкі «Марынкi».

Дырыжор-пастаноўшчык оперы заслужаны артыст БССР Б. Райскі здолеў захаваць у музыцы Р. Пукста ўсё самае каштоўнае і важнае, асцярожна і класіфікава, не парушаючы кампазітар-

рантарызуе свая тэма. Для галоўнай героіні лейтматывам служыць шырокая лірычная напеўная мелодыя. У рэчытатывах і дыялогах ёй спадарожнічае рухавал, трывонная тэма, што ўдала раскрылае душэўнае хваляванне піянеркі. Саўка ахарактарызаваны парывістай, двухтактавай тэмай. Музыкальная тэма вобраза маці Марынкi — Ганны народнапесеннага складу. Спокойныя, велічныя інтанацыі чуваць у ваявоў тэме Януба.

Рэжысёр-пастаноўшчык А. Малчанаў паказаў сябе вынаходлівым майстрам, амаль адмовіўшыся ад павільённых здымак і перанёс-

ў парты маці Марынкi Ганны.

Нельга не ўспомніць пры гэтым і аператара тэлебачання Д. Юрэвіча. Яго работа вылучаецца добрым густам, назіральнасцю, дынамізмам.

Новая праца Беларускага тэлебачання робіць прыемнае ўражанне. Яна дае падставы спадзявацца, што работнікі тэлебачання будучы працягнуць такія патрэбныя пошукі і ў далейшым.

Д. ЖУРАУЛЕУ, музыказнавец, заслужаны дзеяч культуры БССР.

- з 2 па 8 снежня
- 2 снежня, 19.50 Лаўрэаты рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу «ЗЯМЛЯ МАЯ».
- 4 снежня, 18.40
- ФЕСТИВАЛЬ МАСТАЦТВАУ «БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ».
- Выступленне Дзяржаўнага аркестра казахскіх народных інструментаў.
- 4 снежня, 19.50 і 21.35
- ДНІ СЛАВЕНСКАЯ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЯ ССР.
- Вечар тэлебачання Любляны.
- 5 снежня, 19.50
- ДНІ СЛАВЕНСКАЯ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЯ ССР.
- Паказвае тэлебачанне Любляны, Славенія, Тэлепадарожжа, Малюючы птушку, Тэленарыс.
- 5 снежня, 22.00
- ДНІ СЛАВЕНСКАЯ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЯ ССР.
- Рэпартаж аб урачыстым адкрыцці.
- 6 снежня, 19.50
- ДНІ СЛАВЕНСКАЯ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЯ ССР.
- Паказвае тэлебачанне Любляны. Выступае паэт Тоне Паўчэк, Тэленарыс «Сівы воўк».
- 7 снежня, 11.15
- «У ЖЫВАПІСЕ ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».
- Вы пабываеце на выстаўцы мастацтва Эфіопіі.
- 7 снежня, 11.45
- «СПАДЧЫНА».
- Пра гераічнае мінулае Ушаччыны раскажваюць былыя партызаны.
- 7 снежня, 13.05
- «ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ»
- Пра справы і клопаты працаўнікоў калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага раскажа А. Казловіч.
- 7 снежня, 15.10
- «ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».
- Кампазітар Ю. Семіянка.
- 7 снежня, 18.40
- «ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ».
- Музычная праграма для аматараў класічнай музыкі.
- 7 снежня, 19.55
- ДНІ СЛАВЕНСКАЯ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЯ ССР.
- Паказвае тэлебачанне Любляны. «1555 дзён Ігара». Тэленарыс. Балет «Курэнт».
- 7 снежня, 22.35
- «СУСТРЭННЕСЦЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦА».
- 8 снежня, 13.05
- «У СЯМ'І АДЗІНАЯ».
- Перадача раскажа пра літаратурны сувязі Беларусі з Кабардзіна-Балкарскай і Паўночнай Асеціяй.
- 8 снежня, 13.45
- Канцэрт хору Беларускага тэлебачання і радыё. У праграме творы А. Багатырова.
- 8 снежня, 15.40
- «ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».
- Перадача пра народнага мастака БССР І. В. Ахрэмчыка.
- 8 снежня, 17.05
- Заклучны канцэрт фестывалю мастацтваў «Беларуская музычная восень».

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ

ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ

ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯУЛЯЕ КОНКУРС

НА ЗАМЯШЧЭННЕ

ВАКАНТНЫХ ПАСАД

ПРАФЕСАРСКА-

ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ

ДЛЯ АСОБ, ЯКІЯ МАЮЦЬ

МІНСКУЮ ПРАПІСКУ:

1. Кафедра гісторыі музыкі
Прафесар — 1.
2. Кафедра харавага дырыжыравання
Дацэнт — 2.
3. Кафедра аркестравага дырыжыравання
Дацэнт — 1.

Тэрмін падачы залу — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 АТ 04534 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рацёнкі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЭДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.